

Европейски съюз

ПРОЕКТ BG0713EFF-511-220270

*Проектът се осъществява с финансовата подкрепа на
Оперативна програма за развитие на сектор „Рибарство”,
съфинансирана от Европейския фонд по рибарство на Европейския съюз
Инвестиране в устойчиво рибарство*

Многогодишен национален стратегически план за аквакултурите в Република България (2014-2020)

София, Септември 2014

СЪДЪРЖАНИЕ

1	Национален контекст и връзка с основните национални цели.....	8
1.1	Общо описание и развитие на подсектор „Аквакултура” в България.....	8
1.1.1	Съвременни тенденции в аквакултурното производство в България.....	8
1.1.2	Основни производствени системи в подсектор „Аквакултура”, използвани в България ...	16
1.1.3	Разпределение на производството от подсектор „Аквакултура” по региони в страната	20
1.1.4	Консумация на риба.....	27
1.1.5	Заетост в подсектор „Аквакултура”	28
1.1.6	Внос и износ на риба и рибни продукти.....	29
1.1.7	Преработвателна промишленост	31
1.1.8	Маркетинг и инфраструктура	32
1.2	Финансиране на подсектор „Аквакултура”	34
1.3	Околна среда	36
1.3.1	Реки	37
1.3.2	Езера и язовири.....	38
1.3.3	Крайбрежни води.....	39
1.3.4	Подземни води.....	39
1.4	Законови и административни разпоредби по отношение на околната среда във връзка с развитието на подсектор „Аквакултура”	40
1.4.1	Международни конвенции и споразумения	40
1.4.2	Национално законодателство.	40
1.4.3	Законодателство на Европейския съюз за опазване на природата.....	41
1.4.4	Стратегически документи и планове	42
1.4.5	НАТУРА 2000 в България, Защитени зони по Директива 92/43/ЕИО (Директива за хабитатите).....	42
1.4.6	Защитени видове риби.....	43

1.4.7	Състояние на биологичните ресурси от стопански ценни видове във вътрешните водоеми на България и Черно море.....	44
2	Стратегически подход към националните цели.....	45
2.1	Национална цел за растеж (2014—2020 г.).....	50
3	Опростяване на административните процедури.....	52
3.1	Оценка на ситуацията на национално равнище	52
3.1.1	Административна организация.....	52
3.1.2	Анализ на законовите изисквания и „административната тежест“ за производителите	53
3.2	Планирани действия за намаляване на административната тежест	60
4	Осигуряване на устойчиво развитие и растеж на подсектора на аквакултурата, чрез координирано пространствено планиране	61
4.1	Оценка на ситуацията на национално равнище	61
4.2	Бъдещи мерки за насърчаване на пространственото планиране	63
5	Повишаване на конкурентоспособността на подсектора на аквакултурата.....	65
5.1	Оценка на ситуацията на национално равнище	65
5.1.1	Аквакултура – обобщен SWOT анализ.	67
5.2	Научноизследователски и образователни центрове.....	68
5.2.1	Мерки за подпомагане на иновациите и връзките между научноизследователската и развойната дейност и промишлеността	72
5.2.2	Други мерки.....	72
6	Насърчаване на равни условия за операторите чрез използване на техните конкурентни предимства	73
7	Управление и партньорство.....	76
7.1	Връзка с приоритетите на ОП за ЕФМДР и разпределение на финансовите средства	77
8	Добри практики	79
8.1	Предприятие за отглеждане на риба в циркуляционни води в с. Баня, общ Панагюрище, обл. Пазарджик	79
8.2	Инсталация, биотехника и пълна биотехнология за култивиране на черни миди (<i>Mutilus Gallorprovincialis</i> Lam) в българското черноморско крайбрежие.....	79
8.3	Есетрово стопанство в с. Болярци, обл. Пловдив	80

Списък на Таблици

Таблица 1	Произведени количества от трите основни групи аквакултури, според предпочитанията им към солеността и температурата на водата, в която протича развитието им	стр. 9
Таблица 2	Териториално разпределение на стопанствата по области	стр. 20
Таблица 3	Териториално разпределение на стопанствата по производствени системи и годишно производство за 2012 г.	стр. 21
Таблица 4	Потребление на риба и рибни продукти средно на глава от населението	стр. 28
Таблица 5	Заетостта по години	стр. 27
Таблица 6	Основни икономически показатели за група „преработка и консервиране на риба и др. водни животни, без готови ястия	стр. 32
Таблица 7	Средни цени на едро на основните видове риба за 2011г.	стр. 31
Таблица 8	Данни за размера на квотата, уловите и относителната биомаса на калкана (<i>Scophthalmus maximus</i>) за периода 2008-2012 г.	стр. 43
Таблица 9	Основни цели на развитието на България и ЕС	стр. 44
Таблица 10	Количествени цели	стр. 60
Таблица 11	Цели на развитието	стр. 64
Таблица 12	Обобщен SWOT анализ	стр. 66

Списък на Фигури

Фигура 1.	Годишно производство на аквакултури (в тона) в България за периода 2003-2012 г	стр. 9
Фигура 2.	Годишно производство на основните организмови групи от аквакултури в България за период 2007-2012 г.	стр. 9
Фигура 3.	Дял на представителите на отделните семейства риби в производството от подсектор Аквакултура за периода 2007-2012	стр. 11
Фигура 4.	Дял на местните и неместни (интродуцирани, чужди видове) хидробионти в производството от подсектор Аквакултура в България, 2007-2012 г.	стр. 11
Фигура 5.	Дял на отделните видове от сем. Шаранови в производството от подсектор Аквакултура за периода 2007-2012 г., България	стр. 12
Фигура 6.	Дял на отделните видове от сем. Пъстървови в производството от подсектор Аквакултура за периода 2007-2012 г., България	стр. 13
Фигура 7.	Дял на отделните видове от сем. Сомови в производството от подсектор Аквакултура в България за периода 2007-2012 г.	стр. 13

Фигура 8.	Произведени количества от трите основни групи организми, според предпочитанията им към солеността и температурата на водата в която протича развитието им	стр. 14
Фигура 9.	Динамика на регистрация и производствени обеми на фермите за черна морска мида (<i>Mytilus galloprovincialis</i>), 2007-2012г., България	стр. 15
Фигура 10.	Разпределение на рибните стопанства в България, според прилаганата система за отглеждане към 2012 г.	стр. 16
Фигура 11.	Разпределение на басейновите стопанства и язовирите за свободно (екстензивно или полуинтензивно) отглеждане на риби, според видовия състав на отглежданата риба	стр. 17
Фигура 12.	Динамика на създаване на садкови стопанства в България, 2007-2012 г.	стр. 18
Фигура 13	Съществуващи към 2012 г. садкови ферми, класифицирани според специализацията към отглеждането на определен вид риби	стр. 19
Фигура 14.	Разпределение по брой на фермите и обем на производство по сегменти	стр. 25
Фигура 15.	Общо разпределение на стопанствата по производствени характеристики.	стр. 25
Фигура 16.	Внос на риба и рибни продукти от страните от ЕС и трети страни, за периода 2007-2012 г.	стр. 29
Фигура 17.	Износ на риба и рибни продукти от страните от ЕС и трети страни, за периода 2007-2012 г.	стр. 29

Списък на съкращенията:

БАН	Българска академия на науките
ЗБ	Закон за биоразнообразието
БАБХ	Българска агенция по безопасност на храните
ОПОР	Обща политика в областта на рибарство
CITES	Конвенция за международна търговия със застрашени видове от дивата флора и фауна
ВОМР	Водено от общностите местно развитие
ООП	Обща организация на пазара
ОСР	Обща стратегическа рамка
ЕФРСР	Европейски фонд за развитие на селските райони
ЕФР	Европейски фонд за рибарство
ОВОС	Оценка на въздействието върху околната среда
ЕФМДР	Европейски фонд за морско дело и рибарство
ЗООС	Закон за опазване на околната среда
ETS	Система за търговия с емисии на ЕС
ЗРА	Закон за рибарство и аквакултури
FAO	Организация по прехрана и земеделие към Организацията на обединените нации
МИРГ	Местна инициативна рибарска група
БВП	Брутен вътрешен продукт
ПГ	Парникови газове
ГИС	Географска информационна система
ДУП	Добри практики за управление
ИМП	Интегрирана морска политика
МООБ	Международна организация за опазване на биоразнообразието
МРР	Министерство на регионалното развитие
МЗХ	Министерство на земеделието и храните
МОСВ	Министерство на околната среда и водите
ИАРА	Изпълнителна агенция по рибарство и аквакултури
ДНСК	Дирекция Национален строителен контрол
НПО	Неправителствени организации
НСБ	Национален съвет за биоразнообразие
НКПП	Национална концепция за пространствено планиране

НСИ	Национален статистически институт
ОП	Оперативна програма
ОПРСР	Оперативна програма за развитие на сектор Рибарство
ОП	Организации на производителите
П & Р	Проучване и развитие
РДБХ	Регионална дирекция по безопасност на храните
РОУР	Регионални организации за управление на рибарството
СУР	Споразумения за устойчиво рибарство
МСП	Малки и средни предприятия
ЗТ	Защитени територии
SWOT	Силни страни, Слаби страни, Възможности, Заплахи
ЗВ	Закон за водите
РДВ	Рамкова директива за водите

Въведение

МНСПА е изготвен в съответствие с разпоредбите на член 34 от Регламент (ЕС) № 1380/2013 за Общата политика в областта на рибарството и Регламент (ЕС) № 508/2014 от 15 май 2014 г. на Европейския парламент и на Съвета за Европейски фонд за морско дело и рибарство.

Европейският подсектор на Аквакултурата предлага висококачествени продукти при спазване на строги норми за устойчивост на околната среда, здравето на животните и защитата на потребителите. Аквакултурата е подсектор на сектор **„Рибарство“**. Сектор **„Рибарство“** обхваща всички дейности по улова, производството, преработката и маркетинга на продукти от улов и аквакултура. Подсектор **„Аквакултура“** обхваща отглеждането на водни организми – риби, молюски, раци и растения чрез намеса в процеса на развитие и размножаване на водните организми, с цел увеличаване на продукцията от тях, като стопанисването и собствеността на ресурса може да е индивидуална и/или колективна.

Този план обхваща всички дейности свързани с производството на риба и други водни организми и се допълва от мерки за разнообразяване на дейностите на производителите и възможностите за реализация на продукцията.

Аквакултурата е един от стълбовете на стратегията на ЕС за „син растеж“, като развитието на подсектора допринася за изпълнение на индикаторите, залегнали в стратегията на ниво Европейска Комисия „Европа 2020“ относно създаване на заетост, внедряване на иновации, увеличаване на енергийната ефективност на предприятията, обучение през целия живот, намаляване на бедността и социалното изключване.

Предложението за реформа на Общата Политика в Областта на Рибарството (ОПОР) има за цел подсекторът на аквакултурата да бъде насърчаван посредством процес на сътрудничество с всички заинтересовани страни: администрация, промишленост, търговци на дребно, асоциации на потребителите, както и с представители на гражданското общество. Предвидено е тази подкрепа да се реализира чрез създаване на стратегически насоки от страна на ЕК и на многогодишни национални стратегически планове от страните членки, които да очертаят рамка, изготвена в съответствие с принципите на партньорство, в която да се определят общи цели и показатели за измерване на напредъка в постигането на тези цели.

1 Национален контекст и връзка с основните национални цели

1.1 Общо описание и развитие на подсектор „Аквакултура“ в България

1.1.1 Съвременни тенденции в аквакултурното производство в България

По официални статистически данни на Изпълнителна агенция по рибарство и аквакултури, общото количество продукция от аквакултури (риба и други водни организми) за 2012 г. в България възлиза на 7557,14 т.

При анализ на производствените обеми в подсектора до 2007 г. се наблюдава ясна тенденция на нарастване на продукцията и достигането ѝ до средни нива от около 7500

т годишно. Данните сочат, че тази положителна тенденция в ръста на аквакултурното производство се променя, като през 2011 г. и 2012 г. общото производство бележи значителен спад. Този спад е в размер на около 2300 т, в сравнение с произведеното през 2010 г. Като причини за наблюдаваните процеси, могат да се посочат общата икономическа рецесия в страната и Европа и произтичащите от нея спад в потреблението и трудности за малкия и среден бизнес, към които се числят в голямата си част и производителите на аквакултури в България.

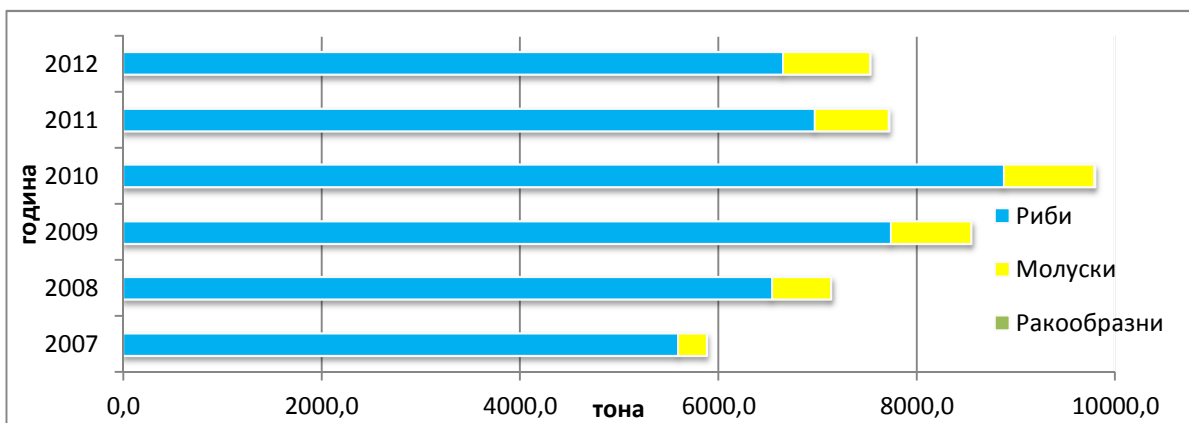
Таблица 1 Произведени количества от трите основни групи аквакултури, според предпочитанията им към солеността и температурата на водата, в която протича развитието им:

Вид Аквакултури	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Студеноводни	1028.70	1578.59	1562.21	1914.54	2176.04	2461.36	2916.06	3418.26	2526.00	2899.03
Топловодни	1854.54	1614.52	2438.34	2767.41	3604.78	4105.05	4839.23	5491.94	4473.36	3770.35
Морски	15.00	117.74	170.59	227.71	298.92	596.02	816.71	920.01	750.98	887.76
ОБЩО	2 898.24	3 310.85	4171.14	4 909.65	6 079.74	7 162.43	8 572.01	9 830.22	7 750.34	7557.14

Фигура 1 Годишно производство от аквакултури (в тона) в България за периода 2003-2012 г.

Фигура 2 Годишно производство на основните групи от водни организми в подсектор „Аквакултура” за период 2007-2012 г., България

*Ракообразни: 2007 г. – 1,5 т; 2008 г. – 2,9 т; 2010 г. – 10,3 т; 2011 г. – 8,3 т.

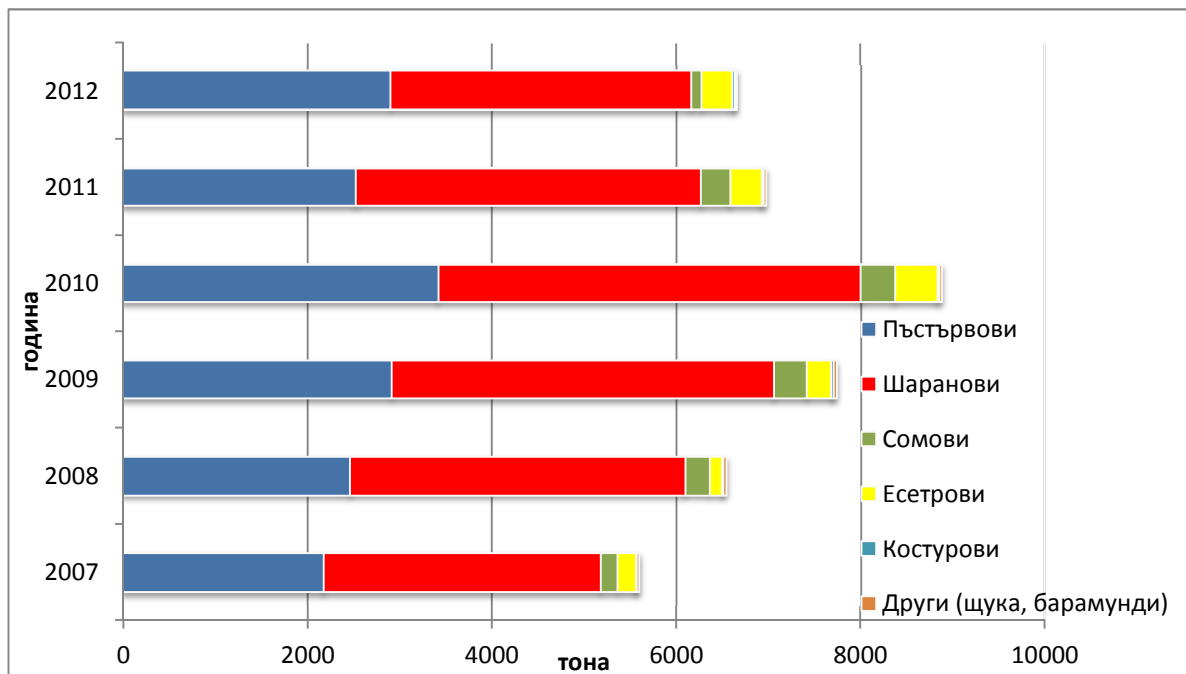
Производството на аквакултури в България се доминира от производството на риба, следвано от производството на молуски (черна мида). Количеството на произвежданите двойночерупчести *Mytilus galloprovincialis* след 2009 г. бележи тенденция на повишение и е в рамките на около 850 тона годишна продукция. От ракообразните, развитие имат единствено сладководните астацикултури, като основен обект на култивиране е езерния рак (*Astacus leptodactylus*), чието производство за 2012 г. възлиза на 3,4 т, което представлява 0,05% от общата продукция от аквакултури за страната за същата година. През последните години е регистрирано и производство (под 1 т) на защитения от българското законодателство вид речен рак (*Astacus astacus*).

Представители главно на 2 семейства риби формират продукцията от аквакултури в България за периода 2007-2013 г. От възникването на рибностопанска дейност у нас, преди повече от век до сега, най-значително остава производството на шаранови риби, следвано от това на пъстървови риби. Изборът на видовия състав е предопределен както от климатичните и хидрологични условия в страната, така и от традиционните предпочитания на населението към тези видове. През последните 5-10 години се наблюдават тенденция на промяна на видовия състав на отглежданите хидробионти в насока обогатяване. Причина за тези промени може да се търси от една страна в изменения на законодателството на Република България в насока за защита на някои видове риби (есетрови видове риби) чрез въвеждане на забрани за улов на естествените им популации, а от друга – навлизането на съвременни технологии и съоръжения, позволяващи отглеждането на неместни видове (екзотични видове), независимо от локалните естествени климатични условия. Пример за аквакултурно производство, възникнало и развило се поради забраната от потребление на естествените популации у нас е есетровъдството. Производството на риби от семейство Сомови също бележи тенденция на покачване, вероятно поради интродукцията на нови видове, като африканския сом и каналния сом. Създаването на затворени рециркулационни системи у нас позволи отглеждането на екзотични видове като барамунди. Все още има тенденция дела на местни видове, като например видовете от сем. Костурови (бяла риба, костур) и сем. Щукови, да е незначителен спрямо общото производство (Фигура 4 и 5). По-голямото разнообразие на водни организми на пазара (включително от внос) също стимулира промяната на търсенето.

Бъдеща диверсификация в производството на хидробионти в България трябва да е насочена към включването на ценни видове от местната фауна, които по една или друга причина не са били обект на култивиране у нас, но съществуват технологии за отглеждането им, които се прилагат успешно не само в Европа. Успешно може да бъде и прилагането на нови иновативни технологии и походи за отглеждането им. Такива,

доказали своята перспективност, видове са бялата риба, костура, лина, дунавската пъстърва, морските кефалови и калканови риби и други.

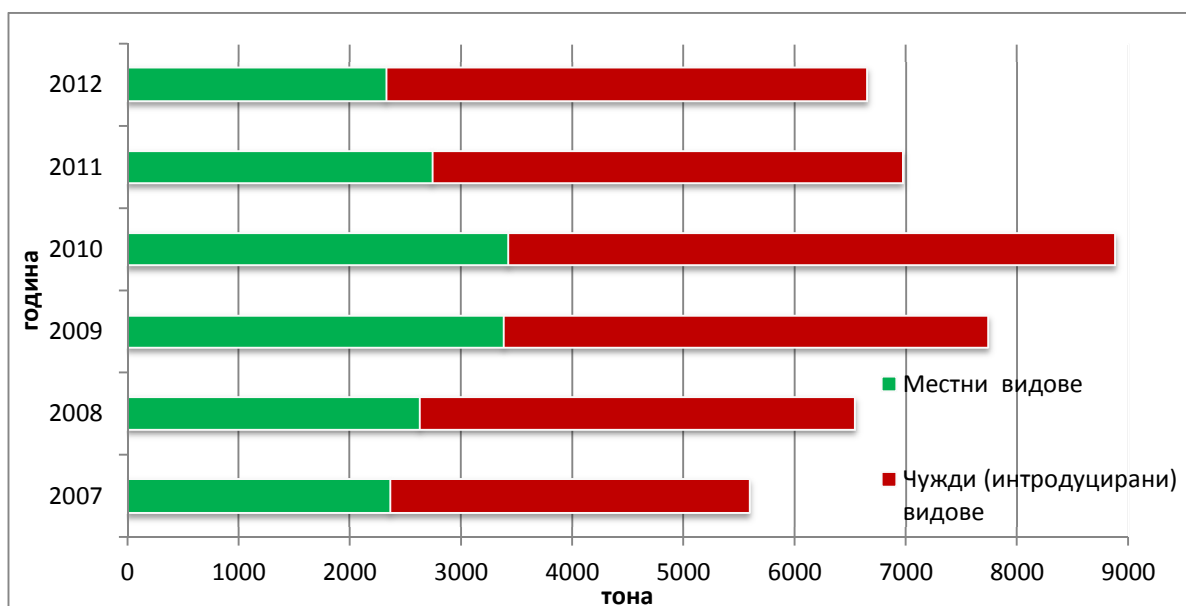
Фигура 3 Дял на представителите на отделните семейства риби в производството на подсектор „Аквакултура” за периода 2007-2012 г., България.

*Костурови: 2007 г. – 7,8 т; 2008 г. – 16,9 т; 2009 г. – 27,4 т; 2010 г. – 21,3 т; 2011 г. – 20,9 т; 2012 г. – 27,0 т.

** Други: между 20 и 35 тона годишно;

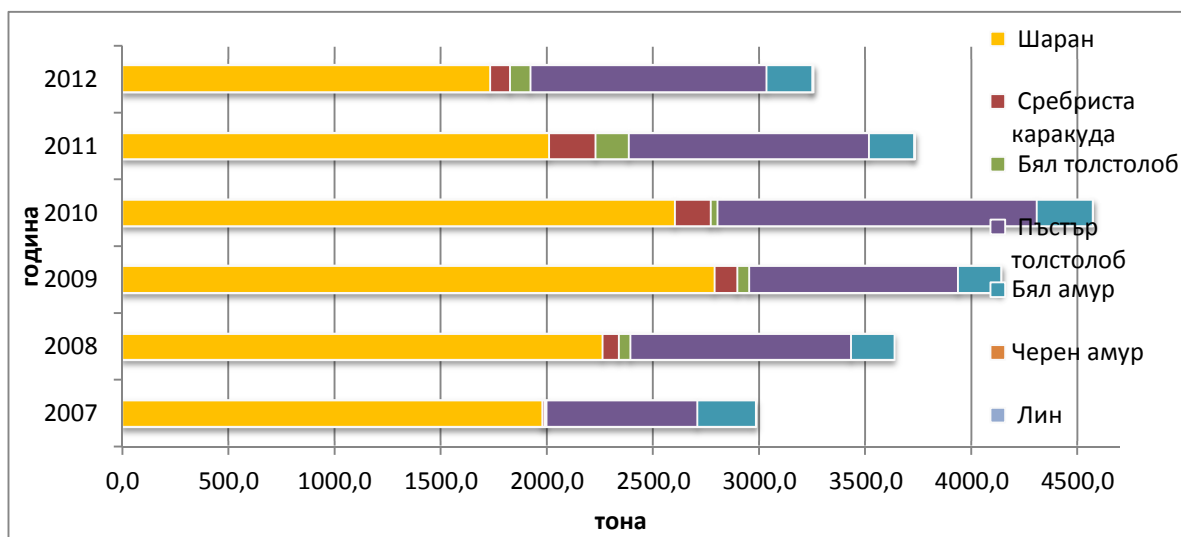
Фигура 4 Дял на местните и неместни (интродуцирани, чужди видове) хидробионти в производството на подсектор „Аквакултура” в България, 2007-2013 г.

Тенденцията производството на аквакултури в страната да се базира в значителната си част на производството на неместни¹ (интродуцирани, чужди) видове е трайна и бележи своето начало още от възникване на организирано рибовъдство в България. Първият чужд вид, навлязъл трайно в местната аквакултура е дъгова пъстърва (*Oncorhynchus mykiss*), която остава лидер в производството на пъстървови риби у нас. От края на 70-години, все по-нарастващ дял имат аклиматизираните шаранови видове от далекоизточния комплекс (бял и пъстър толстолоб, черен и бял амур). Трябва да се отбележи, че за разлика от редица страни в България всички споменати видове са само успешно аклиматизирани, без да е настъпила натурализация, което означава, че не се възпроизвеждат свободно и не образуват собствени популации. В периода 2007-2012 г. е извършена интродукцията на два нови вида за целите на аквакултурата – африкански сом (*Clarias gariepinus*) и барамунди (*Lates calcarifer*). Барамунди се отглеждат в затворена рециркуляционна система (гр. Бургас) и не съществува реална опасност от попадане в околната среда и съответно разпространение в естествените водни екосистеми. Африканският сом е обект на садково отглеждане във водоемите охладители на топлоелектрическите централи и също се счита че няма опасност от размножаване на индивиди в естествени водоеми. От скоро се отглежда и в рециркуляционни системи. Производство на тези новоинтродуцирани видове е в малък обем и видовете не са добре познати на местния пазар

Сред Шарановите риби доминира производството на шаран (*Cyprinus carpio*), следван по обем от производството от белия и пъстрия толстолоб и белия амур, като тези видове са важен елемент в поликултурите и намират и приложение в биологичния контрол на качеството на водите. През последните години се засилва интересът към разселването на черен амур, като средство за борба със силно инвазивния вид мида зебра (*Dreissena polymorpha*).

Фигура 5 Дял на отделните видове от сем. Шаранови в производството на подсектор „Аквакултура” за периода 2007-2012 г., България.

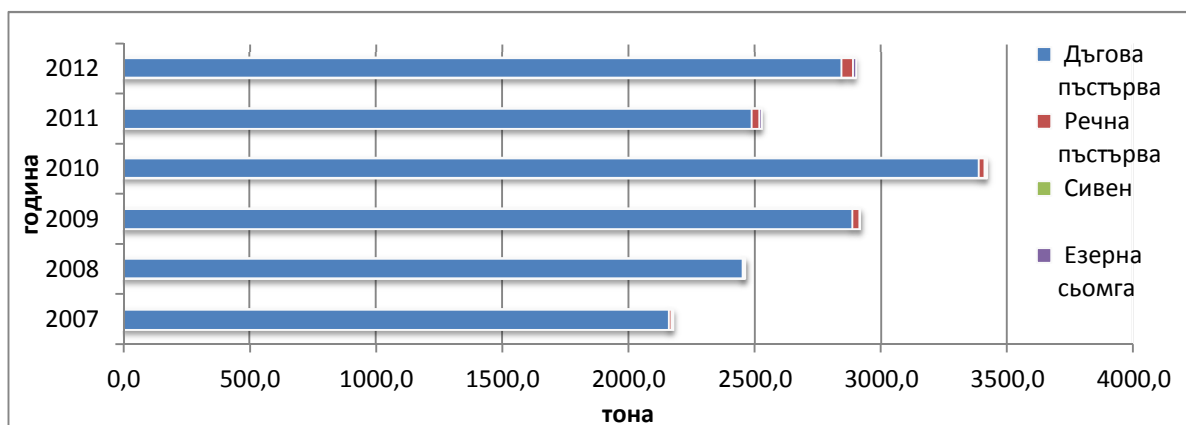

*Черен амур: 2009 г. – 1 т; 2011 г. – 0,1 т; 2012 г. – 4 т.

¹ Под понятието местни видове се разбират организмите, които обитават територията на съответната страна в резултат на естественото разпространение на флората и фауната и подвластно на геоложки, климатични и други фактори. Видовете, внесени съзнателно се наричат неместни, чужди или екзотични видове. (Uzunova, E., Zlatanova S. 2007. A review of the fish introductions in Bulgarian fresh waters. *Acta Ichthyologica & Piscatoria* 37 (1): 55–61)

Традиционно, пъстървовъдството у нас се доминира от производството на дъгова пъстърва, докато произведените количества от местния вид речна пъстърва (*Salmo trutta*) са незначителни и предназначени главно за зарибяване на естествени водоеми с цел поддържане и възстановяване на естествените рибни популации в тях. Производството на друг северноамерикански вид у нас – сивена (*Salvelinus fontinalis*) е с многогодишни традиции, но също има незначителен дял от общото производство на пъстървови риби. Същото се отнася до някои видове съомга (напр. *Salmo salar sebago*), чието интродуциране в България е все още с експериментален характер (Фигура 7).

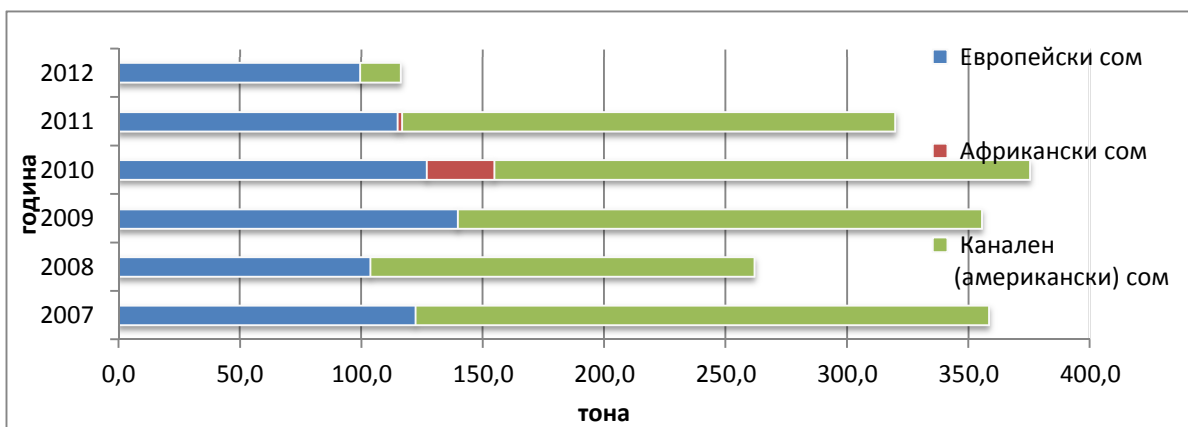
Фигура 6 Дял на отделните видове от сем. Пъстървови в производството на подсектор „Аквакултура” за периода 2007-2012 г., България.

*Сивен и езерна съомга (кумуляирани данни): 2007 г. – 5,4 т; 2008 г. – 3,4 т; 2009 г. – 3,7 т; 2010 г. – 10,9 т; 2011 г. – 10,1 т; 2012 г. – 11,8 т.

Производството на местния вид европейски сом (*Siluris glanis*) за периода 2007-2012 г. запазва относително стабилни нива от порядъка на 100 тона годишно В периода 2007-2011 г. нараства производството на американския интродуцент – канален сом (*Ictalurus punctatus*), като производството му е съсредоточено главно в няколко центъра, предлагащи подходящи за вида климатични условия. Производството на новоинтродуцирания вид африкански сом (*Clarias gariepinus*) все още е нестабилно и спорадично.

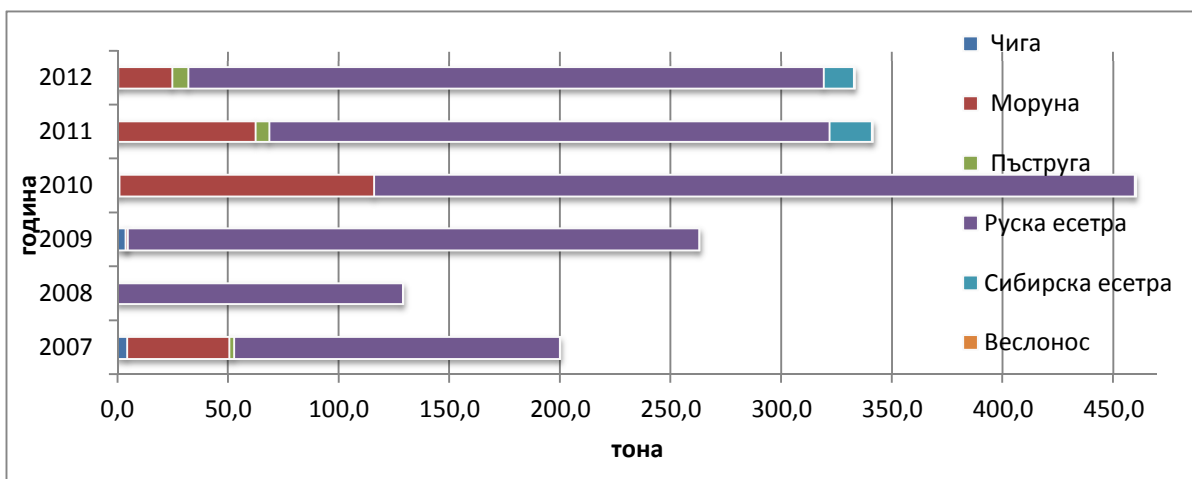
Фигура 7. Дял на отделните видове от сем. Сомови в производството от подсектор „Аквакултура” в България за периода 2007-2012 г.

*Африкански сом: 2011 г. – 1,8 т; 2007, 2008, 2009 и 2012 год. – 0 тона.

Развъждането и отглеждането на есетрови риби у нас датира едва от началото на този век. Ролята на стимул за развитието на този дял от аквакултурното ни производство играят два фактора. От една страна това са ограничителните и забранителни мерки по отношение на ползване на естествения ресурс от тези видове риби, чиито популации в световен мащаб са силно намалели, а някои – и застрашени от изчезване, от друга страна – устойчиво високите цени и постоянно търсене на черен хайвер на международните пазари. Есетровъдството у нас започва с изграждането на малко стопанство в с. Болярци (Пловдивска област) за производство главно на чига, руска есетра и моруна. През 2012 г. производство на есетрови видове са декларирали 15 от регистрираните стопанства, отглеждащи почти целия спектър от видове, нативно обитаващи българската акватория на р. Дунав и Черно море (чига, руска есетра, пъструга, моруна), както и някои интродуценти. Произвеждат се и неголеми количества хибрид (бестер), без той да се отчита самостоятелно. През последните две години и пъстругата и чигата се появяват в статистическите данни, с което се установява тенденция на видова диверсификация в есетровъдството. Интродуцирани са два есетрови вида – сибирска есетра и веслонос. Веслоносът *Polyodon spathula* е зоопланктонофаг с висококачествено месо. Този вид представлява ценна алтернатива на пъстрия толстолоб, особено при отглеждане в поликултура. Все още, обаче, у нас няма стопанства, които да се занимават системно с изкуственото размножаване на веслоноса и подсекторът разчита на доставяне на зарибителен материал от внос от съседни страни.

Фигура 8. Дял на отделните видове от сем. Есетрови в производството на подсектор „Аквакултура” за периода 2007-2012 г., България.

**Веслонос*: 2011 г. – 0,4 т; 2012 г. – 0,5 т; *Моруна*: 2009 г. – 1 т; *Чига*: 2010 г. – 1 т; 2011 г. – 0,4 т; 2012 г. – 0,6 т.

Фигура 9 Динамика на регистрация и производствени обеми на фермите за черна морска мида (*Mytilus galloprovincialis*), 2007-2012 г., България.

Единствен вид, обект на отглеждане в морската ни аквакултура, е черната мида (*Mytilus galloprovincialis*). Броят на съществуващите към настоящия момент ферми за черноморска мида е 43 с обща продукция за 2012 г. от 878 тона.

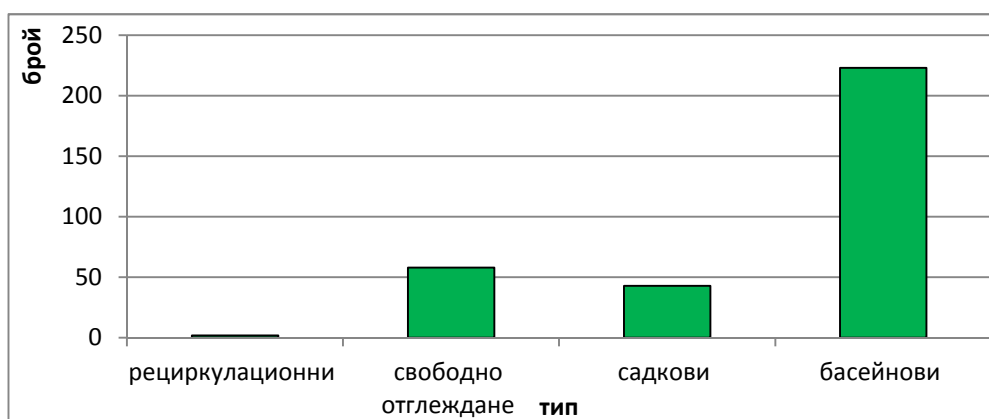
Пазарен интерес представляват и други видове молюски, интродуцирани в Черно море като пясъчната мида (*Mya arenaria*) и рапана (*Rapana venosa*), които към момента са единствено обект на улов без да се разработват методи за развъждането и отглеждането им.

1.1.2 Основни производствени системи в подсектор „Аквакултура“, използвани в България

1.1.2.1 Производствени системи в сладководната аквакултура

Към настоящия момент, в българската аквакултура се прилагат следните основни производствени системи на отглеждане: свободно-екстензивно или полуинтензивно отглеждане на риба в естествени или изкуствени водни басейни със стояща или бавнотечаща вода, отглеждане на риба в специално изградени бетонни или землени басейни, отглеждане на риба в мрежени клетки (садки) и рециркуляционни системи.

Фигура 10 Разпределение на рибните стопанства в България, според прилаганата система за отглеждане към 2012 г.

- **Отглеждане на риба в язовири.** Зарибяването на изкуствени водни басейни с риба и други хидробионти и улова им при достигане на пазарно тегло е широко застъпена практика в България. Този тип на отглеждане на хидробионти се прилага както в малки (до няколко десетки декара), така и в средни водоеми (над 200 дка). Този начин на производство изисква малки капиталовложения, най-вече в зарибителен материал и риболовни уреди (лодки, грибове и др.). Най-често единствените мероприятия при този подход на отглеждане на хидробионти се състоят в зарибяване на съответния водоем и улов на рибата при достигане на пазарно тегло. Нарастването на рибата се дължи главно на естествената рибопродуктивност, която за водоемите в България варира от 20 до 70 кг/ дка.

В някои случаи се прилага подхранване на рибата с фуражи, прилагане на лекарствени средства, добавяне на торове, варуване на водата и др. Екстензивният, както и полуинтензивният начин на производство са екологосъобразни, макар че често се базират на въвеждането на неместни видове (толстолоб, амур, веслонос) във водоемите, които в редица случаи представляват потенциална заплаха за местните видове поради конкуренция за храна или пространство. Негативно последствие със значителни мащаби, настъпило в резултат на неконтролирано зарибяване на водоемите в България е разпространението на потенциално инвазивни видове като *Lepomis gibbosus*, *Pseudorasbora parva*, както и някои патогени и паразити, причиняващи заболявания. През последните години особено обезпокоителна е инвазията на мидата-зебра *Dreissena polymorpha*. Мидата *Dreissena* е навлязла за пръв път във водоемите от басейна на река Марица (яз. Овчарица и яз. Жребчево), Северозападна България (яз. Огоста, яз. Рабиша, р. Огоста, р. Вит) и вероятно на много други места (яз. Сопот). Рискът за страната е

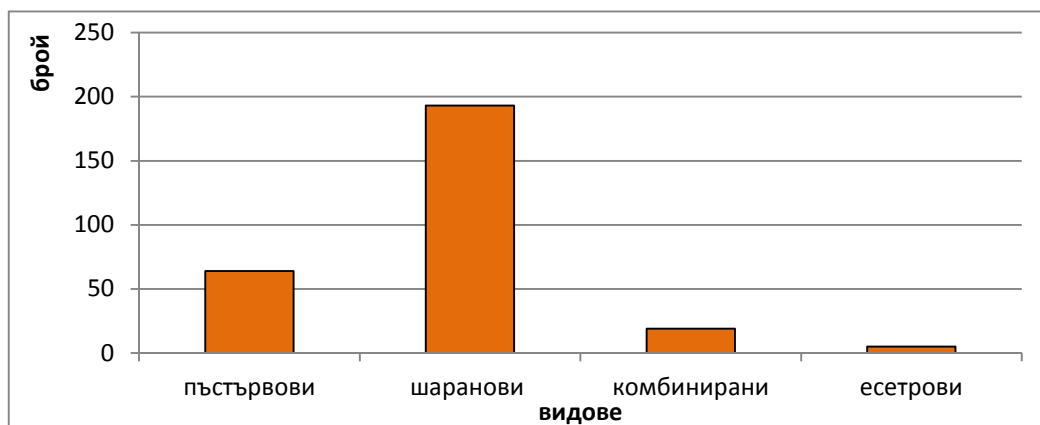
много голям особено, ако бъдат засегнати питейни язовири или стратегически обекти за промишлено водоснабдяване и напояване (например яз. Мандра, яз. Искър, яз. Йовковци, яз. Розов кладенец, язовирите по Долна Арда и др.). Икономическите щети могат да се окажат непосилни за България, ако бъдат засегнати голям брой стратегически обекти в близко време. Смята се, че новата инвазия на мидите е свързана с бурното развитие през последното десетилетие на екстензивното рибовъдство в България, като възможен принос могат да имат и рибарите, практикуващи любителски риболов.

Ограничаващо обстоятелство за мащаба на екстензивното рибовъдство е пълната непригодност на голяма част от водоемите в България за такъв тип рибовъдство. Макар и над 3000 на брой, язовирите у нас не са строени с основно предназначение рибовъдство. Те са били изградени най-често за целите на земеделието като водохранилища за напояване. Голяма част от язовирите имат силно скосено дъно, непочистено напълно от дървета, камъни и др. при завиряването, което прави трудоемко и неефективно излавянето на отглежданата в тях риба. Нерядко уловът се затруднява и от невъзможността тези водоеми да бъдат пресушени напълно. Рибовъдството допълнително е затруднено и от комплексното използване на тези водни тела (напр. за производство на електрическа енергия, напояване, питейни нужди, рекреационен туризъм), като тези дейности често влизат в конфликт с аквакултурата. През летните месеци на годината, постъпването на вода в тези водоеми намалява и често дори спира, което също е ограничителен фактор, главно по отношение плътността (гъстотата) на посадките. В случаите, когато язовирите са разположени близо до урбанизирани зони, производствени предприятия, селскостопански площи, животновъдни ферми и др. често се наблюдава и негативен кумулативен ефект по отношение на замърсяване на водите. Последствията от влиянието на тези фактори са силно влошени параметри на качеството на водите.

Препоръка: Като перспективна дейност, допълваща екстензивното рибовъдство е развитието на риболовен туризъм

- **Отглеждане на риба в специализирани басейни.** Басейните са специално построени съоръжения с основно предназначение размножаване, отглеждане и съхранение на различни хидробионти. Тяхното устройство е съобразено с изискванията на съответния вид и технологичните процеси на производствената дейност. Според вида на отглежданата риба сред басейновите стопанства доминират тези за производство на шаранови риби (топловодни стопанства). Следват басейновите стопанства за отглеждане на пъстървови риби (студеноводни стопанства). Климатичните, хидрофизични и хидрохимични условия в част от тези съоръжения позволяват съвместно отглеждане на представители на шарановите, сомовите, есетровите риби.

Фигура 11. Разпределение на басейновите стопанства и на язовирите за екстензивно или полуинтензивно отглеждане на риби, според видовия състав на отглежданата риба.

В България съществуват два класически типа басейнови стопанства – басейни със землени стени, използвани главно в шарановъдството и по-рядко в пъстървовъдството и бетонни басейни, главно тип „канални”, използвани основно в пъстървовите стопанства. Голяма част от стопанствата със землени басейни са изградени преди повече от 40 години. Средните размери на угоителните басейни варират от няколко до няколко стотин декара, като басейни с площ над 500 дка са по-рядко срещани. Отглеждането на риба в басейновите стопанства е предимно интензивно като интензификацията се постига чрез хранене със специализирани фуражи, което през последните години се прилага не само за пъстървовите ферми, но и за шарановите. Сред басейновите стопанства преобладават непълносистемните от угоителен тип за производство на риба за консумация

Основните причини за влошена ефективност на този тип стопанства са: 1) постъпваща вода с ниско качество; 2) намалели водни количества, поради засушаване на климата; 3) висока цена на потребяваната вода; 4) висока цена на фуражите; 5) висока цена на електроенергията; 6) остаряла материално-техническа база и инфраструктура; 7) влошено състояние на басейновата база и проблемна охрана на продукцията, особено при големите стопанства.

- **Отглеждане на риба в садки.** У нас тази система за отглеждане се прилага във вътрешните сладководни водоеми, предимно в големите и средни язовири. През последните години мрежени клетки се разполагат и в по-малки водоеми (под 50 дка), които са с подходяща дълбочина. Мрежените клетки се отнасят към съоръженията за суперинтензивно производство.

Броят на новосъздадените садкови стопанства бележи постоянно нарастване в периода 2007-2012 г., като достига общ брой от 46 активни ферми през 2012 г.

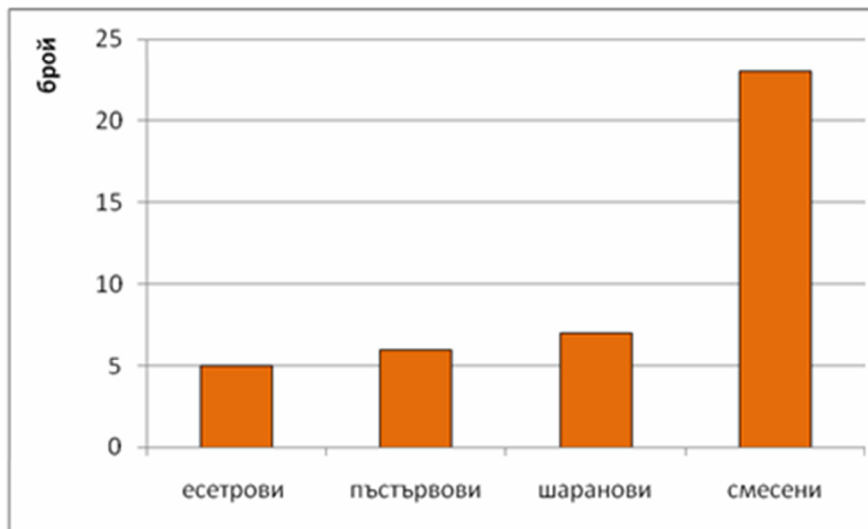
Фигура 12. Динамика на създаване на садкови стопанства в България, 2007-2012 г.

Доминираща част от садковите стопанства са специализирани в отглеждане само на един вид риба, но съществуват и редица ферми, отглеждащи повече от един вид. Най-често съвместно се отглеждат шаран, сом и есетрови видове, които имат приблизително сходен диапазон по отношение на изискванията си към параметрите на средата. През последните години садковите стопанства се изграждат главно от кръгови модули от високоплътностен полиетилен (HDPE), с диаметър 10 - 12 м. В редица язовири, старите метални модули бяха подменени от по-горе описаните.

Основните проблеми, водещи до влошена ефективност при садковите стопанства са: 1) влошаване на качеството на водата; 2) флуктуацията на водното ниво при язовирите използвани за напояване и електропроизводство; 3) недостиг на зарибителен материал най-вече при пъстървовите видове, който се компенсира чрез внос 4) трудности при профилактиката и лечението на заболявания и др. 5) Предстои разработването на система за определяне на максимално допустимия обем на производство от аквакултури за всеки отделен воден обект, основана на особеностите на водното тяло, вида на отглежданата риба, начина и вида на използвания фураж и др. Въвеждането на производствен лимит има за цел да ограничи риска от прекомерна еутрофикация на водните тела и свързаните с нея крайно негативни последствия за околната среда и човека. В тази връзка предстои разработване на Наредба по чл. 25 ал. 5 от ЗРА. При садковите стопанства в разрешителното за ползване на воден обект, издавано от Басейнови дирекции (МОСВ) по Закона за водите се залагат годишни производствени обеми.

Фигура 13. Съществуващи към 2012 г. година садкови ферми, класифицирани според специализацията към отглеждането на определен вид (семейство) риби

- **Затворени рециркуляционни системи.** Съществено предимство на този тип системи са относително малките количества вода, които са необходими за производствени нужди, поради постоянното ѝ пречистване и многократно използване. Контролираните условия в рециркуляционните системи ги правят независими от климатични, географски и други фактори на околната среда. Високата степен на екологосъобразност на този тип производство е основно предимство, особено за страни като България, бедни на водни ресурси и същевременно с висок процент територии, включени в мрежата от защитени зони на НАТУРА 2000. Производството в тези системи е енергоемко, тъй като за рецикулацията на водата в системите се използва електричество, което прави особено подходящо съчетаването на фермите от този тип с въвеждане на възобновяеми енергийни източници.

Проблем при експлоатацията на този вид производствени системи у нас все още е липсата на квалифицирани кадри със специализация в областта на този тип технология. Решение на проблема е поемането на обучението на студенти от фирмите-производители на рециркуляционни системи и инвестиции в центрове за квалификация или допълнителна квалификация към университетите у нас. Също така съществува реална опасност новопостроените рециркуляционни системи да търпят недостиг на зарибителен материал, особено тези, които са ориентирани към чужди или нетрадиционни за българската аквакултура видове като барамунди, калкан, костур, бяла риба и др.

1.1.3 Разпределение на производството от подсектор „Аквакултура” по региони в страната

Разпределението на отделните типове производствени структури на подсектор „Аквакултура” на територията на България е неравномерно и тази неравномерност се определя главно от следните фактори – 1) наличие на достатъчен по количество и качество воден ресурс; 2) традиции в производството на риба и други хидробионти; 3) общо икономическо ниво на развитие на съответната област. При различните типове производствени схеми влиянието на отделните фактори е в различна степен. В областите със значителен брой големи язовири, съответно и количеството на садковите ферми за риба е високо. Наблюдава се слабо диверсифициране на системите за

производството по области. В най-честия случай, доминира един тип производствена система, като това вероятно е обосновано от традициите в съответния регион, географските и климатичните му дадености. Тези фактори, обаче не оказват съществено влияние на рециркуляционните ферми

Таблица 2 – Териториално разпределение на стопанствата (по области)

Област	Общ брой стопанства	Студеноводни стопанства	Топловодни стопанства	Смесени стопанства	Соленоводни стопанства	Есетрови стопанства
Благоевград	29	16	11	2	0	0
Бургас	27	1	5	1	20	0
Варна	21	0	10	1	10	0
Велико Търново	35	2	33	0	0	0
Видин	10	1	7	1	0	1
Враца	9	2	6	0	0	1
Габрово	4	1	2	1		
Добрич	30	12	2	4	12	0
Кърджали	14	0	0	10	0	4
Кюстендил	1	1				
Ловеч	28	8	19	1	0	0
Монтана	8	2	6	0	0	0
Пазарджик	10	5	2	3	0	0
Перник	1			1		
Плевен	1		1			
Пловдив	76	3	65	6	0	2
Разград	13	0	13	0	0	0
Русе	18	0	15	3	0	0
Силистра	1		1			
Сливен	6	2	2	1	1	
Смолян	23	20	0	2	1	0
София	19	9	6	4	0	0
Стара Загора	17	3	8	5	0	1
Търговище	11	0	11	0	0	0
Хасково	16	0	15	1	0	0
Шумен	15	0	15	0	0	0
Ямбол	8	0	8	0	0	0
	451	88	263	47	44	9

Таблица 3 - Териториално разпределение на стопанствата по производствени системи и годишно производство за 2012 г.

Област	Басейнови стопанства	Язовири	Колектори	Садкови стопанства	Производство за 2012 г.
Благоевград	26	3	0	0	191838,4

Бургас	6	1	20	0	105746,3
Варна	5	5	10	1	95235,27
Велико Търново	24	11	0	0	221729
Видин	5	4	0	1	87982,5
Враца	6	3	0	0	66616,67
Габрово	4				18936
Добрич	14	1	12	3	814855
Кърджали	1	0	0	13	384507,6
Кюстендил	1				0
Ловеч	26	1	0	1	120123,4
Монтана	4	4	0	0	339465
Пазарджик	7	0	0	3	42149
Перник	1				0
Плевен	1				0
Пловдив	50	23	0	3	850032,3
Разград	13				91650
Русе	16	2	0	0	170469,9
Силистра				1	0
Сливен	4			2	7777,13
Смолян	19	0	1	3	2017554
София	15	0	0	4	79128,79
Стара Загора	8	1	0	8	1569728
Търговище	8	3	0	0	46004,25
Хасково	6	8	0	2	55600,12
Шумен	7	8	0	0	124946,9
Ямбол	6	1	0	1	53053,2
451	283	79	43	46	7557140

Структурата на производството на регистрираните в ИАРА сладководни ферми може да бъде условно категоризирана по производствени показатели. За целите на анализа условно фермите могат да бъдат разделени на „микро” – с производство до 10 тона годишно, „малки”, респективно от 11 до 49 т, средни от 50 до 99 т и големи с над 100 т годишно производство (тези категории са възприети само и единствено за целите на настоящия анализ).

Съгласно подадените от операторите произведени количества за 2012 г. като „микро” производство с продукцията до 10 т годишно, могат да бъдат обособени 139 броя ферми с общо годишно производство за 2012 г. от 504 т продукция. 31 е броят на фермите с до 1 т годишно производство. Производственият потенциал на сегмента е в рамките на 2 976 т годишно производство. Въпреки високия брой оператори, този сегмент произвежда едва 6,7% от общата продукция, като причините за това са комплексни и са подробно изброени в слабите страни на приложение № 1 на настоящия план. Моментното състояние на тези оператори показва, че подобно производство не е достатъчно рентабилно. Възможностите пред този производствен сегмент са насочени към пререструктуриране на производствените характеристики на фермите, диверсификация на култивирани видове и на дейности, които добавят стойност към риборазвъждането

по линия на стратегиите за местно развитие на местните инициативни рибарски групи, както и участие в схеми за опазване на водната околна среда.

Структурата на производството за сегмента е 90 бр. топловодни ферми с годишно производство от 367 т, 34 бр. – студеноводни със 78.5 т годишно, 3 бр. за черупчести с 20,6 т и 12 бр. – от смесен тип с общо 37.8 т продукция.

Пълносистемните стопанства са 24 бр., а по методи за производство с най-голям дял са басейновите стопанства с 377 т (103 бр. ферми), следвани от язовирите с 101 т (24 бр. ферми), колекторните инсталации за черна мида с 20,6 т (3 бр. ферми) и садковите ферми с 4.8 т (3 бр.).

Очевидно последиците от икономическата криза са дали отражение върху този сегмент на фермите, поради отчетен спад с 16,8% на годишното производство за 2012 г., спрямо 2011 г. и с над 43,5% от 2010 г.

В сегмента на „малките” производства – над 11 т до 49 т, съгласно подадените производствени количества, могат да бъдат причислени 59 бр. ферми с годишно общо производство за 2012 г. от 1267 т продукция. Приносът на този сегмент към общото количество годишна продукция е 16,8%. Преобладават топловодните стопанства – 35 броя с 744 т производство, 9 бр. са студеноводните с 196 т, 11 бр. са тези от смесен тип с 223 т, респективно 5 бр. са фермите за производство на черна мида с продукция от 104 т. Производственият капацитет на тези дружества е значим, в размер на 3558 т. Пълносистемните стопанства са 10 бр. а производствения капацитет на всички дружества от сегмента възлиза на 4324 т. Водещ методи за производство в този сегмент е култивирането в басейнови стопанства с продукция в размер на 525 т, садкови – 244 т, язовири – 394 т и колекторни стопанства – 104 т. Ръстът на производството спрямо 2011 г. е в рамките на 18,2%, а прекратените регистрации през 2013 г. са 5 бр.

Въпреки малкия си брой – 14 бр., дялът на „средните” по обем производства за 2012 г. е 923 т или 12,1% от общото количество за страната. Производството на топлолюбиви видове възлиза на 549 т от 9 бр. ферми, на студенолюбиви – на 138 т от 2 бр. ферми, а смесеният добив възлиза на 236 т от 3 бр. ферми. Представителство на морските аквакултури в този сегмент няма. Фермите, които угояват риба като успоредно с това произвеждат и зарибителен материал са 4 бр. Този тип „средни” производства притежават производствен потенциал в рамките на 1570 т. Водещите методи за производство са култивирането в басейнови стопанства с годишно производство от 516 т, садкови стопанства – 228 т и язовири – 172 т. В този сегмент производството за последната 2012 г. бележи близо 50% ръст спрямо 2011 г. а производственият потенциал на тези обекти е в размер на 1570 т. Прекратени регистрации на ферми през 2013 г. в този сегмент няма. Сегментът притежава експортен потенциал за студенолюбиви аквакултури, а при подходяща диверсификация на култивираните видове, може да бъде генериран и износ от топлолюбиви видове.

Гръбнакът на производството в подсектора е формиран от 13 на брой големи производства, на които се пада много над половината – 64,46% от общото количество продукция за 2012 г. или 4871 т. За този сегмент се наблюдава ръст в производството за 2012 г., спрямо 2011 г. в размер на 37%. Производството на топлолюбиви видове възлиза на около 1157 т от 3 бр. ферми, а на студенолюбиви видове възлиза над 2088 т от 5 бр. ферми. Смесеното производство от 3 бр. ферми възлиза на 874 т, а на 753 т възлиза производството на 2 бр. мидени ферми, една от които е с прекратена регистрация през 2013 г. Пълносистемните стопанства са 3 броя. По методи на производство преобладава култивирането в мрежести клетки от 5 бр. ферми, възлизащо

на 2115 т или 43,4% от общото производство. Продукцията от басейнови стопанства в този сегмент е в размер на 35% от обемите за 2012 г. или 1810 т. Само едно от стопанствата е разположено в изкуствен воден обект с годишна продукция от 194 т. Култивиране на черупчести се извършва посредством колекторни системи. Подпомагането на тези ферми следва да бъде част от приоритетите на програмата, тъй като те ангажират множество операции, свързани с преработка, производство на зарибителен материал, доставки на фураж и др. Предприятията са структуроопределящи и тяхното развитие влияе пряко върху жизнеспособността на отрасъла. Заявеният производствен потенциал на тези обекти е в размер на 7011 т, което е отлична предпоставка за бъдеща оптимизация на производството и развитие на дружествата. Извън тази структурна сегментация 226 бр. ферми не са подали информация за годишно производство за 2012 г. и не биха могли да бъдат разпределени по производствен признак.

Причината за високия брой ферми с нулево производство може да се търси във възможността стопанството да бъде вписано в регистрите на ИАРА на етап инвестиционно намерение, т.е. преди да бъде стартирано изграждането на фермата. Друга причина за нулевите данни е, че част от тези ферми са били регистрирани като обекти за стопански риболов и впоследствие са пререгистрирани от обекти за стопански риболов, съгласно разпоредбите на ЗРА. Малка част от стопанствата, които не са предоставили никаква информация за дейността си през последните три производствени години, в момента изграждат проекти финансирани от Европейския фонд по рибарство, което ще доведе до активното им включване в производствените мощности на страната през производствените 2014-2015 г.

Новорегистрираните ферми през 2012 г., които не биха могли да предоставят информация за годишно производство, поради технологичния цикъл на култивиране на продукцията, са 24 на брой (същият брой е валиден и за 2011 г.), а 1 бр. ферма е заявила производствен капацитет 0 кг, което най-вероятно се дължи на техническа грешка. Данните, които не са представени имат голяма тежест за отрасъла, тъй като в цифрово изражение производството от тези ферми е възлизало на 2518 т за 2010 г. и респективно 1900 т за 2011 г.

В по-голямата си част 134 бр. от тези стопанства са топловодни, 38 са за студенолюбиви аквакултури, 33 бр. са за производство на морски аквакултури, а смесените са 19 бр.

Липсата на производствени данни за 2012 г. от тези стопанства по експертна оценка може да бъде отнесена като:

- спиране на активност от страна на операторите поради икономическата криза;
- временно спиране на активност поради период на реструктуриране на стопанствата;
- навлизане на нови фирми в отрасъла, (ежегодно регистриране на 24 за 2012 г. и 2011 г.), чрез подготвяне на проектни предложения за финансиране по Европейския фонд за рибарство.

Отписаните от регистъра от 2010 г. насам дружества са 127 бр. Тяхното заличаване по години е както следва: 2010 - 13 бр.; 2011 - 30 бр.; 2012 - 30 бр. и 2013 - 54 бр.

От тях 85 бр. са топловодни стопанства, 8 бр. са смесени, 6 бр. са за морски аквакултури и 28 бр. са студеноводни.

По методи на производство заличените от регистъра ферми са както следва:

88 бр. басейнови стопанства или 65% от общия брой; 24 бр. ферми, разположени в язовири или 19% от общия брой; 6 бр. ферми за морски аквакултури и 9 бр. садкови стопанства.

Причините за прекратяването на регистрациите могат да се търсят в липсата на оборотно и капиталово финансиране за продължаване/ стартиране на дейността; спад на покупателната способност на потребителите на вътрешния пазар; липсата на структуриран пазар за реализация и дистрибуция на продукцията, който да даде сигурност на операторите; както и проблем със собствеността на водните обекти, които се отдават под наем за кратък период и не позволяват извършване на мащабни капиталови инвестиции, ниска рентабилност при висок риск на производство.

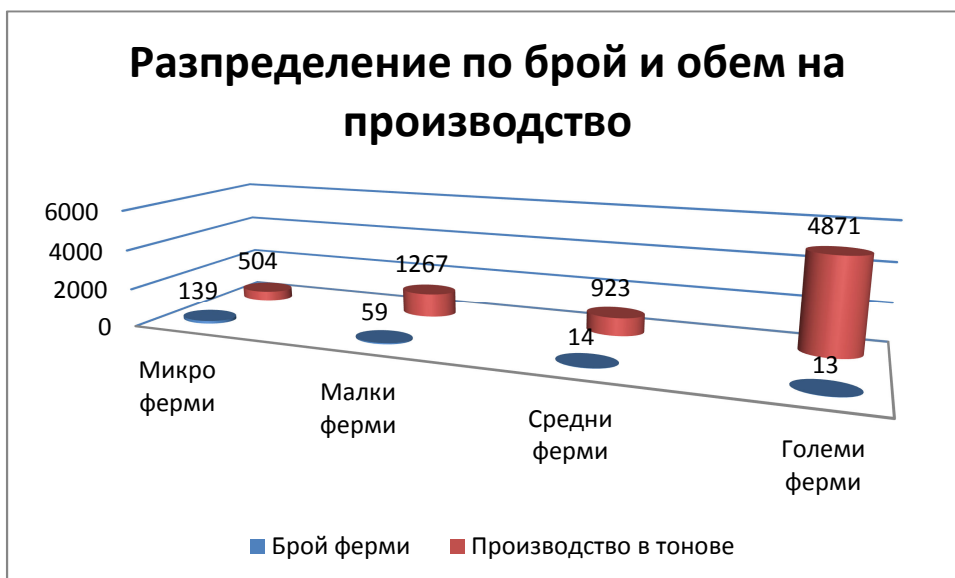
Като обобщение, от данните от настоящия анализ могат да бъдат изведени следните изводи в помощ на политиката за развитие на подсектора за периода 2014-2020г.

- 13 на брой големи производства произвеждат около 65% от цялата продукция на страната за 2012 г.;
- Ако към структуроопределящите ферми се прибавят и средните по обем производства дялът им е 77% от цялата продукция на страната за 2012 г.;
- Съществуващият производствен капацитет на операторите в бранша е в размер на 39644 т, от които годишното производство за 2012 г. е едва 19%;
- В България не се култивират соленоводни видове риба;
- Заявеният капацитет за производство на морски аквакултури е 21894 т;
- 88% от заличените регистрации на ферми се падат на басейновите стопанства и на стопанства, които култивират риба в язовири;
- 67% от заличените от регистъра са стопанства за топлолюбивите аквакултури;
- Най-голям производствен дял се пада на басейновите стопанства (интензивни и полуинтензивни технологии) 43% от общото производство, следвани от суперинтензивните садкови ферми - 34,3%;
- Моментното състояние на операторите показва, че всички производствени сегменти бележат ръст на производството, с изключение на „микро” производствата – до 10 т;
- Съотношението на топлолюбиви към студенолюбиви аквакултури е със превес на топлолюбивите видове.

Информация по данни на ИАРА относно собствеността на водоемите, използвани за производство на аквакултури в България:

Държавна собственост –	Общинска собственост –	Частна собственост –
92 бр.;	143 бр.;	146 бр.

Фигура 14

Фигура 15

1.1.4 Консумация на риба

По данни от национално представително проучване на НСИ през 2012 г., извършено по проект², осъществен с финансовата подкрепа на Оперативна програма за развитие на сектор „Рибарство”, финансирана от Европейския фонд по рибарство на Европейския съюз, годишната консумация на риба и други водни организми³, средно на домакинство през 2012 г. е 11.8 кг, а средно на лице е 5.1 кг. Шаранът е най-често консумирания вид риба от домакинствата в страната. Неговият относителен дял в общата консумация на изследваните стопански ценни видове риба е 33.0%. След него се нареждат дъговата пъстърва - 13.0%; бялата риба - 11.5% и сребрилата каракуда - 11.1% и др. На тези видове риба се дължи 68.6% от общото потребление на риба.

Общото количество консумирана риба и рибни продукти през 2012 г. (стопански ценни видове за България и други видове от внос) в домашни условия и в заведенията за обществено хранене е както следва: средно на домакинство 23.9 кг; средно на лице - 10.2 кг. Произведените в страната риба и рибни продукти съставляват около 45 % от общо консумираните.

Няколко са причините довели до сравнително по-ниското ниво на консумация на риба: икономическата криза при прехода към пазарна икономика; липсата на традиции да се консумира риба; сезонния характер на производството и риболова, обусловен от специфичните климатични условия в страната; липсата на добре организирана инфраструктура на пазара за риба и рибни продукти и недостатъчно ефективна реклама; високите цени на продуктите. Данните за световната консумация са за 18.6 кг на човек годишно, а за Европа – 21.4 кг на глава от населението годишно, като най-голямо е потреблението в Португалия – 56.9 кг на глава от населението годишно.

През последните години бяха инвестирани средства в размер на 7 милиона лв. по Оперативна програма за развитие на сектор „Рибарство“ на Република България, финансирана от Европейския фонд за рибарство на ЕС, за промотиране на продукцията от аквакултура и вероятно резултатите ще бъдат по-видими през следващия програмен период (2014 г. – 2020 г.). Резултатите от проведените интервюта и разговори с производители от бранша показват, че новите видове, произвеждани в България, като барамунди, африкански сом, все още остават непознати за местния пазар.

Таблица 4 Потребление на риба и рибни продукти средно на глава от населението.

Продукт	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Риба и рибни продукти	4.3 кг	4.6 кг	4.8 кг	5.3 кг	5.4 кг	5.1 кг

**Източник:НСИ*

Допълнителни изводи от проведеното национално представително проучване са:

² Проект с наименование „Избор на външна организация, която да следи пазара на риба и рибни продукти с цел оценка на наличието на свръхпроизводство на аквакултури в България“. Резултатите са публикувани на http://oprsg.government.bg/wp-content/uploads/2012/06/HBS_IARA_Analysis_BG.pdf

³ Включва се потребление в домашни условия и в заведенията за обществено хранене на 15 стопански ценни вида, обект на промишлено отглеждане

- Повече от половината консумирана риба от домакинствата в страната се дължи на стопански ценните видове риба;
- Домакинствата основно се снабдяват с риба и други водни организми от магазини и пазари – 86.2%;
- Сред населението преобладава положително мнение, че на пазара се предлага качествена риба от видовете шаран, дъгова пъстърва и бяла риба.

Следва да се отбележат следните факти:

- Политиката на ЕС в последните години е към намаляване на риболовното усилие на плователните съдове, осъществяващи стопански риболов в морски води;
- Наблюдава се и доказано намаляване на естествените популации;
- Същевременно търсенето на риба и рибни продукти на световно и европейско ниво се увеличава, особено в страните с висока консумация на риба и рибни продукти, като основен дял в търсенето заемат морските водни организми. „Заместител”, задоволяващ това търсене се явяват аквакултурите в частност морските аквакултури.

Поради тази причина, операторите на стопанства за производството на шаран и др. сладководни видове, които нямат добър експортен потенциал, следва да преразгледат дългосрочно дейността си и да се насочат към производството на нови видове аквакултури с по-добри възможности за пазарна реализация.

1.1.5 Заетост в подсектор „Аквакултура”

Брутната добавена стойност на подсектор „Аквакултура” за 2012 г. в лева е около 5 млн. лева, по данни на Национална програма за събиране, управление и използване на данни в подсектор „Аквакултура”. Броят на заетите (еквивалент на пълно работно време) в подсектора е 469 души, а брутната стойност на зает е 10 594 лв.

Таблица 5 Заетостта по години е както следва:

2006	общо			на пълен работен ден			частична заетост		
	дейност	общо	мъже	жени	общо	мъже	жени	общо	мъже
аквакултурно производство	414	303	111	392	289	103	22	14	8
2007	общо			на пълен работен ден			частична заетост		
	дейност	общо	мъже	жени	общо	мъже	жени	общо	мъже
аквакултурно производство	385	297	88	361	276	85	24	21	3
2008	общо			на пълен работен ден			частична заетост		
	дейност	общо	мъже	жени	общо	мъже	жени	общо	мъже
аквакултурно производство	380	271	109	361	255	106	19	16	3
2009	общо			на пълен работен ден			частична заетост		
	дейност	общо	мъже	жени	общо	мъже	жени	общо	мъже
аквакултурно	378	284	94	344	257	87	34	27	7

производство									
2010	общо			на пълен работен ден			частична заетост		
дейност	общо	мъже	жени	общо	мъже	жени	общо	мъже	жени
аквакултурно производство	457	332	125	404	295	109	53	37	16
2011	общо			на пълен работен ден			частична заетост		
дейност	общо	мъже	жени	общо	мъже	жени	общо	мъже	жени
аквакултурно производство	502	379	123	436	329	107	66	50	16

Източник: НСИ

Основните предизвикателства пред подсектора са: лошите условия на труд, недостатъчната мотивация сред младите хора да упражняват тази професия и да придобиват специфична квалификация; пропуските в системата на общественото осигуряване. Липсва изградена инфраструктура, а материалната база е остаряла и недостатъчна.

1.1.6 Внос и износ на риба и рибни продукти

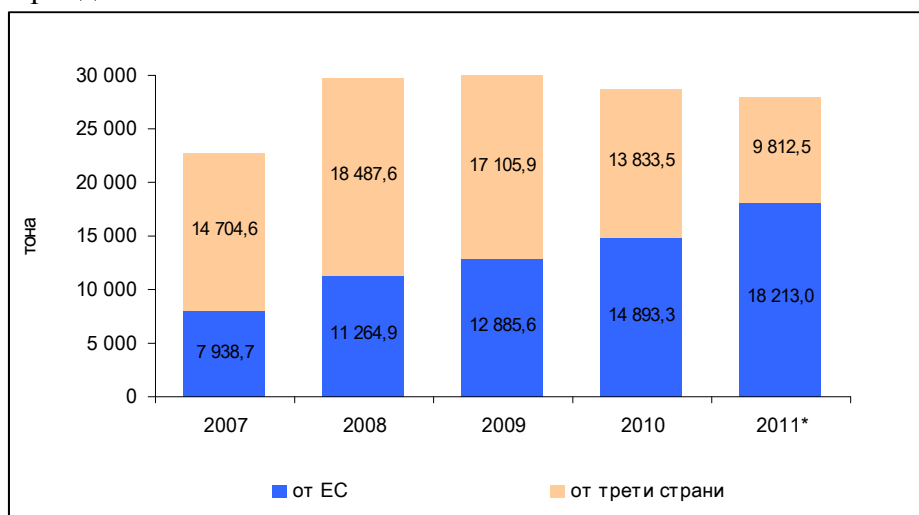
По данни на НСИ през 2011 г. общият внос на риба и рибни продукти в България бележи леко намаление спрямо предходната година с 2,4%, до 28 025,5 тона. Стойността на осъществения внос е в размер на 68 729,3 хил. щ. д., което е с 14,3% повече спрямо предходната година, в резултат на по-високите вносни цени (увеличение със 17,2%). Традиционно, най-голям дял в структурата на общия внос на риба и рибни продукти заема този на замразената риба. Около 67% от внесената през 2011 г. замразена риба е скумрия – 11 523 тона – с 12,2% по-малко в сравнение с предходната година, което може да се обясни с по-високите вносни цени. Улов на скумрия в България не се осъществява, поради което задоволяване на търсенето на пазара, както за директна консумация, така и за консервната промишленост, ежегодно се извършва чрез внос. Най-големи количества замразена скумрия през 2011 г. са доставени от Испания (2 669,1 тона), Нидерландия (2 459,1 тона), Канада (2 197,4 тона) и Румъния (883,1 тона).

По данни на НСИ, през 2011 г. реализираният общ износ на риба, водни организми и рибни продукти е в размер на 8 201,8 тона, като бележи незначително увеличение с 0,6% спрямо предходната година, въпреки отчетеното намаление на улова и производството на риба и други водни организми в страната. Поради малко по-високата средна експортна цена (с 3%), общата стойност на изнесената рибна продукция нараства с 3,6% в сравнение с 2010 г., възлизайки на 29 090 хил. щ. д. През 2011 г. износът за ЕС нараства с 4,5% спрямо 2010 г., до 6 445,3 тона и вече формира 78,6% от общия износ на риба, водни организми и рибни продукти (при 75,6% през 2010 г.). Най-значителни количества са насочени за Румъния, Швеция, Гърция, Франция, Обединено кралство, Полша, Италия и Испания. Износът на риба и рибни продукти за трети страни е в размер на 1 756,5 тона – с 11,7% по-малко спрямо 2010 г. Основни дестинации са Република Корея, Македония, Япония, Сърбия, Руска Федерация, Албания и Хърватска. Структурата на експорта през 2011 г. включва: 7 124,5 тона риба, ракообразни и мекотели – живи, пресни, охладени, замразени, пушени или осолени и 1 077,1 тона преработени рибни продукти (готови храни и консерви от риба, в т. ч. хайвер, консервирани ракообразни и мекотели).

Анализът на гореизложената информация показва, че България има **отрицателно търговско салдо** в търговията с рибни продукти. Причината е основно в липсата на океански риболовен флот за снабдяване на преработвателната промишленост и търговската мрежа с пелагични видове (основно скумрия), както и липсата на български соленоводни аквакултури с изключение на производството на черна мида (калкан, лаврак, ципура, стриди и др.).

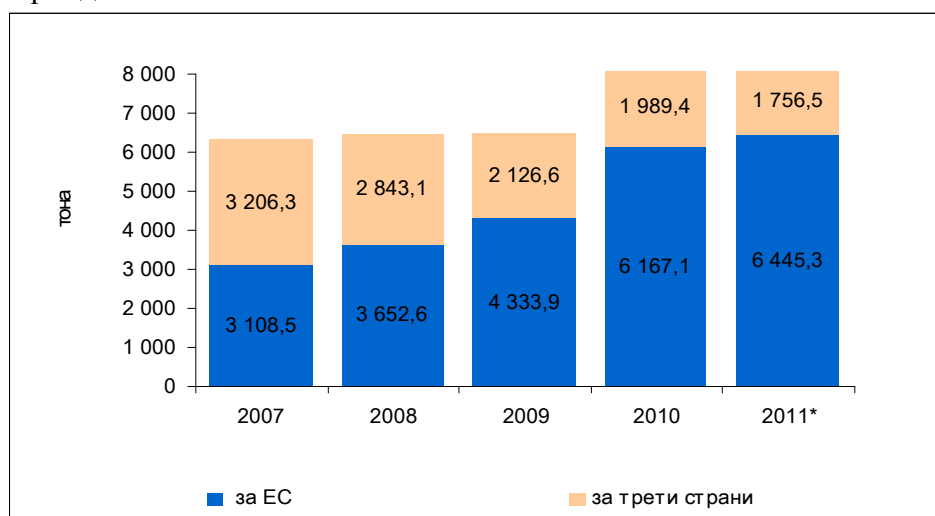
При традиционните видове аквакултури в България се наблюдава отрицателно търговско салдо при студеноводната аквакултура, а при шарановите видове се наблюдава излишък. Така при пъстървови видове имаме - 590 т за 2011 г., а при шарановите (по данни на асоциации и фирми износителки) излишъка се компенсира с експорт на цени, близки до или малко над себестойност основно за румънския пазар. Причината за този експорт е обоснована от насищането на вътрешния пазар със шаранови видове и невъзможност за реализация на допълнителни количества от този вид у нас.

Фигура 16. Внос на риба и рибни продукти от страните от ЕС и трети страни, за периода 2007-2012 г.

Източник: НСИ

Фигура 17. Износ на риба и рибни продукти за страни от ЕС и трети страни за периода 2007-2012 г.

Източник: НСИ

Данните за вноса и износа на основните стопански видове показват, че е налице:

- Положително салдо (износът превишава вноса) на шаран с 315 166 кг;
- Отрицателно салдо (вносът превишава износа) на пъстърви – минус 590 200 кг;
- Отрицателно салдо (вносът превишава износа) на черупчести - минус 52 217 кг.

Основен извод е, че салдото по вноса и износа няма значимо влияние по отношение на производството и консумацията на стопански ценните видове риба, обект на аквакултурно производство.

1.1.7 Преработвателна промишленост

Преработката е процес на трансформиране на риба и други хидробионти, доставени от улов или аквакултурно производство в продукти с добавена стойност, предназначени за хранително-вкусовата или преработвателната индустрия.

Преработка на риба се подразделя на две основни групи:

- **Обработени рибни продукти:** разделени, разчленени, нарязани, обезкостени, накълцани, одрани, смлени, разфасовани, почистени, обрязани, обелени изчистени от люспите, охладени, замразени или дълбоко замразени продукти.
- **Преработени рибни продукти:** продукти, които са преминали процес на значителна промяна на първоначалния продукт, включващо процес на нагриване, опушване, консервиране, зреене, сушене, екстракция, пресоване или комбинация от тези процеси.

Към днешна дата, одобрените предприятия за търговия с храни от животински произход със страните членки, отговарящи на Приложение III на Регламент 853/2004/ЕЕС съгласно регистрите на БАБХ са 56, от които 6 са с временно преустановена дейност. Одобрените предприятия за храни от животински произход, които не са обект на Приложение III на Регламента са 6 бр. от които 1 е с временно преустановена дейност. Предприятията произвеждат широка гама продукти – пресни филета, мариновани и осолени рибни продукти, студено и топло пушени рибни продукти, консерви, хайвер и др., като голяма част извършват пакетиране и препакетиране на рибни продукти от внос. В гамата на използваните суровини присъстват риби и др. водни организми както от внос – скумрия, съомга, калмари, скариди и др., така и от българска аквакултура и улов – дъгова пъстърва, есетрови видове (основно за производство на черен хайвер), цаца, рапани, черни миди и др.

Таблица 6 Основни икономически показатели за група „преработка и консервиране на риба и др. водни животни, без готови ястия”

Наименование	Код на Евростат	2009	2010
Брой предприятия - бр.	11110	33	34
Оборот - хил. лв.	12110	58 466	60 087
Заети лица - бр.	16110	1 475	1 470

Добавена стойност по факторни разходи - хил. лв.	12150	13 508	13 261
--	-------	--------	--------

Източник: НСИ

1.1.8 Маркетинг и инфраструктура

Все още маркетинговата инфраструктура в страната не е добре развита. България е сред малкото страни-членки на ЕС, където все още няма единна национална рибна борса, макар че средства за това по действащата Оперативна програма (2007 – 2013 г.) са предвидени и администрацията бе заложила планове за структуриране на пазара. Не са изградени и планираните за реализация пак по действащата ОПРСР регионални и местни рибни тържища и пунктове за изкупуване на риба. Съществува остра необходимост от създаване на съвременна организация на пазара на риба и рибни продукти, което несъмнено ще се отрази позитивно и върху организацията на производството, и върху контрола и отчетността на произведената продукция, респективно върху пълнотата на статистиката. Друга съществуваща нужда е от организиране и създаване на обекти за продажба на едро и мрежа за разпространение на риба и рибни продукти, включително специализирани борси и пунктове за изкупуване на риба. В някои планински и селски региони разпространението на последните практически отсъства, поради което консумацията на риба в тези региони е значително по-ниска от средната.

Част от производителите на риба и други водни организми разполагат със собствени съоръжения за преработване, разположени в близост до местата за производство, което подпомага подобряване качеството на крайния продукт и дава възможност за добавяне на стойност.

Маркетинга на основните култивирани видове се осъществява най-вече във веригите супермаркети, специализираните рибни магазини и заведенията за обществено хранене. Поради липса на споменатите по-горе пазарни структури, продажните цени на продукцията остават все още сравнително ниски.

Таблица 7 Средни цени на едро на основните видове риба за 2011 г.:

Шаран – 4,09 лв.;	Пъстърва – 6,87 лв.;
Толстолоб – 2,32 лв.;	Сом – 6,11 лв.

*Цените са без ДДС. *Източник: САПИ*

Значително увеличение в цената спрямо 2010 г. има при пъстървата и сома, докато при шарановите видове стойностите не се променят или бележат малък регрес.

Пазарното позициониране на производството от българските ферми, към настоящия момент **не е на** конкурентно равнище с производителите от ЕС-27 и региона на Балканите. Съгласно изследване, възложено от Европейската Комисия, DGMARE (подготвено от Ърнст енд Янг) през 2009 г., относно производството и маркетинга на продукти от риболов и аквакултура, европейския пазар на рибни продукти е най-голям в света, като ежегодното търсене възлиза на 12 милиона тона на стойност 55 млрд. евро. Тези показатели надвишават данните от японския и американския пазар, което е отлична предпоставка за развитие на българските производители. Особеността на европейския пазар се състои във факта, че структурата на търсенето на продуктите не е

хомогенна, като само на Испания, Франция и Италия се дължат 62% от разходите за потребление на продукти от риболов и аквакултура. С добавянето на Германия, Великобритания и Португалия, стойностите надхвърлят 85% или едва шест страни членки формират значимата част от потреблението на продуктите на подсектора.

Съгласно публикуваното изследване на DGMARE „Факти и цифри на ОПОР 2012“, по регионален признак, най-високите нива на консумация се наблюдават в южноевропейските страни и Прибалтика. Консумацията в страните от североизточна Европа е около 20 кг на човек годишно, което е около средноевропейското ниво на потребление 23,3 кг на човек годишно. За страните от централна Европа консумацията варира от 15 до 22 кг, а най малка част от потреблението се пада на страните от бившия социалистически блок, източна и централна Европа, като България, Румъния, Чехия, Словакия, Полша, Унгария и др. и възлиза между 5 до 10 кг на човек годишно. Тези данни следва да бъдат опорна точка за операторите в бранша, когато планират производството си и реализация на продукцията на вътрешния пазар и региона на Балканите.

Тенденциите за развитие на европейския пазар до 2030 г. се определят от няколко фактора:

- **Количественото увеличение на потреблението** на европейския пазар, като цяло е възходящ. Пик в консумацията на продуктите от риболов и аквакултура е достигнат за средиземноморските държави и много трудно би могъл да бъде надхвърлен с голямо процентно увеличение, поради което фактори за растеж могат да бъдат търсени в други географски райони. Тъй като живота в държавите от Западна Европа е привлекателен за трудоспособното население се очаква, че в тези страни населението ще се увеличи вследствие на миграционни процеси, което ще се отрази благоприятно на изгледите за повишаване на консумацията на риба. Възходяща линия на потребление би могла да бъде наблюдавана и в новите страни членки и страните от Централна и Източна Европа, но при условие, че се този процес се извършва паралелно с повишаване на качеството на живот.
- **Промяна на потребителските предпочитания** при консумираните видове риба. Няколко са факторите за промяната на потребителските предпочитания в страните членки. На първо място е намаляването на естествените запаси от биомаса в морските води на видове като треска, морски език и др., придружено от чувствително намаление на консумацията на херинга. Друг фактор е увеличеното производство на ципура и лаврак в страните от Южна Европа, както и увеличено търсене на съомгови видове в държавите от Прибалтика. Наблюдава се и увеличено потребление на молюски най-вече в страни като Италия, Испания и Франция. Наблюдава се нарастващо търсене на нови видове риба, които да задоволят качествените и количествените очаквания на потребителите. Това търсене е насочено към продукти на видове риба с бяло месо, разфасовани като обезкостени рибни филета, без остър вкус и на достъпна цена. Поради тази причина през последните 20 години на европейския пазар се наложиха видове, който не притежават висока стойност като пангасиус, нилски костур, тилапия, хоки, минтай и др. Въпреки, че тези видове не се отличават с високи вкусови качества, те имат големи обеми продажби и са се наложили на европейския пазар. Тези видове могат да бъдат заместени съвсем успешно от произвежданите в България топлолюбиви видове като европейски сом, щука, бяла риба, есетрови и др.

- **Търсене по състояние на продуктите** – над 50% от търсенето на риба на европейския пазар се пада на **пряната риба**, както от домакинствата, така и от заведенията за обществено хранене. Нарастването на популярността на суши индустрията, както и иновациите в пакетиранието на продуктите с цел по-дълго запазване на състоянието на продуктите, допринасят за запазването и нарастването на този дял от продажбите. **Замразените** продукти се реализират успешно почти на всички пазари, като се наблюдава нарастване на търсенето на полуготови ястия, панирани филета и други рибни продукти. Отчетена е тенденция за намаляване на консумацията на **консервираните и маринованите** продукти, за сметка на увеличаването на дела на **сушените/ осолени и опушени** видове риба (лидери по видове са сьомгата и треската) най-вече в Испания и Португалия. Българските производители биха могли успешно да наложат продукти от видове, които са подходящи за този тип преработка (пъстървови, есетрови и др.).
- **Канали за дистрибуция** – от 50% до 80% от продуктите в страните с висока консумация на глава от населението се реализират в големите вериги магазини и супермаркети. Отчетена е тенденция към намаляване дела на продажбите от специализираните малки магазини и пазари на производители за сметка на масовите магазини. Този факт следва да бъде отчетен от българските производители при навлизането им на външни пазари, като при необходимост, за да изпълнят количествените изисквания следва да търсят обединения и форми на организация на производството.
- **Покупателна стойност** – цената на реализация на рибните продукти, измерена чрез показателя на покупателна способност на населението в ЕС е разнородна, като най-висока е за скандинавските държави. Най-ниските цени на рибните продукти се наблюдават в България, Румъния, Чехия, Словакия, Полша, Прибалтийски държави и Португалия.

1.2 Финансиране на подсектор „Аквакултура”

Финансирането за сектор „Рибарство” през предприєдинителния период (2000-2006 г.) чрез програма САПАРД на Европейския съюз е в размер на 12 милиона евро. Тези средства са били определени за рибарския сектор с цел изпълнение на европейските изисквания в областта на санитарните и хигиенни условия и безопасността на труда и храните. 14 преработвателни предприятия и 26 аквакултурни ферми са сключили договори за целия програмен период. Предвид оскъдните ресурси на програмата, ефектът от нейното прилагане е по-осезаем в предприятията за преработката на риба, докато за аквакултурата броя на предприятията получили подпомагане е под 10%.

За подсектор „Аквакултура” реализираните проекти са 15 броя и са финансирани в размер на 4 750 000 лв. Годишното производство от тези ферми е в размер на 2 2473 тона или близо 1/3 от годишното производство на България.

Оперативна програма за развитие на сектор „Рибарство” 2007-2013 е първата програма, насочена към мащабно подпомагане на развитието на аквакултурата. Със своя бюджет

от 54 милиона лева⁴, мярка 2.1 осигурява ускорено навлизане на инвестиции в подсектора и то във време на световна икономическа и финансова криза.

Управляващия орган на програмата е сключил 64⁵ броя действащи договори за безвъзмездна финансова помощ в размер на 57 632 444 лева. Общата стойност на проектите е в размер на 96 796 992 лева. Към момента извършените ефективни плащания към бенефициентите са 36.32 % от бюджета по мярката.

Може да бъде обобщена следната информация от прилагането на мярка 2.1 до момента:

- Обхвата на финансиране на проектите е разнороден. Финансирани са проекти както за морска, така и за сладководна аквакултура, реализирани чрез различни системи – екстензивни, садкови, колекторни и рециркулационни.
- Подпомагани са както традиционни за култивиране в България видове риба (шаран, бял амур, толстолоб, европейски сом, дъгова пъстърва), така и видове като есетрови, бяла риба, и др.
- Широкият обхват на подкрепа позволява подпомагане на действащи и на новосъздадени фирми, които да произвеждат продукция с цел задоволяване потребителското търсене, преработката и експорта на риба и други водни организми.
- Предвид нарастващия интерес към мярката може да се смята, че все още е необходимо подобряване на икономическото, социалното и екологичното ниво на дружествата чрез извършване на допълнителни инвестиции от страна на собствениците на ферми.
- Внедряването на съвременни и перспективни технологии в страната изисква технологично време за период на подготовка на инвестиционното намерение от около една година и две години срок на изпълнение на проектите и последващо отчитане.

Отношение към подсектор „Аквакултура” имат и мерки 2.2 „Аква-екологични мерки” (2 броя договори), на обща стойност 84 781.43 лв. и мярка 3.5 „Пилотни проекти” – 1 сключен договор на стойност 131 231,6 лв.

Всички дейности по одобрените проекти (22 броя на обща стойност 6,791 млн. лева) по мярка 3.4 „Промоционални кампании” са насочени към повишаване на вътрешното потребление на риба в страната.

Съобразно одобрените производствени проекти за финансиране по ОПРСР (2007-2013), в резултат от действие на програмата е подпомогнато изграждането на производствен капацитет за шаран и шаранови риби в обем 1340 т. Производството ще се реализира в садкови ферми – 8 бр. и в басейнови стопанства – 10 бр. По области финансираните проекти са разпределени както следва: Пазарджик – 2, Пловдив – 2, София – 2, Велико Търново – 2, Кърджали – 2, Враца, Лом, Шумен, Силистра, Монтана, Стара Загора, Хасково и Ловеч по 1 бр.

По ОПРСР е финансирано и производството на 2048,5 тона пъстървови риби в 8 бр. садкови и 5 бр. басейнови стопанства. По области финансираните проекти са

⁴ С РМС 167/08.03.2013, на УО бе дадено право да договорира над бюджета по мярка 2.1 до 40 на сто от размера на бюджета по мярката

⁵ По данни на ИАРА към септември 2013 г.

разпределени както следва – Благоевград – 2, Пловдив – 2, Смолян – 2, Пазарджик, Сливен, Кърджали, Варна, Лом, Монтана и Хасково – по 1.

Финансирани са и 16 проекта за производство на черна мида с производствени възможности възлизащи на 6180 т. Фермите ще бъдат изградени на територията на Бургаска и Добричка област.

Към дата на настоящия анализ са финансирани проекти, реализирането на които ще доведе до производство на хидробионти (миди и риби) в аквакултура в размер на почти 11 000 тона.

При запазване на обемите на производство от останалите ферми в страната или обем от около 7500 тона, очакваните общи количества производство към 2020 г. ще надхвърлят 18 000 тона.

През следващия програмен период 2014 – 2020 подсекторът ще получи отново възможност за подкрепа от ЕФМДР. За целта ИАРА разработва Програма за морско дело и рибарство 2014-2020.

Съгласно договора за присъединяване на България към ЕС дейността риборазвъждане е част от сектор „животновъдство“ и администриращ орган относно режима на подпомагане под формата на държавни помощи е министерство на земеделието и храните. Като финансиране от държавния бюджет подсекторът не е третиран еднакво спрямо другите подподсектори на животновъдството. Държавните помощи все още не са планирани ежегодно и не обхващат всички типове стопанства. Операторите нямат сигурност за постъпване на средства, които да използват за повишаване на конкурентоспособността на производствата си.

Чрез консултативния съвет към министъра на земеделието (залегал като предложение в плана за действие към настоящия документ) ще бъдат изготвени политики за подпомагане на сладководната и морската аквакултура, както и средства за поддържане на маточни стада и специализирано производство на зарибителен материал, когато това е възможно и при спазване на регулациите за държавните помощи на общността.

1.3 Околна среда

Водните ресурси на България са незначителни – около 20,1 млрд. м³. По водни ресурси на човек от населението се нарежда на последно място между страните на Балканския полуостров. България е и една от най-бедните на вода държави в Европейския Съюз. Водните ресурси са неравномерно разпределени по територията на страната. Безвъзвратните загуби в следствие на напояването и други причини възлизат на 2,52 млрд. м³. Основната част от речния отток – 81,3% се формира на територията на планините и хълмистите части на страната. Общият завирен обем прясна вода в естествените езера е 1% от сумарния обем. В язовирите се съдържат 6,66 млрд. м³ (33% от потенциалния воден ресурс на страната). В тях годишно се регулират около 8 млрд. м³ водна маса (40% от водните ресурси на страната). Подземните водни ресурси са съставна част от водните ресурси на страната (44% от общите водни ресурси), а експлоатационните са 16% от общите водни ресурси на страната. Средният многогодишен обем на подземните водни ресурси за страната са 9,485 млрд. м³, но експлоатационните запаси са 3,31 млрд. м³, без запасите от реките, които е възможно да се привлекат. В зависимост от влажността през дадена година, на територията на страната се събират между 9 и 24 млрд. м³ вода, без тук да се включват водите на р. Дунав. Средното годишно количество на глава от населението е около 2300-2500 м³

(средно за Европа то е 5300 м³). Около 44% от използваните води са за напояване, 13% за питейно битово водоснабдяване, 43% за промишлени нужди. Разчита се на по-голямо използване на дунавските води, но те са силно замърсени. Такива са и всички наши големи реки. Степента на замърсеност на отделните поречия е различна и зависи от броя на замърсителите, количеството и качеството на отпадъчните води (органични и неорганични, токсични и безвредни) и обема на речния отток. Главните източници на замърсяването са отпадъчните промишлени води от целулозната, дрождовата, химическата, рудообогатителната, консервната, местната и текстилната промишленост. Освен замърсяването с органични и неорганични вещества напоследък все по-голямо значение придобиват така наречените термично замърсяване на речните води. То се причинява от увеличението на температурата на водата над нормалната за даден сезон което води след себе си до нарушения в екологичното равновесие и до отрицателни промени във флората и фауната на реката. Обикновено след еднократна употреба водите на промишлеността не се пречистват или се пречистват частично, след което остават негодни за употреба.

Ресурсите от пресни води се управляват по реда на Закона за водите при отчитане на глобалното изменение на отокообразуващите климатични фактори в региона. Водите в България се използват чрез разрешителен режим освен в случаите, изключени от Закона. Разрешителните се издават от министъра на околната среда и водите – за комплексните и значими язовири, от кметовете за общинските язовири и в останалите случаи – от басейновите директори.

1.3.1 Реки

Дължината на течащите води у нас е 20 231 км. Реките формират оттока си почти изцяло в планинските области, където има гъста мрежа от притоци. Като протичат през равнинно-хълмистите и низинните области, те приемат по-малко притоци и са по-скоро транзитни за територии. Такива са почти всички големи реки, които пресичат Дунавската равнина и Горно тракийската низина. В най-североизточните части на България липсват течащи води. Реките на България се отнасят към две водосборни области. Черноморската и Егейската (Беломорската). Главния вододел между тях минава на голямо протежение по билото на Стара планина, като в Западната си част се отклонява на юг и заобикаля изворната област на р. Искър и Рила, след което по билото на Завалско-Планската планинска редица. Поради малката и при това със сложен релеф територия на България реките са сравнително къси, с не големи водосборни басейни и следователно не много пълноводни. Реките са продукт на климата. Те отразяват различията както в количеството така и в режима на валежите в отделните части на страната. Всички реки в Северна България имат пролетно-лятно пълноводие, а реките в Южна България и по Черноморското крайбрежие зимно-раннопролетно пълноводие. Неравномерното разпределение на речните води през годината създава сериозни затруднения за тяхното използване. Не са редки случаите на наводнения, които причиняват големи щети на стопанството. За регулиране на речният отток у нас са изградени около 2200 различни по размери язовири. Най-многобройни са микроязовирите.

Речният режим на реките в страната се характеризира с два ясно изразени периода – пълноводие и маловодие. Главни фактори за това са климатичните условия и разнообразието на релефа на страната. За Дунавската равнина – режимът на пълноводие е през месеците февруари, март, април. За Старопланинската част, поради планинския характер с по голяма надморска височина, максимумът на оттока е през месеците март, април. За района на Рила и Пирин максимумът се явява през месеците

май, юни. По времето на пълноводие на реките се оттича повече от 50% от годишния обем на оттока.

В страната има 15 основни поречия, които се замърсяват от около 4200 промишлени предприятия, като от тях 3115 имат нужда от пречиствателни съоръжения. Промислеността е най-големия замърсител на водите на България (91,7 %) този отрасъл има най-силно замърсяващо въздействие върху водите на реките: Провадийска река, Айтоска, Вит, Тунджа, Места, Марица, Огоста и Искър. Река Провадийска е най-замърсената река в България, близо 45,8 % от всички регистрирани замърсители в реките на страната попадат във водите на тази река. Това замърсяване се дължи на химическия комплекс Девня. Много голяма е замърсеността на реките Марица (15,6 %), Искър (4,9 %), Тунджа (2,9 %), Вит и Янтра (1,8 %), Огоста (1,6 %), Струма (1,5 %), Камчия (1,1 %) и Арда (1 %).

За подобряване на състоянието на речните води е необходимо да се вземат мерки за пречистване на отпадъчните води, като при проучвателните и проектантски разработки се внедряват нови научни открития, обосновани на технологични схеми за обратно използване на водите с висок икономически ефект и за намаляване степента на замърсеността на отпадъчните води.

1.3.2 Езера и язовири

В България се наброяват около 400 езера, но те са с малки размери с обща площ от 95 кв. км. Формирани са в циркуси, преградени с морени. Често са разположени стъпаловидно и се оттичат едно в друго, като дават началото на реки. По-известни ледникови езера в Рила са Седемте рилски езера, Мусаленските и др. Най-големите езера у нас са формирани в близост до Черно море – Варненско езеро, Бургаско езеро, Дуранкулашкото езеро, Шабленско езеро и др. От крайречните езера е запазено само езерото Сребърна, което е обявено за резерват. В страната ни има карстови, тектонски и свлачищни езера.

Поради неравномерния отток на реките за нуждите на енергодобива, напояването и водоснабдяването на населените места се налага регулиране на техния приток посредством изграждане на язовирни стени. Във времето този факт е бил взет предвид и понастоящем в страната има изградени повече от 2200 язовирни стени с общ завирен обем от около $7 \times 10^9 \text{ m}^3$, но в голямата си част те са изградени преди повече от 30 години. Големите и стопански значими язовири (52 бр., според дефиницията в Закона за водите) се използват предимно за питейни нужди, напояване, производство на ел. енергия, развитие на аквакултура в садкови стопанства и любителски риболов. Малките и средно големи язовири са обект на любителския риболов и свободно (екстензивно или полуинтензивно) отглеждане на риба. Използването на язовирите за аквакултурно производство е една възможност за различни райони на страната да разнообразят спектъра на произвежданата продукция.

Общата водна площ, включваща и вътрешните водоеми на страната, използвана за аквакултура е 55 362,5 декара, считано към 12.04.2013 г., съгласно данни от информационно статистическата система на ИАРА.

1.3.3 Крайбрежни води

Крайбрежната ивица на Черно море е с дължина от 378 км. Териториалните морски площи на страната (до 12 морски мили) са 6 358 км². Площта на континенталния шелф е 10 886 км², а икономическата зона в Черно море – 29 052 км².

Лимитиращите фактори за развитието на аквакултура по черноморското ни крайбрежие са няколко. Природните условия в Черно море се различават съществено от условията, при които се развиват марикултурите в страните от Западна Европа или други развити в това отношение морски страни. В тях съоръженията за аквакултури се монтират в добре защитени от вълнение райони като лимани, фиорди и силно врязани в сушата заливи. По българското черноморско крайбрежие такива места липсват, което налага необходимостта от използването на щормоустойчиви съоръжения в незащитени от вълнение райони. Това несъмнено оскъпява производството от марикултурите. По-съществен съдържащ производството на риба фактор е температурния режим на черноморските води в годишен аспект. Подходящият температурен режим за активен вегетационен период на рибата (хранене и прираст) в Черно море е значително по-къс от този в Средиземно море, поради което получаването на готова пазарна продукция от ципура и/или лаврак (най-масово отглежданите видове риби по Средиземноморието в садки) у нас изисква по-продължително отглеждане (вместо за една за две календарни години), което оскъпява производството и го прави неконкурентоспособно. Към това трябва да се прибавят и рисковете за производството през често твърде неблагоприятните условия на зимните месеци и загубите на тегло, поради невъзможността рибата да се храни. Тази фактори също влияят негативно върху стойността на производството на морските организми и го прави по-неизгодно в сравнение с конкуренцията на средиземноморското крайбрежие. Високите летни температури в района на черноморското ни крайбрежие, също ограничават отглеждането на редица рибни видове, каквито са напр. пъстървовите риби. В същото време, благоприятни условия за създаването на мидени ферми по нашето крайбрежие съществуват, като отглежданите миди се отличават с добро качество и висок рандеман. Особено перспективно е създаване на затворен цикъл на производството чрез изграждане на преработвателни предприятия към мидените плантации.

Друг значителен фактор с негативен ефект върху развитието на морските аквакултури е силното антропогенно замърсяване, което се изразява в значителна еутрофикация и появата на “цъфтежи”, причиняващи “кислороден дефицит” и “замори” в засегнатите участъци в крайбрежния район. Създаването на пречиствателни съоръжения, недопускането на попадане на нефтопродукти (особено актуален проблем за Бургаския район) ще дадат възможност за развитие на марикултура в повече части на черноморския ни бряг.

1.3.4 Подземни води

В България са обособени 135 района с карстови води, които обхващат около 40% от всички подземни води. Най-известни карстови извори у нас са: Девненските, Глава Панега, Искрецките извори, Разлог, Клептуза при Велинград и др.

1.4 Законови и административни разпоредби по отношение на околната среда във връзка с развитието на подсектор „Аквакултура”

1.4.1 Международни конвенции и споразумения

Законодателството в Република България, свързано с опазването на природата в частност включва националните закони и подзаконовите нормативни актове и международните конвенции. Според Конституцията на Република България, като част от международното законодателство конвенциите, които са ратифицирани от Народното събрание са задължителни за България и имат приоритет пред вътрешните закони, когато влизат в противоречие с тях. България е страна – участник в следните подписани и ратифицирани глобални или общоевропейски конвенции:

- *Конвенция за биологичното разнообразие;*
- *Конвенция по международната търговия със застрашени видове от дивата фауна и флора (Вашингтонска, CITES);*
- *Конвенция за опазване на мигриращите видове диви животни (Бонска);*
- *Конвенция по влажните зони с международно значение, по-специално като местообитания за водолубиви птици (Рамсарска);*
- *Конвенция за опазване на дивата европейска флора и фауна и природните местообитания (Бернска);*
- *Конвенция за опазване на световното културно и природно наследство.*

Конвенции, насочени към даден географски регион и съдържащи общи указания за неговото ползване:

- *Конвенция за опазване и използване на трансграничните водни течения и международните езера;*
- *Конвенция за сътрудничество при опазването и устойчивото използване на река Дунав;*
- *Конвенция за опазване на Черно море от замърсяване.*

Конвенции, насочени към опазването на конкретни видове:

- *Конвенция за опазване на дивата европейска флора и фауна и природните местообитания (Бернска конвенция);*
- *Конвенция за опазване на мигриращите видове диви животни (Бонска конвенция);*
- *Конвенция за международна търговия със застрашени видове от дивата флора и фауна (CITES) – въвежда различни инструменти за опазването на есетрите, сред които са въвеждане на квоти за износ на хайвер от есетрови видове риби, въвеждане на разрешителен режим за легалните търговци на черен хайвер от есетрови, въвеждане на система за регистрация на предприятия преработващи хайвер, универсална система за етикетирание и др.*

1.4.2 Национално законодателство.

• *Закон за биологичното разнообразие (ЗБР)* – ЗБР транспонира основните принципи и изисквания от Директива за птиците и Директива за местообитанията. Законът регламентира изграждането на Националната екологична мрежа като част от европейската екологична мрежа Натура 2000.

• *Закон за рибарството и аквакултурите (ЗРА)* – регистрация на лицата отглеждащи и развъждащи риба и други водни организми; контрол на рибарството и

аквакултурите; въвеждане на забрани за улов по време на размножаване, в определени обекти или зони от тях; въвеждане на временни забрани за улов при промяна в състоянието на запасите на някои видове риби; въвеждане на специфични забрани за ползването на уреди и средства за улов на риби; развитие на аквакултурата, като мярка ограничаваща натиска върху естествените ресурси.

- Закон за водите (ЗВ) – регламентира ключови въпроси, касаещи правилата за ползване и опазване на водното богатство.

- Закон за опазване на околната среда (ЗООС) – основен закон, разпоредбите на който намират развитие в редица специализирани закони като *ЗБР* и *ЗРА*.

- Закон за ветеринарномедицинската дейност, Закон за храните, Закон за българската агенция по безопасност на храните – контрол на производството, транспорта, преработката и търговията на риба и рибни продукти.

- Наредба за условията и реда за извършване на оценка за съвместимостта на планове, програми, проекти и инвестиционни предложения с предмета и целите на опазване на защитените зони (приета с ПМС № 120 от 31.08.2007 г., обн. ДВ, бр. 73 от 11.09.2007 г.).

- Наредба № 37 от 10.11.2008 г. за ползването на язовирите – държавна собственост, в рибностопанско отношение и правилата за извършване на стопански, любителски риболов и производство на аквакултури в обектите – държавна собственост по чл. 3, ал. 1 от Закона за рибарството и аквакултурите (обн. ДВ, бр. 100 от 2008 г., изм. и доп. ДВ, бр. 18 от 01.03.2011 г.).

- Заповед № РД-09-43/20.01.2012 г. на Министъра на земеделието и храните за забрана за извършване на улов на есетрови видове риби в българската акватория на река Дунав и Черно море за срок от 4 години, считано от 01.01.2012 г.

1.4.3 Законодателство на Европейския съюз за опазване на природата

- Директива на Съвета № 92/43/ЕИО за опазване на природните местообитания и на дивата флора и фауна. Европейската Директива за местообитанията (92/43/ЕЕС), регламентираща запазването на природните местообитания и дивата фауна и флора, изисква страните членки на Европейския съюз да вземат адекватни мерки за поддържане или възстановяване на определени хабитати и видове като осигурят техния благоприятен конзервационен статус в рамките на естествения им район на разпространение (European Commission, 1992). За изпълнение на основната цел на Директивата за местообитанията се създава Европейската система от специални зони за опазване (СЗО), които заедно със специално защитените зони (СЗЗ) по Директивата за птиците оформят мрежата Натура 2000. Съгласно тази Директива, редица акватории от България са определени като територии със специален режим на защита, поради наличието на видове риби от значение за общността и описани в приложение 2 на Директивата. Ефективното управление на Защитените зони, съдържащи риби от Приложение 2, изисква създаването и прилагането на мониторингови програми, които да осигуряват адекватна оценка, както по отношение на техния конзервационен статус, така и по отношение на тяхното пространствено разпределение.

- Рамковата Директива за Води (РДВ) (Директива 2000/60/ЕС на Европейския Парламент и на Съвета, 2000). Общата цел на тази Директива е постигането на добро екологично състояние на повърхностните води (реки, езера/язовири) до 2015 г. За изпълнението на тази цел директивата въвежда нов, интегриран подход за оценка

състоянието на повърхностните води, който се основава на концепцията за водните екосистеми.

1.4.4 Стратегически документи и планове:

- Стратегически план за биологичното разнообразие 2011—2020 и целите от Аичи за биоразнообразието;
- Стратегия на ЕС за биологичното разнообразие 2020;
- Национална приоритетна рамка за действие за Натура 2000;
- Национален план за опазване на най-значимите влажни зони в България.

1.4.5 НАТУРА 2000 в България, Защитени зони по Директива 92/43/ЕИО (Директива за хабитатите)

България е една от страните в ЕС с най-богато биологично разнообразие. Това определя и големината на мрежата от защитени зони в България. Защитените зони по Директива 92/43/ЕИО в България са 234, като в тях се опазват 90 типа природни местообитания и 121 вида растения и животни, сред които – 24 вида риби. По Директивата за птиците са определени 118 защитени зони, като 13 от тях се припокриват със защитени зони по Директивата за местообитанията SCI зони. Предмет на опазване са 120 вида птици и 70 вида мигриращи птици, които не са обхванати от Анекс I на директивата. Местообитанията и видовете, които са обект на опазване в зоните, са посочени в приложенията към двете директиви и съответно в Приложения 1 и 2 на ЗБР. Основно предназначение на мрежата от защитени зони е да опазва видовете и природните местообитания, които да постигнат *благоприятно природозащитно състояние*.

Благоприятното природозащитно състояние е мярка за оценка на ефективността на прилагането на Директива 92/43. Състоянието на един вид се счита за благоприятно, когато неговата популация и ареал са стабилни или се увеличават и има достатъчно големи по площ местообитания за дългосрочното поддържане на неговата популация. Състоянието на природно местообитание се счита за благоприятно, когато площта, която покрива, е стабилна или увеличаваща се, неговата структура и функции са стабилни и състоянието на типичните за него видове е благоприятно.

Защитените зони по двете европейски директиви, съставляващи Европейската екологична мрежа НАТУРА 2000 в България, покриват 35 % от площта на страната ни.

Във връзка с изпълнение на ангажиментите на Република България съгласно чл. 8 от Директива 92/43/ЕИО за опазване на естествените местообитания и на дивата флора и фауна, се разработва Национална приоритетна рамка за действие по НАТУРА 2000 (НПРД) за периода 2014 – 2020 г. Целта на НПРД е да се определят по-добре приоритетите за НАТУРА 2000 на национално и регионално ниво, както и нуждите от финансиране. Чрез документа ще се улесни интеграцията им в бъдещите програми за финансиране от различните европейските финансови инструменти.

Разработена и приета е и Национална информационна и комуникационна стратегия за мрежата НАТУРА 2000 (НИКС), с цел да се подкрепи цялостния процес на комуникация на НАТУРА 2000 през следващите десет години. Изпълнението на комуникационни цели, формулирани чрез НИКС, е инструмент за по-ефективно управление на процесите, свързани с развитието, утвърждаването и функционирането на НАТУРА мрежата в България. Тези процеси изискват широка обществена подкрепа и висока степен на обществена информираност на всички участници в тях. Това

поставя на преден план необходимостта от единна комуникационна политика, която да обедини, структурира и канализира наличната информация, за да се постигне добро разбиране от всички заинтересовани страни на значимите аспекти, свързани с екологичната мрежа.

1.4.6 Защитени видове риби

Особеното геологично минало и географското положение на България са обусловили формирането на богато видово разнообразие на водните организми. В нея се срещат значителен брой ендемични видове, характерни само за нашите или на Балканския полуостров водоеми. Ето защо в днешно време опазването на генетичния фонд и естествените рибни популации у нас придобиват все по-голямо значение в национален, регионален и дори глобален мащаб.

Чрез използването на съвременни международно приети категории и критерии на IUCN е извършено актуализиране на списъка със застрашени видове в България в новото издание на „Червена книга на България“ (Големански, 2011).

Във връзка с Директива 92/43/ЕИО на Съвета за опазване на естествените местообитания и на дивата флора и фауна в Приложение № 2 на Закона за биологичното разнообразие са включени следните видове риби: Миноги (*Eudontomyzon* spp.), Умбра (*Umbra krameri*), Распер (*Aspius aspius*), Черна (Балканска) мряна (*Barbus meridionalis petenyi*) Резовска (Приморска) мряна (*Barbus tauricus /Barbus plebejus tauricus*) Маришка мряна (*Barbus cyclolepis/Barbus cyclolepis tauricus*), Уклея (Брияна, Облез) (*Chalcalburnus chalcoides*), Белопера кротушка (*Romanogobio albipinatus/Gobio albipinatus*), Балканска кротушка (*Romanogobio uranoscopus/Gobio uranoscopus*), Европейска горчивка (*Rhodeus amarus/Rhodeus sericeus amarus*), Планински кефал (*Leuciscus souffia*), Сабица (*Pelecus cultratus*), Голям щипок (*Cobitis elongata*), Щипок (Обикновен щипок, Змиорче, Пискал) (*Cobitis elongatoides/Cobitis taenia elongatoides*), Струмски щипок (*Cobitis strumicae /Cobitis taenia strumicae*), Вижон (*Misgurnus fossilis*), Балкански щипок (Лискур, Лингур) (*Sabanejewia balcanica/Sabanejewia aurata balcanica*), Дунавски (Български) щипок (*Sabanejewia bulgarica/Sabanejewia aurata bulgarica*), Главоч (*Cottus gobio*), Скумрии (*Alosa* spp.), Високотел бибан (*Gymnocephalus baloni*), Ивичест бибан (*Gymnocephalus schraetzer*), Вретенарка (*Zingel* spp.)

Защитените видове риби включени в приложение № 3 на Закона за биологичното разнообразие в България са: Немска есетра (*Acipenser sturio*), Шип (*Acipenser nudiiventris*) и Високотел бибан (*Gymnocephalus baloni*).

Под режим на опазване и регулирано ползване са видовете риби включени в Приложение № 4 на ЗБР: Руска есетра (*Acipenser gueldenstaedti*), Чига (*Acipenser ruthenus*), Пъструга (*Acipenser stellatus*), Моруна (*Huso huso*), Резовски карагъз (*Alosa caspia bulgarica*), Малка дунавска скумрия (*Alosa caspia nordmani*), Средиземноморска финта (*Alosa fallax nilotica*), Блеч (*Alosa maeotica maeotica*), Карагъз (*Alosa pontica pontica*), Распер (*Aspius aspius*), Черна (балканска) мряна (*Barbus meridionalis petenyi*), Резовска (приморска) мряна (*Barbus tauricus/Barbus plebejus*), Маришка мряна (*Barbus cyclolepis/Barbus cyclolepis tauricus*), Сабица (*Pelecus cultratus*), Ивичест бибан (*Gymnocephalus schraetzer*), Голяма/обикновена вретенарка (*Zingel zingel*).

1.4.7 Състояние на биологичните ресурси от стопански ценни видове във вътрешните водоеми на България и Черно море.

1.4.7.1 Политики на България и национална нормативна база по отношение опазването и ползването на есетровите риби.

Всички есетрови видове риба са включени в Анекс II на Конвенцията за международна търговия със застрашени видове от дивата фауна и флора CITES. С цел да въведат процедурите на CITES, общите правила за запазване на есетровите видове са залегнали в Закона за биологичното разнообразие. Съгласно Закона за биологичното разнообразие, Министерството на околната среда и водите и Министерството на земеделието и храните изготвят заповеди за въвеждане на режими и условия за опазване.

Есетрови видове са включени в Приложение № 3 (шип и немска есетра) и Приложение № 4 (руска есетра, чига, пъструга, моруна) на Закон за биологичното разнообразие (ЗБР); на база разпоредбите на ЗБР е създаден План за действие за есетровите риби в българските акватории на река Дунав и Черно море.

1.4.7.2 Състояние на популацията на калкан в българската черноморска акватория

За някои видове риба, обект на стопански риболов в Черно море са определени квоти за улов. Квотираните видове са калкан (*Scophthalmus maximus*) и цаца (*Sprattus sprattus sulinus*). След приемането на страната ни в Европейският Съюз, размерът на квотите за улов в Черно море за България и Румъния, за съответните години се определя от Регламентите (EU) № 1579/ 2007, № 1139/ 2008, № 1287/ 2009, № 1004/ 2010, № 1256/ 2010, № 5/ 2012 и № 1261/ 2012.

В изпълнение на Националната програма за събиране, управление и използване на данни в сектор „Рибарство”, Институтът по океанология, БАН ежегодно извършва дълно изследване в Черно море съвместно с партньори от Румъния. Данните от последните изследвания показват влошаване на състоянието на популацията на калкана. Това се потвърждава и от проведеното изследване през месец май 2012 г., което показва намаляване на относителната биомаса на калкана до много ниски стойности, много малък брой на уловените екземпляри по време на изследванията (26 уловени индивида за извършени 40 дънни тралирания), ниска численост на единица площ (11.25 инд/км²). Данните от размерната и възрастовата структура на популацията на калкана през 2012 г. показват, че запасът е в лошо състояние. Учените от ИО-БАН препоръчват редуциране на риболовното усилие върху популацията от калкан пред българския бряг, особено през периода преди размножителния сезон и въвеждане на допълнителни по-ефективни мерки, освен действащите квоти за улов и технически мерки. Осигуряването на ефективен контрол на уловите от калкан се постига чрез прилагането на мерките в Специфичния план за мониторинг и контрол на калкан в Черно море.

Таблица 8 Данни за размера на квотата, уловите и относителната биомаса на калкана (*Scophthalmus maximus*) за периода 2008-2012 г.

Година	2008	2009	2010	2011	2012
Показатели					

Квота, т	50	50	46	43,2	43,2
Улови, т	54,7094	52,07445	46,24314	37,7468	36,362
Биомаса, т	1966,18	1555,94	633,120	263,29	191,48

* По данни на ИСС ИАРА и Институт по океанология, съгласно Регламенти (ЕУ) № 1579/2007, № 1139/2008, № 1287/2009, № 1004/2010, № 1256/2010, № 5/2012.

2 Стратегически подход към националните цели

Стратегическият подход към националните цели на страните членки се изразява в подготовката на стратегическите документи от страна на съответните институции, отговорни за провеждането на секторните политики в страните.

Основните национални цели за развитие са залегнали в проекта на споразумение за партньорство на Република България и ЕС за периода 2014-2020 г., както и в Националния план за развитие България 2020.

Таблица 9 Основни цели на развитието на България и ЕС

Показател	Текущо (начално) състояние	Национални цели съгласно НПР: България 2020	Стратегия Европа 2020
1. Процент на заетост на населението на възраст 20—64 години	63,9%, 2011 г.	76%	от 68,6% през 2011 г. до 75% през 2020 г.
2. Дял на инвестиции в НИРД от БВП	0,57%, 2011 г.	1,50%	3%
3. Емисии на въглероден двуокис	47,8%, 2010 г. (1988 г.=100%)	Увеличаване на нивата на парникови газове (GHG) извън ЕСТЕ с не повече от 20 % до 2020 г. спрямо 2005 г.	намаляване с 20% (30%) в сравнение с 1990 г.
4. Дял на възобновяемата енергия в крайното енергийно потребление	13,8%, 2010 г.	16%	20%
5. Повишаване на енергийна ефективност		с 25%	с 20%
6. Дял на преждевременно напуснали училище	12,8%, 2011 г.	11%	от 13,5% за 2011 г. на 10% през 2020 г.
7. Дял на населението на възраст 30 - 34 години със завършено висше образование	27,3%, 2011 г.	36%	от 34,6% през 2011 г. на 40% през 2020 г.

8. Брой на европейските граждани, които живеят под националните прагове на бедност	1 683 хил.д., 2011 г.	намаляване на броя живеещи в бедност с 260 хил. д.	намаление с 25%, или с 20 млн.д.
--	-----------------------	--	----------------------------------

Специфична роля за намаляване на нивата на емисиите и **абсорбирането на въглеродния двуокис, като средство за борба с промяната на климата**, играят фермите за култивиране на **двучерупчести (миди и стриди)**. Те включват в черупките си въглеродния двуокис под форма на калциев карбонат (варовик) и трайно го извеждат от атмосферата. Той може да се освободи обратно само при температура над 800 градуса по Целзий или при химическа реакция, затова проектите в тази област имат предимство спрямо проектите за намаляване на емисиите и в същото време да бъдат печеливши за тези, които отглеждат такива аквакултури.

Сектор **„Рибарството и аквакултура”** има специфична позиция и роля, както за аграрния отрасъл, така и за националната икономика. Подсекторът е относително малък, но въпреки това осигурява висока работна заетост на регионално равнище, особено в крайбрежните райони, където заема значителен дял в местните икономики. Относителният дял като принос в икономиката е по-малък от 0.5% от БВП⁶. И през 2011 г. производството на риба, други нерибни хидробионти и продукти от тях в България остава ниско спрямо производствата на останалите страни членки на ЕС с излаз на река/море и страната остава нетен вносител на риба и рибни продукти. Същевременно се наблюдава повишаване на средното ниво на потребление на риба и нерибни хидробионти в България, като то е вече 5,3 кг/ годишно на глава от населението при ниво на потребление през 2007 г. от 3,5 кг/ годишно⁷.

Основните проблеми на подсектора произтичат от:

1. ***Ограничен достъп до финансови ресурси;***
2. ***Недостатъчно оборудване и стари производствени инсталации;***
3. ***Незадоволителна инфраструктура;***
4. ***Недостатъчно използване на научните достижения и новите технологии в подсектора;***
5. ***Разпръсната законова уредба, различни отговорни институции, несъвместени процедури;***
6. ***Неуредена възможност за дългосрочно ползване на водните обекти – този проблем създава несигурност у операторите и не стимулира инвестициите;***
7. ***Раздробеност на подсектора – основните оператори са микро и малки фирми, в редки случаи средни предприятия;***
8. ***Липса на силни обединения на производителите и браншови организации, които да са в състояние да подпомагат дейността на своите членове;***
9. ***Застаряваща работна сила – средната възраст на заетите в подсектора има трайна тенденция към повишение;***

⁶ По данни от Междинна оценка на Оперативна програма за развитие на подсектор „Рибарство” на Република България (2007 – 2013 г.) Окончателен доклад.

⁷ По данни от Годишния доклад за изпълнение на ОПРСР (2007-2013) за 2011 г.

10. Липса на единна и систематизирана информация за подсектора – към момента информация за дейности в подсектор „Аквакултура” се набира от редица институции (ИАРА, БАБХ, Агенция Митници, НСИ и т.н.). Идентифицирана е липсата на единна база за набиране и обработка на икономически данни, както и необходимостта от осигуряване на надеждни източници за доставянето им. Това не позволява изработването на секторен анализ с достатъчно дълъг времеви диапазон, който да осигурява разработването на надеждна прогноза и изводи за развитието на подсектора;

11. Липса на структуриран пазар на подсектора – няма действаща борса за продуктите на подсектора;

12. Неефективен контрол от страна на държавата и липса на проследяемост на продукцията от подсектора;

13. Липса на квалифицирана работна сила, стимули за усвояване на професионални умения;

14. Традиционно ниската консумация на риба и рибни продукти на глава от населението.

Риболовът, аквакултурата и свързаната с тях преработвателна промишленост са с най-малък потенциал за създаване на допълнителна заетост и икономически растеж в сравнение с останалите сектори на отрасъл селско, горско и рибно стопанство. Следва обаче да се подчертае, че подсекторът играе значителна роля на местно ниво за някои региони на страната.

Подсекторът „Аквакултура” може да допринесе за постигане на общата цел на Съюза да се запълни несъответствието между потреблението и производството на водни организми, предимно соленоводни (съгласно ОПОР) в ЕС по устойчив в екологично, социално и икономическо отношение начин.

За постигане на целите, набелязани в ОСР на ЕС, касаещи подсектор „Аквакултура”, всяка страна членка разработва Многогодишен национален план, за който ЕК дава следните основни насоки, произтичащи от анализа на развитието на подсектора на Европейско ниво за последните 7 години:

Опростяване на процедурите за получаване на разрешително/ регистрация на дейност в подсектора

Съгласно направения анализ продължителността на периода за издаване на разрешително/регистрация на дейност за аквакултурно производство в различните страни-членки е между 12 месеца и 7 години, което значително затруднява развитието на подсектора.

Осигуряване на устойчиво развитие и растеж на подсектора на аквакултурата, чрез координирано пространствено планиране

Тъй като пространството и екологичният капацитет както в морските, така и във вътрешните води са ограничени, следва да се прилага екосистемен подход. Специално внимание чрез добро планиране и процедури за оценяване следва да се обърне, когато са засегнати уязвими и защитени зони;

Необходимо е въвеждане на координирано пространствено планиране, включително морско пространствено планиране на равнище морски басейн, за да се гарантира, че потенциалът и нуждите на аквакултурата се вземат предвид и да се осигури адекватно разпределение на пространството във водите и на сушата за устойчивото развитие на подсектор „Аквакултура”.

Повишаване на конкурентоспособността на подсектор „Аквакултура” в ЕС

Координираните действия на местно равнище между предприемачи, обществени органи, сдружения, научноизследователски институции и организации за образование и обучение могат да спомогнат за стимулирането на местните икономики и посрещането на нарастващото търсене на морски храни, произведени по устойчив начин на местно равнище.

Търговската диверсификация може да осигури допълнителни източници на доход на производителите (например интегрирането с любителски риболов и туризъм). Развитието и диверсификацията на търговските дейности могат да бъдат насърчени и посредством пазарно ориентирани научни изследвания, иновации и трансфер на знания. За тази цел държавите членки следва да засилят полезното взаимодействие между националните научноизследователски програми и да насърчат участието на предприятията в научноизследователска и иновационна дейност, включително по-конкретно да изпълнят стратегическия план за научни изследвания на Европейската платформа за технологии и иновации относно европейската аквакултура, както и стратегията за „син растеж“.

Основната цел на страните следва да е да се възползват в пълна степен от предлаганата финансова подкрепа за стимулиране на икономическия растеж чрез подходящо разпределение на средства за аквакултурата, включително за изготвяне на планове за производство и предлагане на пазара и за подобряване на връзките между научноизследователската и развойна дейност и промишлеността (особено за малките и средни предприятия). Да подкрепят образователните и професионални програми, покриващи нуждите на подсектора на аквакултурата.

Насърчаването на равни условия за операторите в ЕС чрез използване на техните конкурентни предимства

Тук основната цел на страните е да подкрепят развитието на организации на производителите и между браншови организации, включително на международно ниво. Това би улеснило колективното управление и/или инициативите за саморегулиране между производители, преработватели и търговци в сътрудничество със сдруженията на потребителите и неправителствените организации, да прилагат и контролират изискванията и разпоредбите за качество и етикетирание.

От друга страна, освен конкретните цели за развитие на подсектора, следва да се вземат предвид и хоризонталните политики на ЕС при отпускане на финансова подкрепа, а именно:

- *Насърчаване на равенство между мъжете и жените и недискриминация*
- *Устойчиво развитие*

Относно подсектор „Аквакултура” изводите в стратегическата рамка на ниво ЕС са, че аквакултурата е подсектор, чийто икономически обхват предоставя възможност за създаване на **нови икономически ниши като заетост, по-ефективно използване на**

местните ресурси и възможности за инвестиции в производството и следва да бъде водещ в устойчивото развитие. С помощта на модерни изследвания и технологии аквакултурата трябва да се превърне в съвместима с околната среда промишленост. Прилагането на **високи изисквания** би довело също така до подобряване на имиджа на подсектора на аквакултурата до улесняване на неговия достъп до пазарите и подобряване на пазарните му позиции.

Изводите от анализа на Общата стратегическа рамка на ЕС, относими към **сектор „Рибарство”, обхващащ всички дейности за улов, производство, преработка и маркетинг на риба и рибни продукти** конкретно за България са определени като:

„Значителното изоставане на България по отношение на технологиите и научните изследвания в областта на рибарството и аквакултурата спрямо други държави-членки поставя пред подсектора необходимостта от реорганизация и модернизация с оглед постигане на европейските стандарти. Само по този начин той може да остане конкурентоспособен и да се развива устойчиво”

Българската администрация в лицето на Съветът за развитие към Министерския съвет и Междуправителствена работна група към него, включваща представители на всички министерства, разработи стратегическата визия за Република България, изразена в „Стратегическа рамка на Национална програма за развитие на Република България: България 2020”. Съгласно визията на документа: *„Към 2020 г. България трябва да бъде държава с конкурентоспособна икономика, осигуряваща условия за пълноценна социална, творческа и професионална реализация на личността чрез интелигентен, устойчив, приобщаващ и териториално балансиран икономически растеж.”*

За постигането на стратегическата визия бяха определени следните цели:

- Повишаване на жизнения стандарт чрез конкурентоспособно образование и обучение, създаване на условия за качествена заетост и социално включване и гарантиране на достъпно и качествено здравеопазване.
- Изграждане на инфраструктурни мрежи, осигуряващи оптимални условия за развитие на икономиката и качествена и здравословна околна среда за населението.
- *Повишаване на конкурентоспособността на икономиката чрез осигуряване на благоприятна бизнес среда, прилагане на иновативни решения и повишаване на ресурсната ефективност.*

Изпълнението на тези цели ще бъде осъществено чрез следните приоритети:

- Подобряване на достъпа и повишаване на качеството на образованието и обучението и качествените характеристики на работната сила;
- *Намаляване на бедността и насърчаване на социалното включване;*
- Постигане на устойчиво интегрирано регионално развитие и използване на местния потенциал;
- *Развитие на земеделието за осигуряване на хранителна сигурност и за производство на продукти с висока добавена стойност при устойчиво управление на природните ресурси;*
- *Подкрепа за развитие на високопроизводителна индустриална база и модерна иновативна инфраструктура, стимулиране на иновативната активност и научните изследвания;*

- Укрепване на институционалната среда за по-висока ефективност на публичните услуги за гражданите и бизнеса;
- Изграждане на адекватна енергийна инфраструктура, подкрепа за повишаване на ресурсната ефективност и намаляване на енергийната зависимост;
- Подобряване на транспортната свързаност и достъпа до пазари.

Един от подприоритетите на националната ни политика е „Създаване на конкурентоспособен рибарски сектор, осигуряващ устойчиво управление на рибарството и аквакултурата”.

2.1 Национална цел за растеж (2014—2020 г.)

След съобразяване на националните дадености и ресурси ще бъдат определени оптималните дейности, предмет на насърчаване диференцирани по отделните системи за производство. Ще бъдат определени и видовете риба и нерибни хидробионти, притежаващи потенциала за диверсификация на производството и добавяне на стойност. Ще бъдат определени и мерките за насърчаване на екологичната и социална устойчивост, както и промотиране на продуктите и повишаване атрактивността на подсектора. Стратегическият избор за развитие на подсектора в настоящия документ ще бъде съобразен с производството на ЕС, региона на Балканите, както и вноса от ЕС и трети страни. За да бъде подсекторът конкурентоспособен, е необходимо производството да бъде оптимизирано първоначално до нивата на сродни, като територия страни от Европейски Съюз.

За създаването на експортно ориентиран, икономически жизнеспособен и социално и екологично устойчив подсектор „Аквакултура” е необходимо да се извърши реструктуриране на съществуващите ферми в страната, чрез повишаване на производствения капацитет, за да бъдат достигнати нивата на производство на аналогични като население и територия страни в ЕС. Повишаването на производствения капацитет, трябва да бъде извършвано чрез диверсификация на производството в съответствие с пазарното търсене, внедряването на иновативни технологии и оптимизация на съществуващите производствени мощности. Повишаването на конкурентоспособността на подсектора ще бъде постигнато и чрез реструктуриране на стопанствата, както и посредством добавянето на стойност към продуктите и дейностите, извършвани от операторите. Следните подцели ще спомогнат за изпълнението на визията за развитие на подсектор „Аквакултура”:

- Подобряване на конкурентоспособността на подсектора на аквакултурата и подкрепа на развойната дейност;
- Утвърждаване на показатели за екологична, икономическа и социална устойчивост;
- Насърчаване на икономическата активност в подсектора;
- Разнообразяване и подобряване на качеството на живот в крайбрежните и селските райони;
- Равнопоставеност и сигурност на операторите в подсектора на аквакултурата във връзка с достъпа до води и пространство;
- Административно опростяване по специално по отношение на лицензите;
- Оценка на други възможни трансгранични последици за съседните държави членки.

Аквакултурата притежава потенциал за създаване допълнителна заетост и икономически растеж, като с помощта на структурните мерки на ЕК ще може да се доближи до останалите подсектори на отрасъл селско, горско и рибно стопанство. Предвид необходимостта от реструктуриране на фермите към повишаване на производствения капацитет и диверсификация с видове подходящи за преработка и експорт, средствата които са необходими за тези дейности са значителни и ще бъдат осигурени от Европейски фонд за морско дело и рибарство. Нереализиран потенциал за икономическо развитие е наличен преди всичко в развиването на морска (производство на соленоводни видове риба), студенолюбива сладководна аквакултура, и експортно ориентирани и подходящи за преработка видове от топлолюбивата аквакултура.

Количествено определена национална цел за растеж (2014-2020 г.) в настоящия план е годишно производство на аквакултури от българските ферми към 2020 г. в размер на 20 000 тона продукция.

Количествената цел е определена, при отчитане на следните обстоятелства:

- общото количество водни организми, произведени през 2012 г. (по данни от ИАРА);
- заявено увеличение на производството, в резултат на финансираните проекти в изпълнение от ОПРСР (по данни от ИАРА);

- очакваното увеличение на производството, в резултат на мерки, финансирани през следващия програмен период (експертна оценка).

Важно е да се отбележи, че така заложената количествена цел не се изразява в механично увеличаване на тоновете произведена продукция, а ще бъде достигана чрез изпълнението на политики за структуриране и реструктуриране на отрасъла. Политиката по отношение на диверсификация на продукцията се изразява в насърчаване на реализацията на проекти за производство на соленоводни видове риба (в т.ч. и проекти за квотирани и застрашени видове като калкан и черноморска стрида), студенолюбиви и топлолюбиви видове с експортен потенциал и подходящи за преработка/ обработка. Политиката по отношение на повишаване на конкурентоспособността на стопанствата ще бъде реализирана, чрез подпомагане на проекти за интензивно отглеждане на риба и други водни организми от операторите и внедряването на иновативни и перспективни технологии. Постигането на тази цел ще бъде извършено чрез насърчаването на стопанства, внедряване на системи за повишаване на производствените характеристики на водоемите и рецикулация на водата. Един от приоритетите ще бъде финансиране на ферми с годишно производство над 100 тона продукция, тъй като приносът на този тип стопанства към подсектора, изразен в хранване със суровинна база на преработвателните предприятия, производство на зарибителен материал, доставки на фураж и добавяне на стойност по веригата за дистрибуция и маркетинг, е огромен. Политиката по отношение на диверсификация на дейностите ще бъде прилагана за всички типове стопанства, като приоритетно ще бъдат подпомагани операторите на стопанства за екстензивно или полуинтензивно култивиране на продукцията.

3 Опростяване на административните процедури

3.1 Оценка на ситуацията на национално равнище:

3.1.1 Административна организация

Извършването на дейности по култивиране на риба и други водни организми се администрира от Изпълнителна агенция по рибарство и аквакултури (ИАРА). Документът, регламентиращ статута на предприятието е удостоверение за регистрация по смисъла на чл. 25а от Закона за рибарството и аквакултурите.

Ползването на водни обекти, повърхностни и подземни води, както и разрешения за заустване се администрира от регионалните Басейнови Дирекции (4 броя) към Министерство на околната среда и водите. Дирекциите следят и за спазване на качеството на водите, както и за дейности свързани с пространственото планиране. При издаване на разрешителните се осъществяват и съгласувателни процедури с Щаб на военноморските сили, Гранична полиция и Изпълнителна агенция „Морска Администрация” (при дейности по река Дунав и Черно море).

Министерство на околната среда и водите е орган, който следи за спазване на процедурите по култивиране на неместни видове и преценява необходимостта от извършване на оценка за въздействието върху околната среда на ниво всеки отделен инвестиционен проект. В прерогативите на министерството е и определянето на защитени територии и зони по Натура 2000. На база издадени заповеди се определя съответствието на проекта с разрешените дейности.

Министерство на регионалното развитие е орган, който разрешава преминаването на техническа инфраструктура през изключителната държавна собственост (диги, буни,

плажове и др.), а Дирекцията за национален строителен контрол (ДНСК-второстепенен разпоредител към МРР) издава разрешителните за извършване на строително-монтажни работи.

Българската агенция по безопасност на храните е националният компетентен орган, който съблюдава за спазването на изискванията за животновъдните обекти при извършването на дейности по култивиране във връзка със здравеопазването и хуманното отношение към животните, фуражите, безопасността и качеството на храните, както и за прилагането на хигиенно-санитарния пакет от мерки в преработвателните предприятия.

ИАРА е Управляващ орган (УО) на Оперативна Програма за развитие на сектор „Рибарство“ 2007 -2013. Предвижда се Агенцията да е УО и на Програмата за морско дело и рибарство 2014 – 2020.

3.1.2 Анализ на законовите изисквания и „административната тежест“ за производителите:

Размножаването и отглеждането на риба и други водни организми се осъществява от еднолични търговци и юридически лица, регистрирани в ИАРА.

Регистрацията се извършва поотделно за всеки обект и е безсрочна.

За вписване в регистъра желаещите подават заявление до ръководителя на съответното териториално звено на ИАРА.

В 14-дневен срок от подаване на заявлението лицето се вписва в регистъра и се издава удостоверение за регистрация. При установени непълноти или неточности в представените документи изпълнителният директор на ИАРА или оправомощено от него лице в 7-дневен срок от получаване на заявлението изпраща съобщение за отстраняването им. Заявителят отстранява нередностите в 14-дневен срок от получаване на съобщението.

Регистрираните лица трябва да представят в ИАРА удостоверение за регистрация на животновъден обект по чл. 137 от Закона за ветеринарномедицинската дейност в 30-дневен срок от въвеждането в експлоатация на обекта.

3.1.2.1 Министерство на околната среда и водите

Използването на водите и водните обекти включва водовземане и ползване на водния обект. Разрешително се издава за водовземане и за ползване на воден обект.

Общото водовземане и ползване на водните обекти и водовземането за задоволяване на собствени потребности е безвъзмездно.

За водовземане и ползване на водните обекти с цел стопанска дейност се заплаща такса за използването на природния ресурс като гаранция за създаване на еднакви правни условия за стопанска дейност на всички граждани и юридически лица. Таксите са определени с Тарифа, от Министерски съвет.

Разрешително за водовземане и/или ползване на воден обект се изисква във всички случаи, освен в следните изключения:

- Физическите лица - собственици или ползватели на недвижим имот, разположен в границите на населените места и селищните образувания, имат право на безвъзмездно водоземане до 10 куб. м на денонощие за собствени потребности от намиращите се в него повърхностни и подземни води, както и в случаите на ползване на индивидуални системи за отопление и/или охлаждане с обща инсталирана мощност до 50 kW;

- За дейностите по защита на населението при обявено бедствено положение по реда на Закона за защита при бедствия;

- Развитие, модернизиране или технологично обновяване на съществуващи инсталации и технологични процеси, водещи до незначително изменение на количеството и качеството на използваните води, определено с вече издаденото разрешително;

- Ползване на повърхностни води чрез поставяне на временни отбивни съоръжения, необходими за изграждането на даден строителен обект, ако отнеманото водно количество е по-малко от 10 литра на секунда и полученият отток след използването влияе незначително на качеството на водите;

Водоземането включва отнемането на води от водните обекти и/или отклоняването им от тях, както и използването на енергията на водата.

Не се изисква разрешително за водоземане при:

- Преобразуване на енергията на водата без отклоняването ѝ от водните течения в електрическа енергия чрез турбини с мощност до 20 киловата;

- Изграждане на кладенец за индивидуално безплатно водоземане на подземни води. Собственикът следва да уведоми директора на съответната басейнова дирекция в срок от три месеца.

Разрешително за ползване на воден обект се издава за аквакултури и свързаните с тях дейности;

А) Разрешително за ползване на воден обект се издава на юридически лица и на еднолични търговци;

За откриване на процедура за издаване на разрешително кандидатите подават заявление по образец, одобрен от министъра на околната среда и водите.

Необходими документи за издаване на разрешителното:

1. обект за производство на аквакултура:

а) проект за дейността;

в) становища по проекта и мястото за изпълнение на дейностите от Щаба по подготовка на Военноморските сили на Република България и от Изпълнителна агенция "Морска администрация" - когато дейността се извършва в крайбрежните морски води или в река Дунав;

г) одобрен от общинския експертен технически съвет проект за промяна на предназначението на язовирите – общинска собственост;

2. за плаващи съоръжения в язовири:

а) проект за изграждане на съоръжението и за дейността му;

б) съгласувателно становище от Изпълнителна агенция по рибарство и аквакултури относно зоните за стопански риболов и зоните за рибовъдство в големи язовири - когато язовирът не е зониран;

в) предварителен договор за транспортиране на отпадъчните води и битовите отпадъци или проект за пречистване на отпадъчните води - в случаите, когато такива се формират от извършваната дейност на плавателното съоръжение;

г) договор с водолазна фирма за годишно обслужване на закотвящите съоръжения.

Разрешителното за ползване на воден обект се издава за срок до 20 години.

Административната такса е в размер на 250 – 500 лева.

За продължаване срока на разрешително се заплаща такса в размер на 100 лева.

Б). Разрешителни за водовземане от повърхностни води

Разрешителните се издават при представяне на редица документи, в зависимост от това дали става въпрос за ново строителство или за съществуващи съоръжения.

Когато разрешителното е за водовземане с цел производство на аквакултури, към предварителното (пред-инвестиционното) проучване се прилага и описание на технологията на отглеждане, вида и предназначението на аквафермата (в т.ч. угояване, отрастване и др.).

Водовземните съоръжения за повърхностни води се оборудват с одобрени по реда на Закона за измерванията измервателни устройства за измерване на ползваните водни обеми.

Когато измервателно устройство не е монтирано или монтираното измервателно устройство не е сертифицирано или е повредено, такса водовземане се изчислява на база ползван годишен обем вода и зависи и целта на ползване.

Операторите следва да извършват собствен мониторинг (за своя сметка), който включва:

- наблюдения за количественото състояние на повърхностните води чрез ежемесечно измерване на общия и ползваните водни обеми;
- пробонабиране за оценка на качеството на ползваните води.

Административната такса е в размер на 250 – 500 лева.

За продължаване срока на разрешително се заплаща такса в размер на 100 лева.

В). Преценка за необходимостта от извършване на ОВОС:

Необходимостта от извършване на Оценка за въздействието върху околната среда (ОВОС) на проектите се преценява от директора на РИОСВ. Той се произнася в срок един месец от внасяне на искането от възложителя на предложението.

Решение, с което е преценено да не се извършва ОВОС, губи правно действие, ако в срок 5 години от датата на издаването му не е започнало осъществяването на инвестиционното предложение, което се установява с проверка на контролните органи по околната среда.

Таксата, която се заплаща е в размер на 290 – 700 лева.

Г). Разрешение по чл. 67, ал. 2 от Закона за биологичното разнообразие

Издават се разрешителни за:

- Въвеждане в природата, включително внасяне с такава цел, на неместни диви животински и растителни видове;
- Внасяне с цел размножаване и отглеждане на неместни диви животински и растителни видове при вероятност от възникване на неконтролирани от човека условия;
- Повторно въвеждане в природата на изчезнали от фауната и флората на страната местни диви животински и растителни видове.

Отговорни институция е Министерството на околната среда и водите. Разрешително се издава въз основа на заявление, подадено в Министерството на околната среда и водите.

Заявителите разработват програми с период на действие до 10 години, освен в случаите, за които има утвърдени планове за действие, съгласно глава втора, раздел VII от Закона за биологичното разнообразие.

- **Въвеждане в природата на неместни животински и растителни видове**

Писменото заявление трябва да съдържа:

1. трите имена, ЕГН и адрес - за физическите лица;
2. наименование, седалище, адрес на управление, удостоверение за актуално състояние, БУЛСТАТ - за юридическите лица;
3. предмет, цел, район на изпълнение и начин на финансиране на програмата, която лицето желае да разработи.

В 30-дневен срок от получаване на програмата министърът на околната среда дава становище и в случай на положително такова стартира изготвянето на научна експертиза на програмата;

Срокът за изготвянето на експертиза е не повече от 30 работни дни. Средствата за изготвяне на експертизата са за сметка на Министерството на околната среда и водите.

При положително заключение на експертизата председателят на Националния съвет по биологичното разнообразие (НСБР) внася програмата за разглеждане на първото заседание на съвета. Датата се назначава от МОСВ (обикновено в рамките на 1 месец). В случай на положително решение в 15-дневен срок след утвърждаването на протокола министърът на околната среда и водите издава на заявителя разрешително за извършване на дейността.

Административната такса е в размер на 500 лева.

- **Повторно въвеждане в природата на местни животински и растителни видове**

Заявителят подава в МОСВ писмено заявление за извършване на дейности, което съдържа:

1. трите имена, ЕГН и адрес - за физическите лица;

2. наименование, седалище, адрес на управление, удостоверение за актуално състояние, БУЛСТАТ - за юридическите лица.

Към заявлението се прилага разработена програма за повторно въвеждане в природата на местен животински или растителен вид.

Министърът на околната среда и водите или упълномощеното от него лице в 20-дневен срок уведомява заявителя, че дава съгласие за провеждане на обществено обсъждане на програмата.

Заявителят организира обществено обсъждане. Срокът за уведомлението и свободен достъп до програмата е най-малко 20 дни преди датата на общественото обсъждане.

След общественото обсъждане заявителят внася в МОСВ програмата, копия от протокола от общественото обсъждане и справка за неотразените бележки и препоръки.

В едномесечен срок програмата се изпраща за съгласуване на Министерството на земеделието и храните и Министерството на регионалното развитие. Те изпращат становище в МОСВ в едномесечен срок от получаване на програмата.

В 15-дневен срок след изтичане на тези срокове (общо 2 месеца) МОСВ издава на заявителя разрешително за извършване на дейността.

Посочените по-горе срокове не отразяват периодите за отразяване на забележки и допълване на програмите, които изцяло зависят от заявителите.

Административната такса е в размер на 50 лева.

3.1.2.2 *Министерство на земеделието и храните, Българска агенция по безопасност на храните, Областни дирекции за безопасност на храните*

3.1.2.2.1 *Регистрация на животновъдни обекти*

Собствениците или ползвателите на животновъдни обекти подават заявление за регистрация по образец до директора на съответната областна дирекция за безопасност на храните (ОДБХ), към което прилагат:

1. копие от документ за собственост или право на ползване на обекта;
2. копие от документ за въвеждане в експлоатация на обекта, когато такъв се изисква съгласно Закона за устройство на територията
3. копие от договор с ветеринарен лекар за профилактика, лечение и диагностика на болестите по животните, които ще се отглеждат в обекта;
4. документ за платена такса

В срок до 7 дни от подаване на заявлението директорът на ОДБХ със заповед назначава комисия за извършване на проверка за съответствието на обекта с ветеринарномедицинските изисквания за отглеждане на животни и хуманно отношение към тях.

Комисията в тридневен срок представя на директора на ОДБХ становище с предложение за регистрация или отказ.

Когато при проверката се установи, че обектът не отговаря на ветеринарномедицинските изисквания, комисията дава писмено предписание на заявителя, в което определя и срок за отстраняване на пропуските.

След отстраняването им, заявителят писмено информира директора на ОДБХ, който в 7-дневен срок изпраща комисията за извършване на повторна проверка на обекта.

В тридневен срок от представяне на становището директорът на ОДБХ вписва животновъдния обект в регистър и издава удостоверение за регистрация или мотивирано отказва регистрацията, когато обектът не отговаря на изискванията.

Регистрацията на животновъдния обект е безсрочна.

Административната такса е в размер на най-малко 50 – 100 лева и зависи от площта на рибовъдната ферма, като за стопанства над 200 дка има допълнително заплащане на декар площ.

3.1.2.2.2 Регистрация за осъществяване на дейности в обекти за производство и търговия с храни (напр. експедиционни центрове за двучерупчести мекотели за директна консумация – клас “А”, рибопереработвателни предприятия, складове за търговия на едро с храни, обекти за търговия на дребно с храни, кораби и лодки - извършващи улов на риба като първично производство).

Регистрацията на обект за производство или за търговия с храни се извършва от областната дирекция по безопасност на храните (ОДБХ) по местонахождението на обекта.

За извършване на регистрацията се подава заявление по образец.

В 10-дневен срок от подаване на заявлението съответният орган писмено уведомява заявителя за непълноти, в случай на такива, и определя срок за отстраняване.

В 30-дневен срок от подаване на документите или от отстраняване на непълнотите представители на съответната ОДБХ извършват проверка на място. При констатиране на несъответствие с изискванията органът издава предписание и определя подходящ срок за привеждане в съответствие.

В 15-дневен срок след проверката или след привеждане на обекта в съответствие с предписанието се извършва регистрация на обекта и се издава удостоверение за регистрация. Действието на регистрацията и на удостоверението е безсрочно.

Административната такса е средно по 1 лев за тон, като зависи от обема на производството/ търговията.

3.1.2.2.3 Регистрация на средства за транспорт на жива риба

Всички сухопътни транспортни средства, използвани за транспортиране, както и контейнери и плавателни съдове за превоз на животни, се одобряват от БАБХ, за което се издава сертификат по образец.

Сертификатът за одобрение се издава за срок от 5 г.

Транспортирането на животни се осъществява от превозвачи, получили от БАБХ разрешително за превоз, за кратки или продължителни пътувания.

Превозвачите подават заявление по образец до директора на ОДБХ. В тридневен срок от подаване на заявлението директорът на ОДБХ издава удостоверение по образец.

За получаване на разрешително за превоз се подава заявление по образец до изпълнителния директор на БАБХ. За разрешителното се заплаща такса в размер на 300 лева.

В тридневен срок от подаване на заявлението изпълнителният директор на БАБХ със заповед определя комисия, която да извърши проверка на представените документи и на транспортното средство. Комисията в 10-дневен срок представя становище до изпълнителния директор на БАБХ с предложение за издаване на разрешително или отказ. В 20-дневен срок от подаване на заявлението изпълнителният директор на БАБХ издава разрешително за превоз на животни по образец или мотивирано отказва издаването му. Разрешителното е безсрочно.

3.1.2.2.4 Регистрация на транспортни средства за храни от животински произход (в т.ч. риба)

За регистрация на транспортно средство за превозване собственикът подава **заявление** по образец до директора на ОДБХ. За регистрацията се заплаща такса в размер на 22 лева.

В 7-дневен срок от подаване на заявлението директорът на ОДБХ със заповед определя комисия, която да извърши проверка на представените документи и на транспортното средство. Комисията представя **становище** до директора на ОДБХ с предложение за регистрация или отказ за регистрация на транспортното средство. **В 30-дневен срок** от подаване на заявлението директорът на ОДБХ **вписва транспортното средство в регистър и издава удостоверение** за регистрация **или** мотивирано отказва регистрацията. **Регистрацията е безсрочна.**

3.1.2.2.5 Други такси:

1. Такса за ползване на воден обект Таксата зависи от площта, която се ползва, единичната стойности е 0,001 лева на кубичен метър и зависи от категорията на водния обект, но не е по-малко от 100 лева годишно

2. Такси за санитарен контрол за производство и търговия с храни – в зависимост от продуктите и тяхното количество - по тарифа на МЗХ.

3.1.2.3 *Статистическа информация за регистрирани действащи ферми за риба и други водни организми*

Регистрираните стопанства за производство на риба и други водни организми по данни на ИАРА за периода 2007 – 2013 г. са както следва:

- рибовъдни стопанства – басейни: Броят на действащите стопанства към 31.12.2013 г. е 194; прекратените регистрации са 88 броя, 183 новорегистрирани

- рибовъдни стопанства – колектори: действащите стопанства към 31.12.2013 г. 37с прекратените регистрации са 6, новорегистрирани през периода 31,

- рибовъдни стопанства – садки (мрежести клетки): Броят на действащите стопанства към 31.12.2013 г. е 37, общо новорегистрирани 33, с прекратени регистрации - 9.;

- рибовъдни стопанства – язовири: Броят на действащите стопанства към 31.12.2013 г. е 55., с прекратени регистрации са 24, новорегистрирани за периода - 2

Средното време за завършване на регистрационните процедури е около 500 дни, което не включва времето за издаване на:

- Становище по проекта и мястото за изпълнение на дейностите от Щаба по подготовка на Военноморските сили на Република България;

- Становище по проекта и мястото за изпълнение на дейностите от Изпълнителна агенция „Морска администрация“.

За тези процедури няма нормативно определен срок, както и време за отстраняване на недостатъци по документите, дължими за издаване на разрешителните и регистрациите.

Общия размер на средствата за административни такси и разходи на кандидатите възлиза на около 2100 лева, което не включва таксите за производство и търговия на риба и нерибни хидробионти, таксите за санитарен контрол и такса за ползване на воден обект, които се определят индивидуално.

3.2 Планирани действия за намаляване на административната тежест

Административните разходи и времето на изпълнение на процедури и административни изисквания играят важна роля при определянето на цялостната конкурентоспособност и развитието на даден икономически отрасъл. Безспорно, към момента, времето и разходите за издаването на разрешителни документи за нови аквакултурни стопанства, са много големи, особено когато става въпрос за морски аквакултури. Причината е в големия брой съгласувателни процедури, изисквани от различни институции по силата на множество нормативни документи, както и неkoordinиране между тях при определяне на точките на акваторията.

С цел намаляване на административната тежест, съществува неотложна нужда да се създаде и да заработи Консултативен съвет от експерти за развитие на аквакултурата към министъра на земеделието и храните. Целта на този съвет ще бъде да подпомага изготвянето на политиката за развитието на подсектора, както и да решава конкретни казуси свързани с прилагането на националното законодателство и при разработването на новите програмни документи за периода 2014-2020 г.

В допълнение, процесът ще бъде подпомогнат, ако по инициатива на Министъра на земеделието и храните се създаде междуведомствена работна група, с цел анализ на законодателството, регулиращо дейността на подсектор „Аквакултура” и разработване на програма от законодателни промени, с цел минимизиране на административната тежест: отпадане на някои от процедурите, съвместяване/паралелно изпълнение на други и т.н. Цел на процеса е въвеждане на процедурата „едно гише” за регистрация на аквакултурно производство и постигане на средна продължителност на процеса по регистрация не по-дълъг от 7 месеца (210 дни). В работната група следва да са представени най-малко МЗХ, МОСВ и Министерство на транспорта и техните регионални поделения. Работната група следва да се председателства от МЗХ, в

качеството му на държавна институция, отговорна за развитието и прилагането на политиката за развитие в подсектора. В процеса на разработване на предложенията за законодателни промени следва те да се представят и консултират най-малко с представители на бранша, научните институти и организации и НПО, а в по-добрия случай – с широката общественост.

Таблица 10 Количествени цели

Цел: Опростяване на административните процедури	Базова стойност	Целева стойност	Срок за постигане
А) Намалване продължителността на процеса на регистрация	500 дни	210 дни	2015 г.
Б) Изработване на указания за кандидатстване за регистрация	0	1	2014 г.

4 Осигуряване на устойчиво развитие и растеж на подсектора на аквакултурата, чрез координирано пространствено планиране:

4.1 Оценка на ситуацията на национално равнище

Националната програма за развитие България 2020 поставя началото на градивния междуведомствен диалог за определяне на визията и общите дългосрочни цели на всички национални и секторни политики. Тя дава насоките за програмирането на стратегическите документи за изпълнение на националните и общностните политики през следващия програмен период 2014-2020 г., които подпомагат координирането и обвързването на секторните политики с пространственото планиране и разработването на значителна част от предложенията за развитие на националното пространство.

Във връзка с изпълнение на изискванията на ЕС и въвеждане на интегриран подход за планиране и пространствено развитие България разработи Националната концепция за пространствено развитие и Национална стратегия за регионално развитие, които предлагат териториалната основа за определяне на националните приоритети и мерки за постигане на балансирано и устойчиво развитие.

Специфичните цели и задачи, са обобщени както следва:

- Постигане на целите и задачите за устройство на територията на национално ниво, обвързано с общото устойчиво и балансирано социално-икономическо развитие и ресурсните възможности;
- Интегриране на устройственото планиране с регионалното и секторните планирания, чрез териториално координиране на секторните политики, стратегии, планове и програми, имащи пряко или косвено отношение към пространственото развитие;
- Намалване на диспропорциите в ползването, вкл. презастрояването на територията, без да се отхвърля принципа на регионалната политика за концентрация и създаване на оптимални условия за устойчивост и плановост в пространственото развитие;
- Създаване на териториална основа за стимулиране на полицентричното развитие на мрежата от градове и подобряване на ефективността на връзките между

централните и периферните райони, между градовете и заобикалящите ги селски райони;

- Дефиниране и определяне на територии със специфични териториални характеристики на основата на подходяща методология и система от индикатори и определяне на функционални зони с важно национално и регионално значение, които изискват прилагане на специфична политика за развитие;
- Формулиране на насоки и принципи за реализиране на политиката за пространствено планиране на основата на устройството на територията на страната за определен период от време;
- Дефиниране на инструментариума за осъществяване на реална и действена координация между различните йерархични нива на пространствено планиране и на интервенциите от Оперативните програми 2014-2020.

Основен инструмент за ефективно прилагане на пространственото планиране е **Географската информационна система** с предложената структурирана база геопространствени данни. Този инструмент подпомага процеса на вземане на решения посредством допълнителни ГИС базирани анализи, относно структурирането и организирането на националното пространство.

Пространственият модел е изграден върху обобщените изводи, които определят насоките на приоритетите, залегнали в нея:

- Един от най-сериозните проблеми, пред които ще бъде изправена страната през следващите десетилетия ще бъде демографската криза с многостранните ѝ проявления.
- Целенасочената подкрепа на селските райони с потенциал както за развитие на традиционни производства, така и за диверсифициране на икономическите дейности, се базира на специфичните характеристики на териториите и на интегрирането на ресурсите, на природните, културните и социалните ценности.
- Важните свързващи направления на транспортната инфраструктура, които като елементи на европейската комуникационно-транспортна мрежа ще бъдат реализирани приоритетно, трябва да бъдат обвързани с инфраструктурните коридори с концентрация на важни елементи на инженерно-техническата инфраструктура.
- Принципите за концентрация на ресурси и за насочване на интегрирани инвестиции следва да се прилагат за всички тематични направления, поради което в допълнение на териториите, с концентрация на важни елементи на европейската екологична мрежа, са очертани и ареалите, наситени с културни ценности.

Една от стратегическите цели на страната е интегрирано планиране и стимулирано развитие на територии със специфични характеристики (крайбрежни черноморски, крайбрежни дунавски, планински гранични и периферни) с оглед съхраняване и ефективно използване на техния природен, икономически, социален и културен потенциал за развитие.

За постигане на тази цел е необходимо:

- Интегрирано управление и устойчиво развитие на черноморското крайбрежие и черноморските общини;

- Приобщаване на българските крайдунавски общини и области в общеевропейския Дунавски регион и развитие на трансгранични партньорства и еврорегиони за интегрирано управление. Подкрепа за планински гранични територии;
- Реализация на инициативата Европейски зелен пояс за устойчиво развитие и опазване на природата в планинските крайгранични територии;
- Възстановяване на нарушените територии, на екологичното равновесие и биологичното разнообразие, адаптиране към измененията на климата и намаляване на риска от природни бедствия.
- Стимулиране на социалното сближаване.

Пространственото планиране е процес, който следва да е интегриран в ключовите подсекторни стратегии с пространствени измерения, като в допълнение следва:

- Да вгради своите пространствени аспекти, принципи и ограничители в съответните подсекторни политики и програми;
- Да се регламентират ясни задължения и отговорности за подкрепа и прилагане на постановките на пространственото планиране на всички нива.

4.2 Бъдещи мерки за насърчаване на пространственото планиране

В частност за подсектор „Аквакултура”, МЗХ, в качеството си на отговорна институция по прилагане политиката в подсектора е отговорна за интегрирането на мерки и дейности, касаещи развитието на аквакултурите плановете за развитие на различните нива:

- Ниво планови региони
- Ниво области
- Местни стратегии за развитие на ниво рибарски район

Това може да стане в процеса на разработване на плановете – чрез пряко участие със свои представители и/или в процеса на съгласуване на плановете.

От своя страна МЗХ ще подпомогне процесите на планиране чрез инициране на извършване на анализ на потенциала за развитие на аквакултурата на водните обекти в страната, както и в акваторията на Черно море. Ще се изработи и публикува карта с определените зони за аквакултура, което ще подпомага разработването на регионалните плановете за развитие в частта им „Аквакултура”. В процеса на изработване на картата ще бъдат включени и други институции, като МРР и МОСВ, които от своя страна ще съдействат с наличната в техните бази данни информация.

В райони с установен или прогнозиран воден стрес (засушаване или недостиг на вода), определени от МОСВ, Басейнови дирекции, ще се подпомагат само дейности, насочени към водоспестяващи технологии, обратно използване на отработени води и пречистени отпадъчни води, реконструкции и модернизации на производствени технологии с цел намаляване на заустванията, изпусканията и загубите от приоритетни вещества.

Дефиницията на водоспестяващи технологии ще бъде определена в рамките на консултативния съвет към Министра на Земеделieti и храните, който от своя страна

ще бъде гарант, че при междуведомственото съгласуване на районите с установен или прогнозиран воден стрес няма да бъдат засегнати екстензивните и полуинтензивни стопанства.

Препоръчително е при определяне на зоните да бъдат привлечени и учени от сектора „Рибарство и аквакултура“.

Един нов инструмент за участието на гражданите на местно равнище в разработването на отговори на социалните, екологичните и икономическите предизвикателства, пред които днес сме изправени е инициативата Водено от общностите местно развитие, (ВОМР).

ВОМР трябва да бъде прилаган „отдолу-нагоре“, така че местните общности и по-специално представителите на сектор „Рибарство“ да участват при формулирането, избора и одобрението на приоритети и стратегия за интегрирано развитие на територията и общностите, насочена към устойчивото развитие на зоните за аквакултура и за стопански крайбрежен и сладководен риболов.

През програмен период 2007–2013 г. България за първи път прилага подкрепа за местно развитие от страна на Европейския фонд за рибарство. Създадени са и оперират шест местни инициативни рибарски групи, които обхващат териториите на 17 общини. В обхвата на МИРГ попадат над 4 053 кв. км. и население от над 104 467 души. Въз основа на наученото през програмен период 2007–2013 г. трябва да се предприемат мерки за надграждане на съществуващият капацитет и за повишаване на осведомеността на рибарската общност в рибарските територии.

ВОМР трябва да се прилага на териториален принцип – на ниво община или група от съседни общини като предвиденият обхват на населението трябва да бъде между 10 000 и 150 000 жители.

Основните предизвикателства, които ще бъдат посрещнати с прилагане на воденото от общността местно развитие в програмен период 2014-2020 г. засягат необходимостта от създаване на заетост (вкл. алтернативна) и използване на местния потенциал за растеж, като се цели подобряване качеството на живот и доходите на местното население.

За териториите със специфични характеристики, през програмен период 2014-2020 г. инструментът ВОМР ще се прилага и чрез многофондово финансиране. Териториите със специфични характеристики са определени в Национална концепция за пространствено развитие – черноморското и дунавското крайбрежие, планинските, граничните и селските територии, териториите в риск и териториите за опазване на ландшафта, природните и културни ценности. Общата характеристика на тези райони е прогресивното намаляване на населението и нереализиран икономически потенциал на територията.

Така рибарските общности на тези територии ще имат реалната възможност да се възползват от новите възможности за подготовка и прилагане на интегрирани многоподсекторни и многофондови стратегии, чрез които да бъде осигурена допълняемост и синергия в проектите, съобразени с конкретните нужди на съответните територии. В зависимост от нуждите и потенциала на съответната територия местните групи ще мотивират необходимостта от финансиране на стратегията от един или от повече ЕСИФ.

Таблица 11 Цели на развитието.

Цел: Осигуряване на устойчиво развитие и растеж на подсектора чрез координирано	Базова	Целева	Срок
---	--------	--------	------

пространствено планиране	стойност	стойност	
А) Изработване и публикуване на карта и база данни за зони с потенциал и достатъчен капацитет за развитие на аквакултура	0	1	2017 г.
Б) обособяване на територията на България рибарски райони, на база значимостта на аквакултурата	0	6 бр.	2015 г.
В) Интегриране на мерки за развитие на подсектора в Регионалните Планове за развитие	0	6	2013 г.

5 Повишаване на конкурентоспособността на подсектора на аквакултурата

5.1 Оценка на ситуацията на национално равнище

На национално ниво конкурентоспособността се определя като набор от политики и други фактори, които определят нивото на производителност на страната.

Конкурентоспособността е фундаментален комплексен показател. Тя е концентриран израз на икономическото здраве на всяка страна, като обобщава ефикасността от функционирането на нейните икономически, социални, финансови, институционални и други подсистеми. Конкурентоспособността показва възможностите на икономиката да повишава съвкупната национална производителност и качество и да се състезава с другите икономики на регионалния и глобалния пазар.

Конкурентоспособността притежава много измерения: потенциал за интензивен устойчив растеж с присъщите му три стълба – икономически, социален и екологичен; производителност на факторите на производството; факторни разходи за производство на единица краен продукт; качество (техническо равнище) на произвежданите продукти; надеждност на продуктите и услугите; структурни характеристики на икономиката в най-широкия смисъл на това понятие; имитационен и иновативен потенциал на икономиката; силна чувствителност към сигналите на пазара и експедитивна ответна реакция; потенциал за бързо усвояване, разпространяване и комерсиализиране на технически и други новости; лоялно партньорство в стопанските взаимоотношения; съчетаване на частни, държавни и обществени интереси.

Прилагането на силна програма за повишаване на конкурентоспособността зависи в голяма степен от подкрепата от най-високо ниво на политическа власт. Програмата за повишаване на конкурентоспособността на подсектора на аквакултурата трябва да предостави ясна диагностика на проблемите, пред които е изправен подсектора и убедителна визия, която се припознава (или приема) от широк набор от участници, които са готови да търсят промяна и прилагане на стратегия, ориентирана към растеж. Програми, които подкрепят връзката между частния бизнес, науката и образованието, организации на гражданското общество, държавните институции и политическите лидери по-добре могат да идентифицират пречките пред конкурентоспособността; могат да разработят съвместни решения по стратегически политики и инвестиции и получава по-добри резултати в прилагането.

Страните от Европейският съюз, включително България, залагат на научни изследвания, свързани с производството и технологично развитие, като се заделят значителни суми за проекти за повишаване на конкурентоспособността на страните. Начинът да се подобри конкурентоспособността е да се инвестира в образование, научни изследвания, иновации и технологични инфраструктури.

Фирмите и предприятията за аквакултури в България са изправени пред различни предизвикателства и възможности. Необходимо е да се предложат решения, които да са съобразени с конкретните нужди, но всички в подсектора ще имат полза от една по-добра организация на пазара и структуриране на организациите на производители на продукти от аквакултури. Тези цели представляват приоритет и за реформата на общата организация на пазара (ООП) и за новия Европейски фонд за морско дело и рибарство (ЕФМДР), което позволява финансиране на проекти с подобни цели от новата програма. Плановите за производство и предлагане на пазара, могат да насочат производителите при идентифициране на възможностите за бизнес и да адаптират своите пазарни стратегии.

Растящите очаквания на потребителите за качество и разнообразие на хранителни продукти, особено на онези, които са местно производство, предлагат нови възможности за придаване на стойност на крайбрежните и вътрешните зони. Координираните действия на местно равнище между предприемачи, обществени органи, сдружения, научноизследователски институции и организации за образование и обучение могат да спомогнат за стимулирането на местните икономики и посрещането на нарастващото търсене на риба и рибни продукти, произведени по устойчив начин на местно равнище.

Търговската диверсификация може да осигури допълнителни източници на доход на производителите. Например интегрирането на риболова и туризма или интернационализацията на някои дейности нагоре или надолу по веригата могат да осигурят нови търговски възможности за фермери в аквакултурата.

Развитието и диверсификацията на търговските дейности могат да бъдат насърчени и посредством пазарно ориентирани научни изследвания, иновации и трансфер на знания. За тази цел следва да се засилят полезното взаимодействие между националните научноизследователски програми и да насърчат участието на предприятията в научноизследователска и иновационна дейност, включително по-конкретно да изпълнят стратегическия план за научни изследвания на Европейската платформа за технологии и иновации относно европейската аквакултура, както и стратегията за „син растеж“.

Аквакултурното производство предоставя възможности за опазване на биологичното разнообразие посредством намаляване на риболовната преса върху естествените популации на хидробионтите. Въздействията на различните мерки, които се прилагат в области с богато биологично разнообразие, като зоните на „Натура 2000“ и пропуснатата печалба, дължаща се на защитени хищници, като корморана и видрата например, както и доброволните ангажименти за опазване на биологичното разнообразие или водите, са вече признати и производителите могат да бъдат насърчавани, като се компенсират за претърпените загуби.

България трябва да се възползва в пълна степен от предлаганата от ЕФМДР подкрепа на икономическия растеж, чрез подходящо разпределение на средства за аквакултура, включително за планове за производство и предлагане на пазара и за подобряване на

връзките между научноизследователската и развойна дейност и промишлеността (особено за малките и средни предприятия). За постигането на това следва:

- Да се подкрепят образователните и професионални програми, разработени в съответствие с нуждите на подсектора на аквакултурата;
- Да се стимулират научните изследвания и иновациите в областта на Аквакултурата, както и трансфера им в реалната икономика;
- Да се насърчава трансфера на знания, най-добри практики и иновации, включително резултатите от научноизследователски проекти на ЕС;
- Да се създаде механизъм за проучване на пазара и да се предоставя актуална и полезна информация за тенденциите и промените на национално и европейско ниво.

5.1.1 Аквакултура – обобщен SWOT анализ.

Таблица 12

СИЛНИ СТРАНИ	СЛАБИ СТРАНИ	ВЪЗМОЖНОСТИ	ЗАПЛАХИ
<p>1. Дългогодишни традиции в подсектора при различни типове производства;</p> <p>2. Благоприятни естествени климатични и хидрологични условия за развитие на подсектора;</p> <p>3. Повишаване на търсенето на риба на вътрешния и външния пазар и отрицателно търговско салдо на европейския пазар (EU - 27);</p> <p>4. Живописен ландшафт около фермите – предпоставка диверсификация на дейностите чрез развиване на туризъм;</p> <p>5. Производство на висококачествен протеинов продукт от първична</p>	<p>1. Подсекторът не е достатъчно конкурентен на световния пазар;</p> <p>2. Недостатъчно взаимодействие между изследователския подсектор и бизнеса;</p> <p>3. Сравнително по-малка консумация на риба и хидробионти на вътрешния пазар и не достатъчно ефективно промотиране на продуктите от аквакултури;</p> <p>4. Липса на единни действия между браншовите организации за промотиране на българските компании на международни пазари, и идентифициране на пазарни ниши;</p>	<p>1. Подобряване на прозрачността и ефективността на процедурите за издаване на разрешения;</p> <p>2. Въвеждане на устойчиви иновативни и перспективни практики и технологии в аквакултурата;</p> <p>3. Повишаване на умения на заетите в подсектор „Аквакултура”, посредством учение през целия живот и въвеждане на ноу-хау;</p> <p>4. Финансиране на подсектора със средства от европейски фонд за морско дело и рибарство, фючърсни и форуърдни сделки с изградена пазарна структура, съфинансиране на застрахователната премия и финансов инженеринг;</p> <p>5. Диверсифициран</p>	<p>1. Продължаване на икономическата рецесия в национален и световен мащаб;</p> <p>2. Системно или импактно замърсяване на водите;</p> <p>3. Глобални климатични процеси, водещи до засушаване, което може да доведе до недостиг на качествена вода за аквакултурата;</p> <p>4. Повишена конкуренция на единния европейския пазар (EU-27), Норвегия, Исландия и най-вече внос на риба, нерибни хидробионти и техни продукти от ниския ценови сегмент от Индонезия, Виетнам, Китай, Чили и др.;</p> <p>5. Промяна на предпочитанията на потребителите към други продукти;</p> <p>6. Конфликт</p>

<p>потребност - храна, която винаги ще има потребителско търсене.</p>	<p>5. Слабо развита директна продажба „от фермата”.</p>	<p>е на производството, чрез культивиране на видове от високия ценови сегмент, с експортна насоченост и потенциал за промишлена преработка и развиване на туризъм;</p> <p>6. Повишаване на добавената стойност на продукцията от аквакултури чрез извършване на дейности по първична преработка и маркетинг;</p> <p>7. Участия в международни изложения;</p> <p>8. Подобряване кооперирането чрез браншовите структури, асоциации и организации на производители при разработване на национални политики, ценообразуване и пазарна инфраструктура.</p> <p>9. Ефективно промотиране на местни продукти на вътрешния и международния пазар.</p>	<p>между различните ползватели на водните ресурси (електроенергия, напояване, питейни нужди, риболов).</p> <p>7. Разпространение на болести при внос на зарибителен материал и неефективен контрол върху интродуцираните хидробионти.</p>
---	---	---	---

Аквакултурата е изключително мултидисциплинарна дейност, комбинираща аспекти от биологията, инженерните науки, икономика и управление. Всяко от тези направления участва активно, особено в случаите на въвеждане на нови технологии или установяване на съществуващи в нова среда.

5.2 Научноизследователски и образователни центрове

Научноизследователски и образователни центрове в страната свързани с дейността на аквакултурата са следните:

- **Катедра „Обща и приложна хидробиология” към Биологически факултет на СУ „Св. Климент Охридски”** представя най-старото учебно звено, свързало своята дейност с образованието в областта на аквакултурата. Катедрата има акредитация да подготвя студенти в бакалавърска, магистърска и докторска степен в направления (1) хидробиология; (2) ихтиология и аквакултура; (3) биологично водопречистване. Тези дейности тя осъществява едновременно и в

сътрудничество с български и международни научни звена и институти. Катедрата поддържа тесни връзки с държавни, кооперативни и общински структури, частни фирми у нас и в чужбина, имащи за предмет на дейност – опазване и управление на природните води, строеж и функциониране на пречиствателни съоръжения от различен тип, съвременни технологии за развитие на аквакултури. Катедрата поддържа традиционно добри и взаимно ползотворни контакти с водещи университети от Полша, Белгия, Германия, Франция, Турция, Македония и др., както в рамките на програма Еразъм, така и по други научни и образователни програми.

- **Институт по Рибарство и аквакултури към Селскостопанска академия на България (ИРА)** – водеща в България научно-изследователска структура, обслужваща отрасъла. Институтът е създаден преди повече от 60 години и през цялата си история извършва научна, приложна и обслужваща дейност в областта на рибовъдството у нас. Развитието на аквакултурата в България е свързано с работата на учените от института, които стоят в основата на разработването и внедряването на различни технологии, интродукцията на нови видове, разработване на широк спектър приложения, свързани с размножаването, отглеждането, профилактиката и лечението на болестите. Понастоящем в института се води работа по редица проекти, свързани със стратегическите направления в световната аквакултура. ИРА работи в тясно сътрудничество с бизнеса, браншови организации, БАН и университетите у нас и в чужбина. Учените от ИРА – Пловдив са водещи преподаватели по различни дисциплини, свързани с рибарството и аквакултурите в Аграрния университет – гр. Пловдив и Тракийския университет – гр. Стара Загора.
- **Институт по Океанология, БАН, Секция „Биология и екология на морето”** Изучава таксономичното и функционално биоразнообразие на Черноморската екосистема и трофични взаимодействия; изследва промените в биотата под въздействие на външни фактори – антропогенна преса и глобални климатични промени; разработва методически ръководства за мониторинг и лабораторен анализ на черноморската флора и фауна и класификационни системи за биологичните елементи на качество при прилагането на Рамковата директива за водите 2000/EC/60 в България; извършва оценки на екологичното състояние на водите и запасите на интензивно експлоатираните видове риби пред българския бряг и прилежащите му акватории; разработва научно-обосновани критерии за устойчиво развитие на екосистемата и биологичните ресурси; функционира модерна лаборатория по молекулярна таксономия и екология на морските организми, която извършва генетични анализи за изследване популационно-генетичната структура на морските хидробионти.
- **Институт по рибни ресурси, към Селскостопанска академия на България, е** държавен научно-изследователски Институт, основан през 1932 г. От началото на 50-те години на миналия век ИРР е единственият Институт, осъществяващ редовни изследвания в Български териториални води. Понастоящем притежава колекция от данни, събирани в продължение на много години и даващи възможност да се правят заключения за главните промени на черноморската екосистема за продължителен период от време. От 2007 г. с Министерско постановление ИРР възстановява своята самостоятелност.
- **Катедра „Биология и аквакултура” към Аграрния факултет на Тракийски университет.** В секция Аквакултура към катедрата се работи в направления:

разработване на интензивни технологии за отглеждане на хидробионти; анализ на финансовия мениджмънт на рибовъдните ферми; екологичната оценка на аквафермите; пазарна информация и редуциране на ценовия риск при аквапроизводството; икономически анализи на рибовъдните ферми; екологична оценка на рибовъдните ферми и органична аквакултура. В специалност „Ветеринарна медицина“ студентите изучават и дисциплина „Биология и болести по хидробионти“.

- **Катедра „Животновъдни науки“ към Аграрния университет – Пловдив.** Катедрата подготвя бакалаври и магистри зооинженери, които се обучават по дисциплините „Рибовъдство“ и „Технологии за производство на качествени и безопасни храни в аквакултурата“. В специалност „Агролесовъдни системи и планинско земеделие“ студентите изучават и дисциплина „Рибно стопанство“.
- **Институт по биоразнообразие и екосистемни проучвания, БАН** осъществява значими научни изследвания в областта на теоретичните и приложните аспекти на екологията, биоразнообразието, опазването на околната среда и устойчивото ползване на биологичните ресурси. Приоритетни направления са: Структура и функциониране на биотичните съобщества, екосистемите и ландшафтите; Разнообразие на организмите и техните екологични взаимоотношения; Научни основи на опазване на живата природа – разкриване застрашаващите фактори и разработка на методи за тяхното отстраняване или ограничаване; Подходи и методи за устойчиво управление на биологичните ресурси; Екология и биология на икономически и социално значими видове, ограничаване на въздействието и регулиране числеността на видове – нашественици и други организми със значение за опазването на околната среда, селското стопанство, рибовъдството и други сфери на човешката дейност; Научни основи на оценката на екологичния риск, качеството на околната среда и въздействията върху нея и др.
- **Национална референтна лаборатория по болести на рибите, морските мекотели и раковиобразните (НРЛ) към Националният диагностичен научно-изследователски ветеринарномедицински институт** е специализирана структура в системата на Българската агенция по безопасност на храните. Извършва научноизследователска, лабораторно-диагностична, референтна и експертна дейност в областта на здравеопазването на аквакултурите. В съответствие с Европейската Директива 2006/88/ЕС за здравните изисквания в аквакултурата и продуктите от тях и за превенция и контрол на някои болести по водните животни изпълнява Програмата за надзор на икономически значимите екзотични и неекзотични заболявания в рибовъдните ферми. Официалният лабораторен контрол за здравен статус и здравен надзор се основава на съвременни вирусологични, бактериологични и молекулярно-биологични методи за диагностика, акредитирани съгласно ISO 17025/2006. Разработва научно-обосновани критерии за категоризация на рибовъдните ферми в зависимост от техния здравен статус и базиран на анализ на риска надзор. Участва в изпитване на нови лекарствени препарати, разработване и приложение на ваксини и комплексни схеми за лечение. Осъществява специализирани консултации и оказва научно-методична помощ на рибопроизводителите в страната. за профилактика и терапия на различни заболявания, при разработване на ветеринарно-санитарни мероприятия като неотменен елемент от технологичните програми, изготвя експертни оценки и становища по проекти на нормативни актове и участва в програми за обучение. НРЛ поддържа

ползотворни контакти с Европейските референтни лаборатории по болести на рибите, морските мекотели и ракообразните и участва в ежегодните срещи и семинари, където се дискутират актуални проблеми в областта на здравеопазването на аквакултурите и приложението на нормативните документи в тази област, както и в организациите от тях между лабораторни изпитвания за компетентност.

- **Национален природонаучен музей при БАН, София** е научен институт и най-богатият природонаучен музей на Балканския полуостров.

Тук се съхранява и популяризира живата и нежива природа в България и чужбина – над 1 милион екземпляра препарирани животни, растения и минерали. Експозициите на Националния природонаучен музей включват повече от 400 вида бозайници, над 1200 вида птици, множество земноводни и влечуги, стотици хиляди насекоми и други безгръбначни, както и фосилни образци (кости, костни фрагменти и цели скелети). Също така тук са изложени много минерални видове и около 1200 вида хербарни образци от флората на България. Националният природонаучен музей е първият и най-богатият природонаучен музей на Балканския полуостров. Освен специализираната музейна дейност, свързана с обогатяването и поддържането на колекциите, научноизследователската работа на сътрудниците е свързана със съвременните международни и национални приоритети в областта на изучаване на биологичното разнообразие, геологията, екологията и опазването на околната среда. От 1989 г. музеят издава списанието „Historia naturalis bulgarica“. ННМ е седалище на неправителствените организации Българско орнитологично дружество и Група за изследване и защита на прилепите. В музея са представени ихтиофауната и всички видове земноводни в България. Експонирани са всички основни видове и родове риби, обитаващи нашите сладководни води. **Диорама** представя живота в кораловите рифове на Карибско море.

- **Пловдивски университет** е водеща културна, образователна и научна институция. ПУ е вторият по големина класически университет в страната след СУ „Св. Климент Охридски“. Днес Пловдивският университет „Паисий Хилендарски“ има 9 факултета, в които се обучават над 8000 редовни и около 5000 задочни студенти в повече от 40 специалности по природни, хуманитарни, обществени и икономически науки. В градовете Смолян и Кърджали са разкрити филиали на Университета, както и колеж в Смолян. Пловдивският университет разполага с библиотека, университетско издателство, университетски информационен център, специализирани лаборатории, езикови кабинети, мултимедийни и компютърни зали, център за дистанционно обучение, център за кариерно ориентиране, научноизследователско поделение, спортен център, учебен театър, университетско радио, технически центрове, обслужващи и сервизни звена. Университетът поддържа активни международни контакти с почти всички европейски страни, САЩ и страните от Азия и Африка. Участва самостоятелно или съвместно с други европейски университети в програми на Европейския съюз и в американски и швейцарски фондове за научни изследвания. Академичната общност развива отношения и с висши училища от Европа, Русия и Близкия изток.

5.2.1 Мерки за подпомагане на иновациите и връзките между научноизследователската и развойната дейност и промишлеността

Основни задачи пред центровете за обучение, но същевременно и към заетите в подсектора „Аквакултура” са:

- Повишаване квалификацията и актуализиране на уменията на по-широк кръг от хора, включени в аквакултурното производство, включително „учене през целия живот”;
- Синхронизиране на нуждите на производителите и подготовката на кадрите в университетите;

С цел да се стимулират иновациите и в аквакултурата структурните мерки ще подпомагат проекти, насочени към:

- развиване на технически иновации или знания в областта на аквакултурата, които водят по-специално до понижаване на въздействието върху околната среда, насърчаване на по-устойчиво използване на ресурсите, подобряване на хуманното отношение към животните, улесняване на нови, устойчиви производствени методи;
- разработване или въвеждане на пазара на нови или значително подобрени продукти, нови видове водни организми с добър пазарен потенциал, нови или подобрени процеси, нови или подобрени системи за управление и организация;
- проучване на техническата или икономическата осъществимост на иновациите, продуктите или процесите.

Добри аквакултурни практики е набор от общоприети норми в областта на производството на риба и други водни организми, които следва да бъдат разработени на национално ниво. Тези норми са насочени към технологичните процеси, опазването на околната среда и здравето на хората, хуманното отношение към животните, безопасността на храните и проследимостта на продукцията. Те обикновено са организирани като диференцирана система за класиране на икономическите единици в областта на аквакултурното производство и преработката на продукти в подсектора.

В България няма такива одобрени и възприети на национално ниво стандарти. Съществуват разработки на ИРА – Пловдив, които могат да се използват за основа на разработването и въвеждането на т.нар. добри аквакултурни практики на национално ниво. Във връзка с това следва да се изпълнят някои процедурни стъпки:

- Разработване на добри аквакултурни практики
- Широко обсъждане и одобрение на стандартите
- Номиниране на лабораторни центрове за контрол на прилагането и тяхната акредитация (ако се налага).

С цел обезпечаване на техническата приложимост и жизнеспособност на проектните предложения, преди одобрение на проекта трябва да бъде извършена техническа оценка от експерти в съответната област.

5.2.2 Други мерки:

В допълнение към условията за създаване на *устойчив растеж* на подсектор Аквакултура ще се подпомагат следните дейности:

- Подпомагане на фермите за насърчаване на доброволно застраховане на продукцията от стопанствата срещу неблагоприятни метеорологични условия. Тази подкрепа ще подпомогне микро, малки и средните предприятия в подсектора да получат предвидимост на производството си и ще подпомогне бюджетите на този тип стопанства, които често са от семеен тип;

- Насърчаването на човешкия капитал чрез ученето през целия живот, разпространението на научни и технически познания и иновативни практики и придобиването на нови професионални умения в областта на аквакултурата;

- Разработване и прилагане на мерки от финансов инженеринг; Във връзка с това би следвало да се организират и специализирани обучения за самите потребители на инструментите (операторите в подсектора);

- Предвид възрастовата структура на операторите във фермите е подходящо насърчаването на навлизане на млади инвеститори в подсектора с цел запазване на аквакултурните традиции и припознаване на производството като доходно начинание;

- Подпомагане създаването на центрове за първична обработка на произведената продукция, експедиционни центрове, центрове за почистване и пречистване, центрове за повторно полагане.

Тъй като пазара на продукти от аквакултури все още не е добре структуриран и прозрачен, следва да се приложи интегриран подход при прилагане на мерките, свързани с предлагането на пазара. Целесъобразно е да се подпомагат следните дейности, свързани и с повишаването на експортния потенциал на продуктите:

- Насърчаването на производството на продукти от аквакултури, получени по методи със слабо въздействие върху околната среда и биологична аквакултура;

- Допринасяне за прозрачността на производството и на пазарите; провеждане на пазарни проучвания;

- Допринасяне за проследимостта на продуктите на аквакултурата ;

- Провеждане на регионални, национални или транснационални рекламни кампании за риба и други водни организми, както и на информационни кампании за повишаване на обществената осведоменост в сектора на рибарството и аквакултурата.

Конкурентоспособността на фермите ще се постигне чрез провеждане на множество дейности, насочени към повишаване на производствения им капацитет, повишаване на качеството и надеждността на продуктите, внедряване и разпространение на иновации и др. Целта е създаване на индустрия, която ще може да осъществява икономии от мащаба на производството и намаляване на себестойността на произвежданата продукция. Повишаването на производствения капацитет ще се извърши като наред с традиционни форми на отглеждане на риби и други хидробионти се въвеждат и интензивни и супер интензивни иновативни технологии. Важен резултат от развиването на аквакултурната индустрия ще бъде създаването на налична суровинна база за преработвателната промишленост и търговците по веригата производител-потребител.

6 Насърчаване на равни условия за операторите чрез използване на техните конкурентни предимства

Конкуренетоспособността и общественото приемане на подсектора на аквакултурата и на неговите продукти е в пряка зависимост от нивото на устойчивост на качеството на произведените продукти от аквакултури и подходящото им представяне пред обществеността. Това е причина да се налагат все по високи стандарти за защитата на потребителите, както и в областта на опазване на околната среда и здравето на животните. И това е едно от основните конкурентни предимства на подсектора на аквакултурата и това предимство трябва да се използва максимално и по-ефективно, за да могат продуктите от подсектора да бъдат конкурентни на вътрешния и международните пазари.

Обществото изисква от производителите и вносителите гаранции за високо ниво на хранителна безопасност, както и спазването на високи екологични и социални критерии за устойчивост. За това спомогат новите разпоредби за етикетването (Регламент (ЕО) № 1234/2007 на Съвета от 22 октомври 2007 година за установяване на обща организация на селскостопанските пазари и относно специфични разпоредби за някои земеделски продукти, Общ регламент за ООП, Регламент (ЕО) № 104/2000 на Съвета от 17 декември 1999 година относно общата организация на пазарите на рибни продукти и продукти от аквакултури), разнообразните схеми за сертифициране.

Опитът в селскостопанския подсектор потвърждава, че е налице нарастващо търсене и растеж на продажбите на дребно на биологични храни. Според ФАО производството на биологични продукти от аквакултура в Европа се е увеличавало с близо 30% годишно в периода между 1998 и 2007 г.

За последните 10 години глобалният пазар на биопродуктите се оценява на 60 милиарда долара. България обаче е далеч от тези цифри. Въпреки благоприятните условия на страната ни и традициите в земеделието, повечето биохрани в търговската мрежа са внесени от чужбина. Някои търговци на дребно играят важна роля за осигуряването на пазара със сертифицирани рибни продукти и продукти на други видове водни организми, което представлява част от техните общи ангажименти за корпоративна социална отговорност. Включването на големи търговци на дребно обаче е един от решаващите фактори, довели до бързия ръст на подсектора за биологични храни през последното десетилетие.

В повечето случаи не може да бъде задоволен голям процент от търсенето, защото произвежданата продукция е с малък обем, разпокъсана и не може да се оформи една единица.

У нас консумацията на биопродукти възлиза на едва 0,1 евро на човек на година. За сравнение, консумацията в Австрия е 89 евро.

Ако бъде създадена стратегия за развитие на биопроизводството, можем бързо да достигнем средно европейско ниво през 2020 година. В тази стратегия следва да се включат интегрирани и хоризонтални мерки, за многото секторни стратегии, които са в проект или в изпълнение към момента на създаването на този документ.

За осигуряване на висококачествени и най-вече пресни местни продукти може да помогне и изграждането на къси снабдителни вериги за храните, а това ще даде и допълнителна стойност за близост.

От друга страна следва да се отбележи, че все още не е достатъчна рекламата и популяризацията на българските продукти от подсектора, както в страната, така и на международния пазар.

Основните дейности свързани с подобряване на имиджа на продуктите на подсектор „Аквакултура” за периода 2014-2020 г. са следните:

- Ежегодно участие на българския бизнес в SEA FOOD EXPO в Белгия, като се изгради национален български щанд за операторите от подсектора;
- Национална кампания и медиация, насочена към преодоляване на конфликта между риболовната общност и производителите на морска аквакултура;
- Изготвяне на добри практики в аквакултурата съвместно с операторите в бранша;
- Развиване на биологична аквакултура и участие в акваекологичните мерки.

Съществено значение за изпълнението на тази цел е равния достъп до информация на операторите. Публичността при определяне и предоставяне на зоните за аквакултура остава водеща за операторите. Подобна карта ще бъде изработена в сътрудничество с всички заинтересовани страни и ще бъде налична онлайн на страницата на агенцията. Координираното пространствено планиране при определянето на тези зони, съчетано с мерки за контрол, които да осигуряват равни условия за операторите, ще допринесе и за повишаване на конкурентоспособността на отрасъла. Мерките следва да подкрепят и развитието на организации на производителите и междубраншови организации, включително на международно ниво. Това би улеснило колективното управление и/или инициативите за саморегулиране между производители, преработватели и търговци на дребно в сътрудничество със сдруженията на потребителите и неправителствените организации. Ще се подкрепят, прилагат и контролират изискванията и разпоредбите за етикетирание и проследяемост.

Изготвяне на добри практики в аквакултурата, съвместно с операторите в бранша; Практиките могат да бъдат разработени и като браншови стандарти, но основния акцент следва да бъде насочен към контрола на прилагането им. Необходим е сертифициращ орган, който ежегодно да установява прилагането на практиките, на база изследвания в акредитирани лаборатории, както и извършени проверки на място.

Други мерки са:

- Да се подкрепи развитието на организации на производителите и междубраншови организации. Това би улеснило колективното управление и/или инициативите за саморегулиране между производители, преработватели и търговци на дребно в сътрудничество със сдруженията на потребителите и неправителствените организации, когато това е уместно.

- Да се подобри прозрачността на пазарите и да се разпространява пазарната информация за тенденциите на местно, европейско и международно равнище.

- Да търсят възможности за подпомагане структурирането на производството и предлагането на пазара на продукти от аквакултури, включително сертифицирането и етикетирането и проследяемостта.

- Да се улеснят инициативите за саморегулиране и да се подпомогне тяхното съобщаване на потребителя.

7 Управление и партньорство

Съществуват два основни механизма за прилагане на принципа на партньорство:

1. Пряко участие в процеса на разработване и взимане на решения;
2. Непряко въвеждане на голям брой социални и икономически партньори чрез разяснителна кампания.

В този смисъл и възможностите, които произтичат от това изискване, създават цялостен формален и неформален **инструментарий**, с който разполагат нестопанските организации в качеството им на партньори в процеса на подготовка, изпълнение и прилагане на стратегически документи и планове.

С Решение № 328 на Министерския съвет от 25 април 2012 г. за одобряване на списък с тематичните цели, които да бъдат включени в Споразумението за партньорство на Република България за програмния период 2014-2020 г., списък с програми и водещо ведомство за разработването на всяка програма, ИАРА бе определена за водеща институция за подготовка на Програма за морско дело и рибарство (2014-2020 г.).

В изпълнение на чл. 5 от Постановление № 5 на Министерския съвет от 18 януари 2012 г. за разработването на стратегическите и програмните документи на Република България за управление на средствата от фондовете по Общата стратегическа рамка на Европейския съюз за програмния период 2014-2020 г., със Заповед № РД-1054/02.10.2012 г. бе сформирана тематична работна група (TRГ) за разработване на Програма за морско дело и рибарство (2014-2020 г.).

В групата са представени следните организации:

- Изпълнителна агенция по рибарство и аквакултури – Председател
- Министерски съвет
- Изпълнителна агенция Одит на средствата от ЕС
- Министерство на финансите
- Министерство на земеделието и храните
- Българска агенция по безопасност на храните
- ДФ Земеделие
- Министерство на околната среда и водите
- Национална служба за защита на природата
- Министерство на икономиката, енергетиката и туризма
- Министерство на транспорта, информационните технологии и съобщенията
- Министерство на регионалното развитие и благоустройството
- Представители на Регионалните съвети за развитие на плановите региони
- Представители на създадените местни инициативни рибарски групи
- Българската търговско-промишлена палата

- Асоциация на индустриалния капитал в България
- Конфедерация на работодателите и индустриалците в България (КРИБ)
- Конфедерация на труда "Подкрепа"
- Национален статистически институт
- Институт по рибни ресурси-Варна
- Българска стопанска камара
- Коалиция за устойчиво развитие
- Сдружение "Европа и ние"
- Българско дружество за защита на птиците
- Сдружение "Екофорум за устойчиво развитие"
- Сдружение "Черноморски институт"
- Асоциация на производителите на рибни продукти БГ ФИШ
- НаРИБА - БГ
- Национална асоциация на рибопроизводителите (НАР)
- Сдружение "Черноморски изгрев"
- Националният диагностичен научноизследователски ветеринарномедицински институт
 - Институт по рибарство и аквакултури – Пловдив
 - Създадените и функциониращи до момента Местни инициативни рибарски групи (МИРГ)

ИАРА ще продължи обсъжданията в рамките на тематичната работна група на Програмата за морско дело и рибарство (2014-2020) и други програмни и стратегически документи, касаещи развитието на сектор „Рибарство и Аквакултура“ и ще разглежда специфични теми и казуси в рамките на създадените под-групи.

7.1 Връзка с приоритетите на ОП за ЕФМДР и разпределение на финансовите средства

С получаването на пълноправно членство в Европейския Съюз през 2007 г. българският подсектор „Рибарство“ навлезе в условията на единен пазар с държави членки, които прилагат Общата рибарска политика. Аквакултурата присъства като мярка, насочена към преодоляване на недостига на риба в световен мащаб и компенсиране на изчерпващите се запаси и намалено риболовно усилие.

За подсектора на аквакултурата, структурната подкрепа на ЕС се изразява в съфинансиране на капиталовите разходи за изграждане и реконструкция на фермите, както и чрез финансиране на социални и екологични мерки с цел постигане на устойчивост в аквакултурните ферми.

За българските производители, навлизането в този дългосрочно субсидиран подсектор бе съпроводено с множество усилия за адаптиране на производствените съоръжения към увеличаване на производствения капацитет и понижаване на производствената

себестойност на продукцията. Частично прехода на българските производители към единен пазар бе омекотен с прилагането на предприсъединителната програма САПАРД (2000-2006), както и действащия към момента Европейски фонд за рибарство 2007-2013.

Финансирането за подсектор „Рибарство” през предприсъединителния период (2000-2006) чрез програма САПАРД на Европейския съюз е в размер на 12 милиона евро. Тези средства са били определени за рибарския подсектор с цел изпълнение на европейските изисквания в областта на санитарните и хигиенни условия и безопасността на труда и храните. 14 преработвателни предприятия и 26 аквакултурни ферми са сключили договори за целия програмен период. Предвид оскъдните ресурси на програмата, ефекта от нейното прилагане за подсектора е по-силно усетен в предприятията свързани с преработката на риба, докато за аквакултурите, броя на предприятията получили подпомагане е под 10%./ Прилагането на оперативна програма за развитие на сектор „Рибарство” 2007-2013 осигурява мащабно подпомагане на развитието на аквакултурата. Тя осигурява ускорено навлизане на инвестиции в подсектора. Обхватът на финансиране на проектите е разнороден. Финансирани са проекти както за морска, така и за сладководна аквакултура, реализирани чрез различни технологии, подпомагани са както традиционни за култивиране в България видове риба. Рализираните проекти по мярка 3.4 „Промоционални кампании” са насочени към повишаване на вътрешното потребление на риба и нерибни водни организми в страната, но според браншовите организации те не са постигнали нужният ефект.

За целите на усвояването на предоставяното финансиране от ЕС за сектор рибарство и аквакултури, се разработва Програмата за морско дело и рибарство, която ще получава финансиране от ЕФМДР.

В светлината на Общата стратегическа рамка новите елементи на предложението на Комисията за Европейски фонд за морско дело и рибарство (ЕФМДР) могат да се обобщят по следния начин:

- Повечето сегашни финансови инструменти по Европейския фонд за рибарство (ЕФР) и Интегрираната морска политика (ИМП) **са обединени в един фонд – ЕФМДР**, с изключение на Споразуменията за устойчиво рибарство (СУР) и задължителното участие на Регионалните организации за управление на рибарството (РОУР);
- **По-ясна политическа рамка** за ЕФМДР на основата на определянето на пет приоритета на Съюза, подробно разбити на набор от конкретни цели и мерки;
- **Засилена ориентация към постигане на резултати** за ЕФМДР;
- **Създаване на три всеобхватни цели**, приоритетни в политическия дневен ред на Съюза (свързани с иновациите, опазването на околната среда, намаляване на въздействието и приспособяване към измененията на климата), които трябва да се преследват хоризонтално в програмите по ЕФМДР;
- **По-голяма гъвкавост** по отношение на мерките по ЕФМДР в рамките на оперативните програми. Тези мерки вече не са твърдо свързани с конкретни „приоритетни оси“, а може да се програмират по отношение на няколко приоритета на Съюза по гъвкав начин, съобразно очаквания от тях принос, за тези приоритети на Съюза.
- **ЕФМДР** ще бъде основен инструмент, който ще съдейства за изпълнението на **ИМП и Общата политика в областта на рибарството (ОПОР)**.

През новия програмен период приоритетите на Съюза в сектор рибарство и аквакултура

са: насърчаването на устойчиви, отличаващи се с ефективно използване на ресурсите рибарство и аквакултура, включително свързаното с тях преработване; стимулирането на иновативни, конкурентоспособни и основани на знания рибарство и аквакултура, включително свързаното с тях преработване; стимулирането на прилагането на Общата политика в областта на рибарството; повишаване на заетостта и териториалното сближаване; укрепване на прилагането на Интегрираната морска политика.

За дейности, свързани с развитието на подсектор „Аквакултура” в България, които са присъщи и необходими за изпълнение, но не биха могли да бъдат финансирани от фонда на ЕС, ще се търси подкрепата на държавния бюджет и (по преценка) заемни средства от Международни финансови източници.

8 Добри практики

8.1 Предприятие за отглеждане на риба в циркуляционни води в с. Баня, общ Панагюрище, обл. Пазарджик.

През 2013 г. в село Баня, община Панагюрище с финансовата помощ на ОПРСР е изградена ферма за интензивно отглеждане на аквакултури на рециркуляционен принцип, собственост на „Елмет” ЕООД. Производствената програма предвижда годишно да се произвежда 300 тона африкански сом, като продажната цена е 5000 лв. за тон. С осъществяването на проекта са разкрити 4 работни места.

Избрана е съвременна технология за интензивно отглеждане на риба на база на предимствата, които тя предлага:

- Видът е непретенциозен и има добри пазарни перспективи;
- По-лесна възможност за контролиране на факторите на средата за добри добиви;
- Устойчиви добиви всяка година;
- Минимална вероятност за заразяване на рибата с болести отвън.

8.2 Инсталация, биотехника и пълна биотехнология за култивиране на черни миди (*Mutilus Galloprovincialis* Lam) в българското черноморско крайбрежие,

Предприятието е изградено с финансова подкрепа по програма САПАРД. Инвестицията е на стойност над 2 милиона лева. Инсталацията, биотехниката и пълната биотехнология за култивиране на черни миди в българското черноморско крайбрежие е разработена от „Бляк Сий Шелс“ ООД с помощта на световни водещи фирми, като Noel McGreal, Danny McNulty, Murlow Bay Mussels Ltd. и др. Предварителните изпитания са проведени в района на гр. Каварна и в откритото море на Ирландия. Експерименталните дълги линии издържат на 9 бала вълнение и скорост на ветровете 130 км/ч, като при тези условия реколтата от миди се запазва. Това осигурява по-голяма сигурност за запазване на продукцията. Буйовете за тази експериментална линия са специално проектирани и разработени от JFC. С реализираният през 2010 г. проект по ОПРСР е направена модернизация и разширяване на фермата в района на гр. Каварна. Планираната производствена програма е 810 тона годишно производство на черна морска мида, като заложената продажна цена на тон е 880,12 лв.

В процес е изграждането на трети етап с финансова подкрепа по ОПРСР и предстои реализирането на още два етапа, за да бъде разширен производственият капацитет на

фермата и да се достигне количество произведена продукция за пазара над 3 500 тона годишно.

8.3 Есетрово стопанство в с. Болярци, обл. Пловдив

Рибовъдна ферма „Есетра Комерс“ ЕООД се намира в с. Болярци, обл. Пловдив на 160 км източно от гр. София. В стопанството благодарение на ефективната техника, с която разполага се извършва възпроизводство на следните есетрови риби:

- *Acipenser gueldenstaedti* – Руска есетра;
- *Acipenser ruthenus* – Чига;
- *Acipenser baeri* – Сибирска есетра;
- *Acipenser naccarii* – Италианска (адриатическа) есетра;
- *Acipenser stellatus* – Пъструга;
- *Huso Huso* – Муруна;
- Хибриди - *Acipenser guelden staedti* X *Acipenser baeri*.

„Есетра Комерс“ е специализирана ферма в няколко насоки, като едната е производството на зарибителен материал от посочените видове есетрови риби, а другата, която е и основна цел е производството на черен хайвер. Също така се произвежда и риба за консумация. Технологичните процеси са следните:

- След определяне на пола, мъжките индивиди се отделят за производство на риба за консумация, а женските екземпляри се подлагат на бонификация и специализиран екстериорен подбор. Преминалите успешно подбора, се отглеждат до 10 год. възраст за получаване на черен хайвер.

Фермата разполага със следните категории басейни:

- В закрито хале с възможност за регулиране на температурата, влажността и вентилацията на помещението – 3 бр. басейни по 60 кв. м. Басейните са с независимо водоснабдяване и различна денивелация. Същите се използват за няколко цели, а именно за доотглеждане на зарибителния материал до над 5 гр., който излиза от риболюпилнята. В басейните есетровите видове риба се доотглеждат до 50-200 гр., след което се прехвърлят в садково рибовъдно стопанство в яз. Кърджали, за до отглеждане, бонификация на пола, детерминация на пола и последващ екстериорен подбор. Първичния екстериорен подбор се извършва още в риболюпилнята и басейните за разселване. Храненето на зарибителя се извършва с екструдирани гранулирани фуражи. Капацитета на стопанството за подготовка, обработка и подготовка на черен хайвер е до 10 000 кг. годишно;
- В риболюпилнята са разположени над 60 бр. вани различни по размер и дълбочина, всички свързани с водна система тип полуотворена рециркулационна система, снабдена с подходящи механични и биологични филтри за пречистване на водата. В риболюпилнята могат да се произвеждат годишно над 500 000 бр. зарибителен материал с тегло над 5 гр.

Източници на информация:

1	Бояджиев Н.2012. Наръчник на предприемача в рибарството и аквакултурата. Изд. Интел Ентранст, София. стр. 22 – 26. ISBN 978-954-2910-12-1
2	Данни от регистъра на ИАРА
3	Евростат
4	Зайков, А., 2006. Аквакултура, принципи и технологии. Изд. Кабри, 358 стр.
5	Информация за изпълнението на ОПОР, предоставена от ИАРА
6	Информация от публикации на ЕК – Генерална Дирекция „МАРЕ”
7	Националният доклад за състоянието и опазването на околната среда в Р. България през 2011 г.
8	НСИ
9	Официални публикации на електронната страница на БАБХ
10	Официални публикации на МОСВ, РИОСВ и Басейнови дирекции
11	Официално публикувани Доклади за оценка на изпълнението на ОПОР
12	Петров, К., 2011. Рибостопанска техника. УАСГ, София, 71 стр.
13	Статистическа информация, предоставена от ИАРА
14	Узунов, Й. Ст. Ковачев, 2002. Хидробиология. Изд. Пенсофт, София-Москва
15	Узунов, Й., Ст. Ковачев. 2002. Хидробиология. Пенсофт. София. 341 стр.
16	FAO
17	Handbook of European fresh water fishes, Kottelat, Cornol, Switzerland and Freyhof, Berlin, Germany
18	Hubenova, T., E. Uzunova, A. Zaikov, 2009. Management strategies in protection and restoration of sturgeon biodiversity in Bulgaria. In: Marković Z. (ed) Proceedings of the IV International Conference “Fishery”. Faculty of Agriculture, University of Belgrade, Serbia, 39–52.
19	Kottelat M., J. Freyhof, 2007. Handbook of European fishes. Switzerland and Germany, 646 p.
20	Kozuharov, D., Trichkova, T., Hubenov, Z., Botev, I., Kostoski, G., Kostoska, J. & Zivkov, M. (2008) Distribution of <i>Dreissena polymorpha</i> in human-made lakes along the Lesnovska River (tributary of Iskar River, Danube drainage basin). <i>Proceedings of the Anniversary Scientific Conference of Ecology</i> (Eds. Iliana G. Velcheva, Angel G. Tsekov), Plovdiv, November 1-st, 152-162.
21	Lucas, J., P. Southgate, 2003. Aquaculture, Farming aquatic animals and plants, Blackwell Publishing, 502 pp.
22	Traykov I., A. Tosheva, E. Uzunova. 2010. Physicochemical characteristics of Dam Lakes in Southwestern Bulgaria. <i>Bulgarian Journal of Agricultural Science</i> , 16 (3) 350-357.
23	Uzunova, E. (2006) Role of the Introduced Freshwater Fishes in Bulgaria: Economical Benefits and Ecological Consequences. <i>Bulgarian Journal of Agricultural Science</i> , 12: 329-334.
24	Uzunova, E., Zlatanova S. 2007. A review of the fish introductions in Bulgarian fresh waters. <i>Acta Ichthyologica & Piscatoria</i>
25	Uzunova, E., Zlatanova S. 2007. A review of the fish introductions in Bulgarian fresh waters. <i>Acta Ichthyologica & Piscatoria</i> 37 (1): 55–61.

26	Yorov K., E. Uzunova, B. Velkov (2002) Survival and growth of <i>Salmo salar sebago</i> (Salmonidae, Teleostei) eggs and larvae introduced in fish farm "Nishava", Bulgaria. <i>Bulgarian Journal of Agricultural Science</i> , 8: 251-256.
27	<u>Zhivkov, M., Raykova, G., Miloshev, G., Vasilev, M., Uzunova, E. 2001. Action plan for Bulgarian sturgeon fishes of the Danube and Black Sea [in Bulgarian]. Contract № 2963-6884/19.11.2001 on Implementation of a public contract funded by the Ministry.</u> <u>URL: http://chm.moew.government.bg/nnps/IndexDetails.cfm?ID=30, Accessed 03-11-2011.</u>

ПОДРОБЕН SWOT АНАЛИЗ НА СЕКТОР АКВАКУЛТУРА

Настоящия подробен SWAT анализ е изготвен въз основа на информацията и аналитичните секции разписани в текстовата част на МНОГОГОДИШЕН НАЦИОНАЛЕН СТРАТЕГИЧЕСКИ ПЛАН ЗА АКВАКУЛТУРИТЕ В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ (2014-2020) и представлява детайлно упоменаване на предимствата и недостатъците на рибовъдните стопанства по производствени системи съгласно кодификация на EUROSTAT. Дейностите разписани в настоящия анализ са съобразени с бъдещото пазарното позициониране на производството на операторите в бранша и използването на конкурентните им предимства пред производителите от ЕС-27 и региона на Балканите.

1. Свободно отглеждане (Екстензивно или полуинтензивно) на хидробионти в естествени сладководни водоеми и язовири (PON Естествени водоеми)

СИЛНИ СТРАНИ	СЛАБИ СТРАНИ	ВЪЗМОЖНОСТИ	ЗАПЛАХИ
<p>1. Дългогодишни традиции в този тип производствени системи за отглеждане на риба и други водни организми;</p> <p>2. Развит вътрешен пазар на прясна риба и по-конкретно топлолюбиви шаранови видове;</p> <p>3. Развита хидрографска мрежа и наличие на множество вътрешно-териториални водоеми;</p> <p>4. Наличие на гъвкаво и</p>	<p>1. Отсъствие на възможности за контрол върху хидрохимичните и хидрофизичните условия на отглеждане на хидробионтите;</p> <p>2. Вегетационния цикъл на производство на риба е удължен вследствие лимитирани възможности на трофичната база на водоемите, както и използване на фуражи с лошо качество и висок хранителен коефициент.</p> <p>3. Непригодност на водоемите за</p>	<p>1. Повишаване на производствените характеристики на водоемите;</p> <p>2. Диверсифицирано производство на поликултура с добавяне на стопански ценни видове риба от по-високия ценови сегмент като: европейски сом, бяла риба сулка, щука, есетрови видове, езерен рак, сладководна скарида и др.</p> <p>3. Структуриране на пазара на</p>	<p>1. Конфликт при ползване на водата (ресурса) за различни цели – напояване, питейни нужди, енергодобив и др.</p> <p>2. влошаване на качеството на водата;</p> <p>3. Поява на бактериални и вирусни патогени, които не могат да бъдат контролирани;</p> <p>4. Негативно влияние на климатичните промени –</p>

<p>адаптивно производство, най-често от семеен тип, устойчиво на потребителски кризи и пазарни флуктуации;</p> <p>5. Ниски капиталови разходи за стартиране на бизнеса и малка необходимост от допълнителни инвестиции;</p> <p>6. Ниска себестойност на получаваната продукция вследствие на по малка употреба на фураж;</p> <p>7. Неизискващи висока квалификация дейности по развъждане;</p> <p>8. Наличен и достъпен зарибителен материал на култивираните видове;</p> <p>9. Кратък път до местния пазар, тъй-като фермите задоволяват предимно локално и регионално търсене;</p> <p>10. Минимално влияние върху околната среда. при устойчиво прилагане на аквакултурните мероприятия;</p> <p>11. Живописен ландшафт около водоемите, предпоставка за</p>	<p>пълно събиране на продукцията;</p> <p>4. Откритата водна площ, обуславя лесен достъп на хищници, рибоядни птици и паразити, пренасяни по воден път;</p> <p>5. Производство на малък обем от еднотипна продукция, предимно топлолюбиви видове, намалена парична ликвидност, както и невъзможност за реализация на продукцията от малките ферми в големите търговски вериги;</p> <p>6. Амортизирана инфраструктура на водоемите и водохващанията. Липса на районна инфраструктура което води до трудности по охрана на обектите;</p> <p>7. Ниска възможност за автоматизация на производствата и внедряване на технологични нововъведения;</p> <p>8. Недостатъчно ниво на познаване на нормативната база на собствениците/управленските</p>	<p>едро, чрез създаване на пазарна структура и участие във финансови инструменти от типа на фючърсно и форуърдно контрактиране и подкрепа за застраховане на продукцията с цел подобряване на ликвидността на фермерите ;</p> <p>4. Добавяне на стойност към производството чрез извършване на първична обработка/преработка и маркетинг на произведената продукция;</p> <p>5. Диверсификация на аквакултурните дейности чрез развитие на туризъм;</p> <p>6. Промотиране на фермите, като инвестиция за развитие на бизнес от семеен тип, способен да генерира устойчива заетост, включително на ниско квалифицирани работници и уязвими групи в рибарските и селските райони характеризирани с висока безработица;</p>	<p>засушавания, наводнения, намаляване на нивото на водата във водоемите и обледявания;</p> <p>5. Повишена конкуренция от производители и търговци на единния европейския пазар;</p> <p>6. Промяна предпочитанията на потребителите към други продукти;</p> <p>7. Застаряващ управленски и технически персонал и на фермите, липса на приемственост</p>
---	--	---	---

<p>развиване на туризъм;</p>	<p>кадри в този тип ферми;</p> <p>9. Неразвита дистрибуторска мрежа на пазара на едро поради липса на рибна борса, и липса на колективни пазарни сдружения;</p> <p>10. Тежки процедури за получаване на разрешителни за развиване на дейността;</p> <p>17. Малък брой идентифицирани рибарски райони във вътрешността на страната, които да се ползват от структурната подкрепа на местни инициативни рибарски групи;</p>	<p>7. Участие в доброволни схеми съдържащи - Аква Екологични мерки.</p>	
------------------------------	---	---	--

Общия брой на стопанства в язовири култивиращи риба и други водни организми по екстензивни и полуинтензивни методи, по данни на ИАРА към 31-12-2012г. е **66** броя. Продукцията добивана от тези ферми е с малък обем и се състои главно от шаран, бял амур и толстолоб, които са класифицирани от ИАРА като **традиционна** за България аквакултура. У нас като начало за изкуствено риборазвъждане се смята 1892 год, когато на Пловдивското изложение е показан басейн с изкуствено отглеждани шарани. Не след дълго се изпращат в Германия и Чехия специалисти, които да изучават изкуствено развъждане на пъстърва. Целта е да се създадат малки рибарници в Боровец, Севлиевското горско стопанство и др. за отглеждане на зарибителен материал за планинските райони. Първите шаранови рибарници се установяват в региона на Пловдив и Садово.

По данни на НСИ годишната консумация на стопански ценни видове риба и други водни животни по видове в домашни условия и в заведенията за обществено хранене средно на домакинство през 2012 г. е 11.8 кг, а средно на лице е 5.1 кг, като Шаранът е най-често консумирания вид риба от домакинствата в страната. Неговият относителен дял в общата консумация на посочените видове риба е

33.0%. След него се нареждат дъговата пъстърва - 13.0%; бялата риба - 11.5% и сребрилата каракуда - 11.1%. Като цяло в страната има **развит вътрешен пазар** (потребление и дистрибуция) на прясна риба, и по-конкретно на топлолюбиви шаранови видове.

Този тип стопанства ферми се разгръщат основно в **малки водоеми (микро-язовири до 100 декара изградени през плановата икономика, за целите на напояване)** и като цяло не притежават необходимите дълбочини, площи и качества на водата за разгръщане на интензивно и суперинтензивно производство, изразено най-вече в разполагане на садкови инсталации. Операциите по **повишаване на производствените характеристики** на водоемите, чрез удълбочаване, премахване на утайки и др. са желани от операторите, но са възможни единствено при оказване на финансова подкрепа. **Вегетационния цикъл** на производството на риба зависи от гъстотата на посадката, но като цяло в този тип стопанства е **удължен**, вследствие ограничената хранителна среда на водоемите, както и използване на **фуражи с лошо качество** (напр. коефициента на масово използваните от операторите царевича, жито и ечемик е от 6 до 8 кг за килограм продукция). Като цяло фермите са от семеен тип и операторите в тези стопанства полагат несъразмерен и извънреден труд, с цел повишаване на производството и обезпечаване на нормалното функциониране на процесите по риборазвъждане. Поради тези причини, много от стопанствата са успели да се запазят през годините, когато цената на рибата на вътрешните пазари се е свивала, или потребителите са я изключвали от менюто си (по данни на НСИ консумацията на човек през 2007г. е възлизала на 3 кг. годишно). Тази **гъвкавост позволява на операторите да запазят устойчиво** производство. Със значително по добър производствен потенциал са тези стопанства, които са разположени във **водоеми с по - големи площи (над 200 д/ка)**, в които могат да бъдат отглеждани и видове риба с по-висока добавена стойност, като европейски сом, бяла риба сулка, щука, есетрови видове, езерен рак, сладководна скарида и др.

Предимство на този тип стопанства се изразява в улесненото **стартиране на бизнеса**, поради ниските изискуеми капиталови разходи. Де факто освен оперативните разходи по наемане на водоема и закупуване на зарибителен материал, както и **фураж в малки количества**, други разходи от стартиращите предприятия не са необходими. Дейностите по развъждане на рибата в тези ферми не изискват специално образование от операторите, а само стриктно спазване на периодите на зарибяване и наблюдение на продукцията. Зарибителния материал за шарановите видове е **наличен и достъпен**, и в близките години не се очаква недостиг. **Реализацията на продукцията** се осъществява на регионален признак, като по данни на НСИ над 86% от домакинствата се снабдяват с риба от специализирани рибни магазини и пазари. Дейностите по развъждане на риба в тези стопанства не оказват негативно влияние върху околната среда, а риска от замърсявания с прекомерна употреба на фураж или прекомерна гъстота на посадката е **минимален**. Същевременно районите около фермите притежават живописен ландшафт, което е предпоставка за развиване на достъпен за населението в регионите туризъм.

Сред недостатъците на стопанствата са откритите площи на водоемите, което прави зависимо производството от различни атмосферни влияния. Практически контрол върху **хидрохимичните и хидрофизичните свойства** на водата е невъзможен. Качеството на водата в малките водоеми обикновено е влошено поради липса на проточност и обрастватели, предизвикващи гниене и променящи химическите свойства на водата. Поради тази причина, съществува риск месото от култивираните риби да притежава характерен мирис на утайка, което отблъсква потребителите. Събирането на продукцията се извършва с грибове, но често на места релефа на дъното на водоемите **не позволява** на мрежата да улови рибите достигнали консумативен размер. Поради откритата площ на водоемите, продукцията често е подложена на набези от **хищници и рибоядни птици** (най-често видри и корморани), както и развитието на различни патогенни микроорганизми и паразити във водата. Недостатък е и **малкия обем от еднотипната продукция**, която се произвежда от малките ферми, което ги поставя в зависимост от търговци и прекупвачи, както и сегментира продажбите само в една група рибни продукти (напр. шаранови). Производствената инфраструктура във водоемите (водоземания, изпускателни кранове, стени) е **амортизирана** и се нуждае от подмяна. Районната инфраструктура изразена в огради, пътища до обектите, снабдяване с ток и вода често липсва. Въпреки че подобни активи нямат производствен характер тяхното изграждане е необходимо с цел подобряване на работните условия и наболелите проблеми по охрана и наблюдение на стопанствата.

Възможностите за **автоматизация на производствения процес и внедряването на иновации и технологии** в този тип стопанства е лимитирано. В последните години в различни части на ЕС се използват специализирани култиватори за удълбочаване на водоемите, третиране на растителност и др. които позволяват механизирано извършване на дейностите по поддръжка на водоемите. Различни подобрени иновативни системи за аериране на различни зони във водоемите също биха били приложими, като тези перспективни технологии все още не са навлезли в цялост в страната.

Нивото на **познаване на нормативната уредба** регламентираща култивирането на риба, в малките ферми все още е ниско. Голяма част от операторите, все още не познават в цялост задълженията и правата които произтичат от разпоредбите на националното законодателство, като дори попълването на статистическите формуляри е проблемно. Действия в посока насърчаване на обучение през целия живот трябва да бъдат търсени, както на ниво браншови организации, така и на ниво администрация.

Осезаема е липсата на **пазарна структура** (рибна борса) с цел преодоляване на риска от занижени изкупни цени по регионите. Подобна структура ще спомогне за подобряване на дистрибуцията на риба и рибни продукти, както и би могла да подобри ликвидността на операторите по отношение на оперативните разходи, чрез сключване на фючърсни/форуърдни договори. Организации на производителите и браншови организации в сектора на аквакултурата (по смисъла на регламент Council regulation (EC) 104/2000 г.)

съставени от оператори на ферми няма създадени, поради липса на интерес. В страната липсват изградени обособени пазари на производители, с цел постигане на справедливи цени за реализация на продукцията от фермите. Въпреки наличната възможност по ОПРСР 2007-2013 за структуриране на колективни сдружения (мярка 3.1 Колективни Дейности) и изграждане на пазарни структури (Мярка 2.6 Инвестиции в преработка и маркетинг на продукти от риболов и аквакултура) не са подадени проектни предложения.

Облекчаването на процедурите и намаляване на разходите по издаване на разрешителни за упражняване на дейността, към настоящия момент ще бъде в пропорционална връзка с устойчивостта на този тип стопанства.

Малък брой идентифицирани рибарски райони във вътрешността на страната, които да се ползват от **структурната подкрепа на местни инициативни рибарски групи**. Много от тези ферми имат потенциал за идентифициране на проблеми на местно ниво, както и могат да предложат политики за устойчиво развитие на рибарските райони. При по голям обхват на територията на рибарския район, биха могли да се включат повече заинтересовани страни и с достигане на критична маса от заети в сектора, могат успешно да се прилагат мерки аналогични на успешната „Млад фермер” от програмата за развитие на селските райони.

Заплахите за съществуването на тези ферми са изразени най-вече в **конflikта между различните ползватели на водата** (за целите на напояване, питейни нужди, изграждане на ВЕЦ-ове и др.), като аквакултурата не е приоритет при реда на ползване на водните ресурси. **Цъфтежи и други причинители, както и бактериални и вирусни патогени** водещи до влошаване на качеството на водата, а от тук и намаляване на производствения капацитет на фермите, също са риск който трябва да бъде управляван. Негативното влияние на **климатичните промени** – засушавания, наводнения, намаляване на нивото на водата във водоемите и обледявания може да бъде обезпечено най-вече чрез застраховане на продукцията.

След седемгодишното присъствието на единния европейски пазар производителите се сблъскаха и с **конкурентните ценови продажни цени на производители от другите държави – членки**, на която може да бъде отговорено единствено с понижаване на себестойността на отглежданата продукция, както и повишаване на качеството.

Промяната в **предпочитанията на продуктите от потребителите** също е риск, който трябва да бъде анализиран и управляван от операторите. Съществува тенденция за налагане на внос на риба и рибни продукти от ниския ценови клас от трети страни (пангасиус, хоки, тилапия и др.), които постепенно могат да изместят традиционните за страната предпочитания. Към тази тенденция може да се

прибави и постепенното припознаване на соленоводните риби, като по качествен и деликатесен вид от по-заможната част от потребителите.

На критични нива е и **възрастта на персонала и мениджмънта на фермите**, като съществува липса на приемственост и навлизане на млади оператори в сектора. Задължително е прилагането на схеми, които да насърчат и подобрят атрактивността на сектора, който да бъде припознат от млади специалисти като доходоносно начинание.

Екстензивните и полуинтензивните стопанства са важни от гледна точка на създаване и запазване на работни места и снабдяване по регионален признак на потребителите с прясна риба на достъпна цена. Култивирането на риба в тези селски и рибарски райони, води до безспорни екологични ползи, тъй-като водоемите образуват местообитания за различни птици и водни животни, зависими изцяло от дейностите развивани от операторите в сектора. Чрез култивирането на риба се и запазват традиционните характеристики на зоните.

Поради гореизложените причини е важно малките обекти да продължат съществуването си и да има подкрепа от структурна подкрепа от страна на ЕК и Р. България.

Възможностите пред операторите са насочени към реструктуриране на производството чрез:

- Повишаване на производствения капацитет на водоемите чрез обособяване на зони за разгръщане на садково производство , при наличие на адекватни водни площи, дълбочини и качества на водата и/или разширяване/ подобряване на производствените характеристики на водоема чрез удълбочаване, премахване на утайки или тяхното предотвратяване, укрепване на стени и цялостна техническа поддръжка - кранове, връзки, различните шахти, филтри, бетониране на открити канали, саваци, диги и т.н. и премахване на обрастватели и водна растителност.
- Диверсифицирано производство на поликултура с добавяне на стопански ценни видове риба като: европейски сом, бяла риба сулка, щука, есетрови видове, езерен рак, сладководна скарида и др.
- Включване в доброволни схеми насочени, чрез структуриране на пазара на едро организирани от пазарна структура както и участие във финансови инструменти от типа на фючърсно и форуърдно контрактиране с цел подобряване на ликвидността на фермерите;

- Добавяне на стойност към производството, чрез извършване на първична преработка и маркетинг на произведената продукция в изградени собствени търговски обекти и помещения за разфасоване;
- Диверсификация на аквакултурните дейности, чрез развитие на туризъм в зоните около водоема. Добавяне на стойност към дейностите на фермите, чрез изграждане на помещения за настаняване на туристи, оборудване на водоема със съоръжения за любителски риболов, както и изграждане на заведения за хранене;
- Промотиране на фермите, като инвестиция за развитие на бизнес от семеен тип, способен да генерира устойчива заетост, включително на ниско квалифицирани работници и уязвими групи в рибарските и селските райони характеризирани с висока безработица.
- Участие в доброволни схеми съдържащи - Аква Екологични мерки – като подкрепа за стопанства ситуирани в зони по Натура, хабитати на птици, защитени и влажни зони, преминаване и сертифициране на производството към биологична аквакултура, EMAS – сертифициране и запазване на традиционните черти на водоема.

За да бъдат фермите жизнеспособни е целесъобразно освен гореописаните дейности да се подпомагат инвестициите в собствени съоръжения за прибиране на продукцията (грибове), специализирани иновативни култиватори за борба с обрастватели, растителност и удълбочаване на водоема, както и всякакъв тип районна инфраструктура, включваща и водозахранване и заустване на води извън рамките на фермата. За язовири с по големи площи е целесъобразно да се обособят зони за садково производство (при технически възможности на водоема и качество на водата), които да повишат производствения капацитет, както и да се инвестира в съоръжения за контрол на параметрите на средата за отглеждане на рибата. За микро язовирите слабият производствен капацитет и малките обеми обосновават нуждата от инвестиции основно в диверсификация на аквакултурните дейности, като туризъм , маркетинг, любителски риболов, първична преработка и др.

2. Басейнова аквакултура (Интензивно и суперинтензивно отглеждане) (ТНК Басейни и канали)

СИЛНИ СТРАНИ	СЛАБИ СТРАНИ	ВЪЗМОЖНОСТИ	ЗАПЛАХИ
<p>1. Дългогодишни традиции в този тип производствени системи за отглеждане на риба и други водни организми;</p> <p>2. Развит вътрешен пазар на прясна риба и по-конкретно шаранови и пъстървови видове;</p> <p>3. Развита хидрографска мрежа и наличие на охранващи водоизточници;</p> <p>4. Контролирана среда, характерна с висок добив за единица площ или обем, както и скъсяване на технологичното цикъл за производство вследствие на засилен интензитет.</p> <p>5. Обучен персонал ;</p> <p>6. Относително организиран пазар за реализация на продукцията;</p> <p>7. Наличен и достъпен зарибителен материал на култивираните видове;</p>	<p>1. Относително високи оперативни разходи – персонал, енергия, консумативи и др.;</p> <p>2. Ограничени възможности за контрол върху хидрохимичните и хидрофизичните условия на отглеждане на хидробионтите</p> <p>3. Откритата водна площ, обуславя лесен достъп на хищници, рибоядни птици, и паразити, пренасяни по воден път;</p> <p>4. Ограничена възможност за автоматизация на производствата и внедряване на технологични нововъведения;</p> <p>5. Амортизирана инфраструктура на басейните и водохващанията, както и остаряла районна инфраструктура което води до трудности по охрана на</p>	<p>1. Повишаване на качеството на водата, чрез поддръжка и реконструкция на районната инфраструктура, както и чрез съоръжения за повишаване на производствените характеристики;</p> <p>2. Ориентиране на производството към износ.(на по отдалечени пазари)</p> <p>3. Внедряване на съвременни технологични решения за увеличаване на производството и намаляване на производствените разходи;</p> <p>4. Диверсифицирано производство на поликултура с добавяне на видове риба от по-висок ценови клас и подходящи за промишлена преработка;</p> <p>5. Добавяне на стойност към производството чрез извършване на първична</p>	<p>1. Икономическа рецесия в национален и световен мащаб;</p> <p>2. Поява на бактериални и вирусни патогени, които не могат да бъдат контролирани;</p> <p>3. Негативно влияние на климатичните промени – засушавания, наводнения, намаляване на нивото на притоците;</p> <p>4. Повишена конкуренция от производители и търговци на единния европейския пазар;</p> <p>5. Промяна предпочитанията на потребителите към други продукти</p> <p>6. Фалит на фермите вследствие на прекратяване на разрешителни за ползване на воден обект или повърхностни води, прекратяване на договори</p>

<p>8. Живописен ландшафт около водоемите, предпоставка за развиване на туризъм;</p>	<p>обектите;</p> <p>6. Малък брой идентифицирани рибарски райони във вътрешността на страната, които да се ползват от структурната подкрепа на местни инициативни рибарски групи;</p> <p>7. Остаряла база за люпене на оплоден хайвер и производство на зарибителен материал в специализираните или пълносистемните стопанства;</p> <p>8. Тежки процедури за получаване на разрешителни за развиване на дейността.</p>	<p>преработка и маркетинг на произвежданата продукция;</p> <p>6. Диверсификация на аквакултурните дейности чрез развитие на туризъм;</p> <p>7. Участие във финансови инструменти от типа на фючърсно и форуърдно контрактиране и подкрепа за застраховане на продукцията с цел подобряване на ликвидността на фермерите.</p>	<p>за концесия или наем на водния обект и флуктоации на пазара;</p>
---	--	--	---

В страната функционират множество изградени през времето на плановата икономика проточни стопанства, захранвани с водоизточници от реки, извори и/или сондажи. Общия брой на стопанства с бетонни и землени басейни, по данни на ИАРА към 31-12-2012г. е **242** броя от общо 388 броя действащи стопанства. Продукцията, добивана от тези ферми е голям обем и се състои главно от шаранови и пъстървови видове, които са класифицирани от ИАРА като **традиционна** за България аквакултура. Част от тях са изградени вследствие на мащабен проект, през 80-те години на миналия век известен като „Смолянски Рибен Комплекс”. Производствения капацитет само на тези студенолюбиви стопанства е бил над 5000 тона пъстърва, предназначена за износ. Тези ферми са важни за диверсификацията на производството на риба в страната, производството на зарибителен материал, както и поддържане на устойчива заетост в селските и рибарските райони.

Предимствата на фермите в допълнение към вече изброените от по-слабо интензивните производствени системи, се изразяват във **повисокия добив за единица площ или обем** на стопанствата, както и **скъсяване на технологичния цикъл** за производство вследствие на **засилен интензитет**. Поради по-големия обем на произведената продукция на тези стопанства, достъпът им до големи търговски вериги и корпоративни клиенти, както и износът са добри. Голяма част от стопанствата притежават обучен персонал, както и опитни технолози, които организират производство и на зарибителен материал.

Като **слаби страни** в допълнение към вече изброените от по-слабо интензивните производствени системи, се открояват по-високите оперативни разходи за енергия и консумативи, както и по-високия брой на заетия персонал за осъществяване на дейностите, рефлектиращ върху повишаването на себестойността на продукцията. Стопанствата притежават морално остарялата инфраструктура за водовземане и заустване на фермите, голяма част от наличните басейни са неоразмерени спрямо производствените възможности на стопанството и липсва оборудване за повишаване на производствения капацитет. Разчита се основно на естествена аерация на водата, няма условия за температурно регулиране или автоматизирано хранене. Тези стопанства предлагат и по-слаба възможност за автоматизация на производствата и внедряване на технологични нововъведения, но с цел повишаване на производствения капацитет е целесъобразно да се внедрят системи за окислородяване и очистване на водата. Басейните са открити, без никаква защита от хищници, а районна инфраструктура като огради, електричество, питейна вода и канализация на места въобще липсва. Условията на труд в тези стопанства са тежки, а хигиената в помещенията за люпене на рибата са на не е на високо ниво. В голяма част от риболоупилните оборудването е старо и амортизирано, липсва автоматизирано и спестяващо вода и енергия оборудване. Входящата вода не преминава през системи за механично и биологично пречистване.

В тези ферми много по-осезаемо се срещат последиците от икономическа рецесия в национален и световен мащаб. Понижаването на покупателната способност на потребителите и продажбите на нива близки до себестойност, с цел получаване на предимство пред конкурентите могат да вкарат операторите в дългова спирала, с цел посрещане на оперативните разходи. Редуцирането на оперативните разходи води до влошаване на качеството на продукцията и до намаляване на производствения капацитет.

Възможностите пред операторите на интензивни и суперинтензивни стопанства са насочени към преструктуриране и увеличаване на производството чрез:

- Повишаване на качеството на водата, чрез поддръжка и реконструкция на районната инфраструктура, както и чрез съоръжения за повишаване на производствените характеристики;

- Ориентиране на производството към износ, който да генерира устойчив растеж на стопанствата;
- Внедряването на съвременни технологични решения за увеличаване на производството и намаляване на производствените разходи може да бъде извършено посредством системи за окислородяване, почистване на водата и др. видове инвестиции;
- Диверсифицирано производство на поликултура с добавяне на стопански ценни видове риба от по-висок ценови клас като: европейски сом, бяла риба сулка, щука, есетрови и други видове, подходящи за промишлена преработка;
- Добавяне на стойност към производството чрез извършване на първична преработка и маркетинг на произвежданата продукция;
- Диверсификация на аквакултурните дейности чрез развитие на туризъм;
- Участие във финансови инструменти от типа на фючърсно и форуърдно контрактиране и подкрепа за застраховане на продукцията с цел подобряване на ликвидността на фермерите .

За да бъдат фермите жизнеспособни е целесъобразно освен гореописаните дейности да се подпомагат **приоритетно** производствата, ориентирани към износ. По данни на НСИ, например съществува отрицателно салдо (вносът превишава износа) на първоначални видове -590 т. за 2011г., което води до извода, че студенолюбивата аквакултура притежава освен експортен, и вътрешно-териториален потенциал за растеж. Производството на видове от топлолюбивата аквакултура, които превъзхождат като вкусови качества наложените на европейския пазар пангасиус, тилапия, нилко костур и др. също следва да бъде насърчавано, като потенциал притежават тези видове подходящи за преработка. Внедряването на иновативни технологии за увеличаване на производството както и намаляване на производствените разходи е от съществено значение за поддържане на конкурентоспособността на фермите. Подобряване функционирането на риболовните е необходимо условие за обезпечаване на производството и понижаване себестойността на продукцията.

3. Садкова аквакултура (мрежести клетки) (СКГ Клетки)

СИЛНИ СТРАНИ	СЛАБИ СТРАНИ	ВЪЗМОЖНОСТИ	ЗАПЛАХИ
<p>1. Висок добив за единица площ или обем, както и скъсяване на технологичния цикъл за производство вследствие на засилен интензитет.</p> <p>2. Наличие на достатъчно водна площ;</p> <p>3. Ниски капиталови и оперативни разходи при голям обем производство и икономии от мащаба на произвежданата продукция;</p> <p>4. Развит вътрешен пазар на прясна риба и по-конкретно шаранови и пъстървови видове;</p> <p>5. Обучен персонал и традиции в дейностите по култивиране на риба;</p> <p>6. Относително организиран</p>	<p>1. Отсъствие на възможности за контрол върху хидрохимичните и хидрофизичните условия на отглеждане на хидробионтите;</p> <p>2. Откритата водна площ, обуславя лесен достъп на хищници, рибоядни птици, и заболявания, пренасяни по воден път;</p> <p>3. Възможни отрицателни влияния върху околната среда, като еутрофикация на водоемите при прекомерно използване на фураж;</p> <p>4. Тежки процедури за получаване на законни разрешителни за ползване на воден обект.</p> <p>5. Липса на прилежащи терени на брега на акваторията – неуредена възможност за придобиване право на</p>	<p>1. Уплътняване на неоползотворените водни площи, подходящи за разполагане на мрежести клетки;</p> <p>2. Внедряване на иновативни или перспективни технологии, както и насърчаване на развойна дейност и най-вече производство на соленоводни видове риба в Черно Море;</p> <p>3. Добавяне на стойност към производството чрез извършване на първична преработка и маркетинг на произвежданата продукция;</p> <p>4. Диверсификация на аквакултурните дейности чрез развитие на туризъм;</p> <p>5. Участие във финансови инструменти от типа на</p>	<p>9. Конфликт при ползване на водата (ресурса) за различни цели – напояване, питейни нужди, енергодобив за акваторията на Черно Море риболов и др.</p> <p>10. Икономическа рецесия в национален и световен мащаб;</p> <p>11. Повишена конкуренция от производители и търговци на единния европейския пазар;</p> <p>12. Промяна предпочитанията или заместване на потреблението на потребителите към други продукти;</p> <p>13. Поява на бактериални и вирусни патогени, които не могат да бъдат</p>

<p>пазар за реализация на продукцията;</p> <p>7. Наличен и достъпен зарибителен материал на култивираните видове;</p> <p>8. Живописен ландшафт около водоемите, предпоставка за развиване на туризъм;</p>	<p>ползване на земя.</p> <p>6. Малък брой идентифицирани рибарски райони във вътрешността на страната, които да се ползват от структурната подкрепа на местни инициативни рибарски групи;</p>	<p>фючърсно и форуърдно контрактиране и подкрепа за застраховане на продукцията с цел подобряване на ликвидността на фермерите;</p>	<p>контролирани;</p> <p>14. Фалит на фермите вследствие на прекратяване на разрешителни за ползване на воден обект или повърхностни води и флуктоации на пазара;</p> <p>15. Негативно влияние на климатичните промени – наводнения и намаляване на нивото на притоците;</p>
---	---	---	---

Общия брой на садкови стопанства в язовири, култивиращи риба и други водни организми, по данни на ИАРА към 31-12-2012г. е **43** броя. Към момента няма разположени инсталации в акваторията на Черно море. Култивирането на риба в мрежести клетки (садки), безспорно е най ефективната технология за производство на големи обеми продукция, при сравнително ниски капиталови разходи. Разполагането на тези установки изисква значителна водна площ с подходящи дълбочини и възможност за ротация на съоръженията. В страната повечето големи садкови стопанства са разположени в големи високопланински язовири, но и във водоеми с площ над 100 декара и подходящи дълбочини могат да бъдат обособени зони за садково производство. Обикновено технологичните дълбочини необходими за разгръщане на мащабно производство са между 7 и 12 метра, като в зависимост от гъстотата на съоръженията, могат да бъдат добавяни или редуцирани клетки във всеки етап на технологичния процес. Предимствата на култивиране на риба в контролирана среда са оценени, както от операторите на топлолюбива аквакултура, така и от пъстървовите ферми във високопланинските язовири. Най-масовите отглеждани сладководни видове са дъгова пъстърва, шаран, есетрови видове и др. При подходящи условия, мрежестите клетки могат да бъдат разположени в Черно море, както в близост до брега, така и в открити води. Ниските оперативни разходи, съчетани с обучен персонал и завидни пазарни позиции, обуславят фермите като изключително рентабилни. Като цяло базата на садковите стопанства е сравнително обновена със средства от предприсъединителната програма САПАРД и Европейския Фонд за Рибарство. Тези ферми са жизнеспособни и генерират постоянна заетост и добавена стойност в селските и рибарските райони.

Проблемите пред този вид стопанства са изразени най вече липсата на предоставяне на прилежаща брегова площ за изграждане на помещения за работниците, складове за фураж и обслужващи и производствени помещения. Съществува риск при прекомерно използване на некачествени фуражи, или прекомерна гъстота на посадката, да се получи еутрификация на водната среда.

Също така използването на язовирите за питейни нужди, напояване и производство на ел. енергия се извършва приоритетно, без да се вземат предвид промените в нивото на водоема и щетите, които нанасят върху производителите на аквакултура. Съществува конфликт между рибарите в Черно Море и определените за ползване акватории на фермите, тъй-като по този начин се ограничава риболова.

Потенциал за развитие имат и потопяемите/дънните мрежести клетки, разположени в открито море, чрез които могат да бъдат отглеждани соленоводни риби.

Възможностите пред операторите на интензивни и суперинтензивни стопанства са насочени към реструктуриране и увеличаване на производството чрез:

1. Уплътняване на неоползотворените водни площи, подходящи за разполагане на мрежести клетки;
2. Внедряване на иновативни или перспективни технологии, насърчаване на развойна дейност както и развиване на садково производство на соленоводни видове риба в Черно Море;;
3. Добавяне на стойност към производството чрез извършване на първична преработка и маркетинг на произвежданата продукция;
4. Диверсификация на аквакултурните дейности чрез развитие на туризъм;
5. Участие във финансови инструменти от типа на фючърсно и форуърдно контрактиране, както и схеми за съфинансиране на застрахователната премия с цел подобряване на ликвидността на фермерите;

Целесъобразно е да се подпомагат **приоритетно** производствата, ориентирани към култивиране на соленоводни видове риба. Уплътняването на наличните водни площи в страната ще доведе до рязък скок в производството, като предимството от по ниските капиталови и оперативни разходи, лесно може да бъде превърнато в пазарно. Внедряването на иновативни технологии за увеличаване на производството, както и намаляване на производствените разходи, чрез изграждане на допълнителни понтонни съоръжения за складиране и обслужване на фермата, закупуване на специализирани плавателни съдове, мрежи против обрастватели и хищници, подводно осветление, автоматизирано хранене, използване на високо енергийни (еко)фуражи и др.) е от съществено значение за поддържане на конкурентоспособността на фермите.

4. Колекторно отглеждане на дву/черупчести в Черно Море (OFB Над дъното)

СИЛНИ СТРАНИ	СЛАБИ СТРАНИ	ВЪЗМОЖНОСТИ	ЗАПЛАХИ
<ol style="list-style-type: none"> 1. Сравнително благоприятна морска среда (наличие на работещи пречиствателни съоръжения и липса на опасни токсини, произвеждани от водорасли); 2. Ниски оперативни разходи; 3. Високи нива на фитопланктон и липса на плуващи хищници (като морски звезди и др.); 4. Устойчиво търсене на продуктите на международния пазар и пиковите месеци на туристическия сезон; 5. Обучен персонал и традиции в дейностите по култивиране на черна мида; 6. Живописен морски ландшафт на фермите, предпоставка за развиване на туризъм; 7. Безспорни екологични ползи от развиване на дейността; 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Липса на подходящи защитени заливи, фиорди по черноморското крайбрежие; 2. Липса на прилежащи терени на брега на акваторията – неуредена възможност за придобиване право на ползване на земя; 3. Традиционните ферми произвеждат малки обеми продукция, недостатъчни за осъществяване на постоянни доставки, при много тежки условия на труд за служителите; 4. Тежка и тромава процедура по издаване на разрешителни за ползване на воден обект в акваторията на Черно Море; 5. Необходимост от инвестиции за спазване на изискванията за пакетиране, етикетиране и експедиране на молюските; 6. Неразвит вътрешен пазар и 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Изграждане на пурификационни центрове на брега на акваторията; 2. Внедряване на иновативни или перспективни технологии, увеличаващи продуктивността от единица площ; 6. Добавяне на стойност към производството чрез извършване на първична преработка (почистване на черупчестите, сортиране, етикетиране) и маркетинг на произвежданата продукция; 3. Подкрепа за рекламата и промотиране на консумацията на миди на вътрешния пазар; 4. Диверсифициране на производството чрез дейности насочени към култивиране на черноморска стрида; 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Конфликт между риболовната общност, туристическата индустрия и операторите на фермите, тъй-като акваторията ограничава риболова; 2. Хронично, залпово и трансгранично замърсяване на черноморските води в крайбрежната зона от заустване на битови и промишлени отпадни води и р. Дунав; 3. Значително повишаване на популацията на рапана и унищожаване на мидените банки; 4. Повишена конкуренция на единния европейския пазар; 5. Преустановяване на дейността на фермите

	<p>липса на традиции в българските домакинства за консумация на миди;</p> <p>5. Липса на модерни специализирани сервизни съдове и оборудване за обслужване на фермата;</p>	<p>5. Диверсификация на аквакултурните дейности чрез развитие на туризъм;</p> <p>6. Минимизиране на въздействието на атмосферните условия, чрез изграждане на защитни съоръжения с цел обезопасяване на фермите, продукцията и работниците;</p> <p>7. Участие във финансови инструменти от типа на фючърсно и форуърдно контрактиране и подкрепа за застраховане на продукцията с цел подобряване на ликвидността на фермерите;</p>	<p>вследствие на прекратяване на разрешителни за ползване на воден обект;</p>
--	--	---	---

Общия брой на колекторни ферми култивирани черупчести, по данни на ИАРА към 31-12-2012г. е **42** броя. Развитието на морската аквакултура в Черно море е **перспективно, поради липсата на индустриални замърсявания, липсата на опасни токсини**, произведени от водорасли (например в Средиземно море) и относително малката приливна вълна (8-9 см). Благоприятно въздействие за култивирането на Черна мида оказва и наличието на **фитопланктон** (основна хранителна суровина на мидите) в повърхностните води на Черно море от 106 до 1330 мг/м3/24ч., докато за сравнение в Средиземно море показателите са от 7 до 157 мг/м3/24ч. В Черно море липсват **плуващи хищници**, като морски звезди и др., които да нанасят поражения върху инсталациите. В последните 10 години в България се разви с бързи темпове морската аквакултура изразена в култивиране на Черна мида. Тъй-като условията за отглеждането им са изключително благоприятни, и **липсват оперативни разходи за фураж и др.** производството на черупчести нарасна около 10

пъти през двата програмни периода на програмите САПАРД и ЕФР. За това време в сектора навлязоха и много иновативни технологии за отглеждането им, които подобриха ефективността на единица площ. Черната мида е търсен продукт на международните пазари, а в пиковите месеци на летния туристически сезон в страната се наблюдава недостиг. **Екологичните ползи** от производството на черупчести са многобройни. При инсталирането на мидени ферми в морето, в рамките на година, се наблюдава ефект върху подобряване качеството на водата, тъй-като мидените инсталации функционират подобно на вертикални рифове, покрити с миди – естественото местообитание на отглеждания вид. Черната мида филтрира 80 литра морска вода на денонощие, като задържа органичната материя и пречиства морето. Освен гореизброените ползи, инсталациите предлага места за почивка и по-интензивно хранене на птиците (поради по-голяма гъстота на ихтиофауната – риба, раци и рапани), което от своя страна води до траен благоприятен ефект върху орнитофауната. Култивирани количества миди отделят и допълнителен спатов материал, който подпомага естественото възпроизводство на популациите и тяхното оцеляване от инвазията на рапана.

Като слаби страни на този тип аквакултура се откроява **липсата на естествено защитена акватория** в зоните за култивиране на мидите. В Черно море не са налични подходящи заливи и/или фиорди, които защитават съоръженията от морските бури и течения. Прилежащи терени на брега в близост до фермата също не са уредени, като право на придобиване от операторите, с което се затрудняват дейностите по мониторинг, охрана, събиране на продукцията и др. Фермите, които култивират мида по **традиционна технология**, са в незавидно положение, тъй-като произвеждат малки обеми продукция, недостатъчни за осъществяване на регулярни доставки за вериги магазини и експорт. Като цяло себестойността на продукцията им е по-висока, тъй-като мащаба на производство е малък, а броят на служителите осъществяващи дейностите по култивиране на мидите, значителен. Съгласувателните процедури по издаване на разрешителни за ползване на воден обект е затруднено поради **липсата на синхрон** в множеството институции които имат отношение към акваторията – Басейнова Дирекция – Черноморски регион, Щаб на военноморските сили, ИА „Морска Администрация” и др. Към началото на 2013 г. може да се счита, че свободни площи за развиване на аквакултура, близо до бреговата ивица почти няма и обособяването на гранични точки на фермите в 12 милната зона е затруднено от съществуващи пътища на кораби, инфраструктура на ВМА, разполагане на даляни и др. Регулациите по отношение на **пакетиране, етикетирание и експедиране** на черупчестите, изискват значителни по обем инвестиции от страна на операторите. До момента на извършването им, операторите ще ползват услугите на преработвателните предприятия с цел постигане на съответствие с изискванията на нормативната уредба. Все още пазара на Черна мида във вътрешността на страната е **неразвит**, като липсва култура в потребителите и заведенията за хранене, за приготвяне на мидите. Друг основен проблем е и **ограниченото използване на специално проектирани специализирани сервизни съдове** за обслужване на фермите (висока цена, липса на серийно производство), поради което понастоящем се използват риболовни кораби и лодки, на които липсват хидравлика, подемни съоръжения, хладилни отсеци за съхранение на продукцията и др.

Основните заплахи са свързани с описаните в горепосочените технологии са: конфликти между представителите на рибарската общност и операторите, замърсяванията от всякакъв тип, които могат да стопират добива на продукцията, и значителното увеличаване

на популацията на рапана. Инвазията на този хищник, който няма естествен враг, рефлектира пряко върху колониите от мидите, с които се храни, а също така води и до редуциране количествата спатов материал, необходими за заразяване на колекторите. Тъй-като инсталацията на фермите е свързана с извършване на многобройни водолазни услуги и изграждане на котвени съоръжения, евентуално прекратяване на разрешителните за ползване на воден обект ще изправи фермите пред опасността да преустановят дейността си и като решение на проблема е целесъобразно тези разрешителни да бъдат безсрочни.

Възможностите пред операторите на мидени ферми са насочени към реструктуриране и увеличаване на производството чрез:

1. Изграждане на пурификационни центрове на брега на акваторията – необходими съоръжения в случай на замърсявания на водите;
2. Внедряване на иновативни или перспективни технологии, увеличаващи продуктивността от единица площ – използване на колекторни линии и автоматизирано прибиране на продукцията;
3. Добавяне на стойност към производството чрез извършване на първична преработка-почистване на черупчестите, сортиране, пакетиране и етикетирание, както и маркетинг на произвежданата продукция;
4. Подкрепа за рекламата и промотиране на консумацията на миди на вътрешния пазар;
5. Диверсифициране на производството чрез дейности насочени към култивиране на черноморска стрида – присъстващ в страната вид, пострадал от инвазията на рапана;
6. Диверсификация на аквакултурните дейности чрез развитие на туризъм;
7. Минимизиране на атмосферните условия, чрез изграждане на защитни съоръжения с цел обезопасяване на фермите, продукцията и работниците - (съоръжения за предпазване от вълни (break water), понтони, плаващи елементи и др.);
8. Участие във финансови инструменти от типа на фючърсно и форуърдно контрактиране с цел подобряване на ликвидността на фермерите;

Целесъобразно е да се подпомагат **приоритетно** фермите, които целят уплътняване на разрешената за ползване акватория чрез преминаване от традиционни към по-интензивни методи за производство, както и изграждане на ферми в открито море. Диверсификация на производството изразена в изграждане на съоръжения за производство на черноморски стриди, както внедряването на иновативни и перспективни технологии за увеличаване на производството и намаляване на производствените разходи са от съществено значение за устойчиво развитие на фермите.

7. Рециркуляционни системи (RES Системи за рециркулация)

СИЛНИ СТРАНИ	СЛАБИ СТРАНИ	ВЪЗМОЖНОСТИ	ЗАПЛАХИ
<ol style="list-style-type: none"> 1. Отглеждане на риба в контролирана среда и създаване на условия за оптимален темп на нарастване; 2. Възможност за отглеждане на по-скъпи и с голямо пазарно търсене видове риба, с последваща обработка; 3. Производство на калибрована продукция, и по-малък размер на инвестиран в стока капитал поради скоростния темп на нарастване; 4. Голям обем производство, позволяващ приток на постоянни парични потоци, както и икономии от мащаба на произвежданата продукция; 5. Безспорни екологични ползи от развиване на дейността – по малък брой басейни в сравнение с други 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Високи капиталови разходи, включващи и строително монтажни работи за изграждане на промишлено хале; 2. Висока цена на парцелите подходящи за изграждане на фермите на морския бряг (за морска аквакултура); 3. Все още непълно интродуциране на този тип производствени системи в страната както и липса на обучен персонал за дейности по култивиране и поддръжка на оборудването; 4. Производство с висок разход на енергия; 5. Изключително труден режим на получаване на разрешителни за изграждане на хранваща с морска вода инфраструктура за ферми разположени на морския бряг, 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Облекчаване на режима за изграждане на инфраструктура за хранване с морска вода на фермите разположени на брега на Черноморието; 2. Облекчаване на режима и за получаване право на ползване на сладководни източници. 3. Внедряване на ВЕИ във фермите, с цел намаляване на оперативните разходи; 4. Добавяне на допълнителни дейности към фермите интегриране на вертикални и хоризонтални дейности свързани с производството, преработката и пласмента на продукцията, както и туризъм; 5. Възможности за производство на видове риба от високия ценови 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Икономическа рецесия в национален и световен мащаб; 2. Повишена конкуренция на единния европейския пазар (EU-27), Норвегия, Исландия и най-вече внос от Индонезия, Виетнам, Китай; 3. Промяна предпочитанията, или заместване на потреблението на потребителите към други продукти;

<p>технологии, а третираната вода е с качества близки до тези на входа на фермата;</p> <p>6. Възможност за синергия с други производства (аквапоника), както и производство на техническа аквакултура;</p> <p>7. Сигурност за операторите, тъй-като фермите се изпълняват на собствен имот и могат да бъдат охранявани с подземни води;</p> <p>8. Изключително подходяща за райони с воден стрес и области, в които има засушаване;</p> <p>9. Възможност за промяна на отглежданите видове риба в съответствие с пазарното търсене, с настройка на температурата и други параметри на водата.</p> <p>10. Изключително подходяща за производство на зарибителен материал;</p>	<p>поради преминаване на съоръженията през изключителна държавна собственост;</p>	<p>сегмент и допълнителна преработка;</p> <p>6. Участие във финансови инструменти от типа на фючърсно и форуърдно контрактиране и подкрепа за застраховане на продукцията с цел подобряване на ликвидността на фермерите;</p>	
--	---	---	--

Общия брой на действащи рециркуляционни ферми, по данни на ИАРА към 31-12-2012г. е **2** броя. Основната причина за използването на рециркуляция на водата при рибните ферми е създаването на изкуствени условия за оптимално производство на стопански ценни видове риба. Чрез използването на водна рециркуляция в затворени пространства, могат да се отглеждат в промишлени количества следните **видове** - барамунди, лаврак, ципура, европейски сом, кобия, змиорка, кефал, треска, костур, бяла риба, различни видове сьомга, есетрови видове, морски език, тилапия, пъстърва, калкан и др. Рибите се съхраняват в басейни, като водата се обменя постоянно, за да се гарантират **оптимални условия за растеж**. Специфичната характеристика за този тип производствена система е, че тези условия се гарантират от подаваната, температурно регулирана и допълнително окислородена вода, като се отстранява отпадните продукти от метаболизма (органични материали, разтворени твърди вещества, амоняк, въглероден диоксид и др.). Третираната вода преминаване през редица филтрационни процеси, и по този начин пречистена се използва отново в производствения цикъл. В рециркуляционните системи се постига **ускорен темп** на нарастване на рибата, увеличава се ефективността на производствената площ на фермата, както и се редуцират използваните количества вода. Чрез използването на рециркуляционна се намалява драстично **площта на басейните** за отглеждане на риба, като допустимата гъстота на посадката на квадратен метър е много по-висока, а вследствие на ускорен растеж на биомасата и уеднаквените темпове на нарастване на партидите риба се получава **калибрована продукция**. При ускореното нарастване на биомаса в рециркуляционните системи се постига **по-малък размер** на инвестиран в стока капитал и по-малък брой басейни, необходими за изграждане за единица продукция, а от тук и намаление на оперативните разходи. Използването на подобни ферми е удачно и за **времева настройка** на продукцията от пъстървови и други видове в месеците от **Декември до Май**, когато количествата риба от останалите интензивни ферми не излизат на пазара. Тази производствена система е много подходяща и за **производство на зарибителен материал**, тъй-като системите за люпене изискват високи стандарти на водата и температурните режими, както и високо ниво на санитарно-хигиенните изисквания. Този тип технология позволява и развитието на т.нар. **аквапоника** - хидропонна технология посредством която в Европа се отглеждат успешно оранжерийни зеленчуци и подправки, като се оползотворяват богатите на нитрити третираните от фермата води. **Техническата аквакултура също се култивира чрез фотобиореактори** с циркулация на водите. За всички типове производства чрез използването на рециркуляционни системи, важи правилото че третираните води от фермите, са с качества близки до тези на водоземането. Изграждането на фермите на собствен имот дава относителна **независимост** на операторите от административните регулации свързани с ползването на водни обекти и захранване с вода. Ефектите предизвикани от **засушаване и намаляване на нивото на притоците** са елиминирани с използването на рециркуляцията. Същевременно тези системи са адаптивни, и позволяват **промяна на видовете** отглеждана продукция в съответствие с пазарното търсене, чрез настройки на температурните режими и химичния състав на водата.

Основните предизвикателства пред изграждането на подобен род ферми са свързани със осигуряване на значителен финансов ресурс, който се компенсира от възможностите за производство на много голям обем продукция на малка площ, както и за отглеждане на соленоводни, а в някои случаи неместни видове риба от високия ценови сегмент, които са търсени на европейските пазари.. Проблемна

е и техническата инфраструктура за хранване с вода при култивиране на соленоводни риби, тъй-като бе влязла в сила забрана за строеж в 100-метровата брегова зона. С последните промени в закона за черноморското крайбрежие, стана възможно разполагането на технически тръби за хранване на фермите с морска вода. Соленоводното производство е затруднено и от **Цената** на парцелите подходящи за промишлено строителство на брега на морския бряг, която въпреки икономическата криза остава висока поради възможностите за застрояване за целите на туристическата индустрия.

Процеса на култивиране на рибата е основан на циркулация на водата и постоянно използване на помпени системи, което обуславя технологията като **енергоемка**. Все още внедряването този тип производствени системи в страната е в ограничен мащаб, поради което обучен персонал просто липсва. Всички реномирани производители обаче, предлагат обучения и мониторинг на фермите, с цел обезпечаване на тяхното функциониране

Заплахите пред тези ферми са свързани с общовалидните за всички производства икономически обстоятелства, както и повишената конкуренция и ниско бюджетен внос от трети страни. Възможна е и потенциална промяна в предпочитанията, или заместване на потреблението на дадени видове риба от потребителите, което води от своя страна до пренастройване на производството.

Възможностите пред операторите на рециркулационни системи са насочени към реструктуриране и увеличаване на производството чрез:

1. Облекчаване на режима за изграждане на инфраструктура за хранване с морска вода на фермите разположени на брега на Черноморието;
2. Внедряване на ВЕИ във фермите с цел намаляване на оперативните разходи;
3. Добавяне на допълнителни дейности към фермите с интегриране на вертикални и хоризонтални дейности, свързани с производството - преработката и пласмента на продукцията, както и туризъм;
4. Възможности за производство на видове риба с изключително висока добавена стойност;

Целесъобразно е да се подпомагат **приоритетно** фермите, които ще отглеждат соленоводни видове риба. Синергия между отделни производства (аквапоника) и производство на техническа аквакултура, внедряване на ВЕИ източници на енергия, също следва да бъдат насърчавана.

Аквакултура – обобщен SWOT анализ

СИЛНИ СТРАНИ	СЛАБИ СТРАНИ	ВЪЗМОЖНОСТИ	ЗАПЛАХИ
<p>1. Сектора е позициониран на най-големия световен пазар на продукти от риболов и аквакултура – този на ЕС и притежава дългогодишни традиции в сектора при различни типове производства;</p> <p>2. Благоприятни естествени климатични и хидрологични условия за развитие на сектора;</p> <p>3. Повишаване на търсенето на риба на вътрешния и външния пазар и отрицателно търговско салдо на европейския пазар (EU - 27);</p> <p>4. Живописен ландшафт около фермите – предпоставка диверсификация на дейностите чрез развиване на туризъм;</p> <p>5. Производство на</p>	<p>1. Секторът не е достатъчно конкурентен на световния пазар;</p> <p>2. Недостатъчно взаимодействие между изследователския сектор и бизнеса;</p> <p>3. Все още сравнително по-малка консумация консумация на риба и хидробионти на вътрешния пазар и слабо промотиране на продуктите от аквакултура,;</p> <p>4. Липса на единни действия между браншовите организации за промотиране на българските компании на международни пазари, и идентифициране на пазарни ниши;</p> <p>5. Слабо развита директна продажба „от фермата”.</p>	<p>1. Подобряване на прозрачността и ефективността на регистрационните процедури и тези за издаване на разрешителни;</p> <p>2. Въвеждане на иновативни, перспективни и устойчиви практики и технологии в аквакултурата;</p> <p>3. Повишаване на професионалните умения на заетите в сектор аквакултура, посредством учение през целия живот и въвеждане на ноу-хау;</p> <p>4. Финансиране на сектора със средства от европейски фонд за морско дело и рибарство, фючърсни и форуърдни сделки с изградена пазарна структура, съфинансиране на застрахователната премия и финансов инженеринг;</p> <p>5. Диверсифициране на</p>	<p>1. Продължаване на икономическата рецесия в национален и световен мащаб;</p> <p>2. Системно или импактно замърсяване на водите;</p> <p>3. Глобални климатични процеси, водещи до засушаване, което може да доведе до недостиг на качествена вода за аквакултурата;</p> <p>4. Повишена конкуренция на единния европейския пазар (EU-27), Норвегия, Исландия и най-вече внос на риба и рибни продукти от ниския ценови сегмент от Индонезия, Виетнам, Китай, Чили и др.;</p> <p>5. Промяна предпочитанията на потребителите към други продукти;</p> <p>6. Конфликт между</p>

<p>висококачествен протеинов продукт от първична потребност - храна, която винаги ще има потребителско търсене;</p>		<p>производството, чрез култивиране на видове от високия ценови сегмент, с експортна насоченост и потенциал за промишлена преработка и развиване на туризъм;</p> <p>6. Повишаване на добавената стойност на продукцията от аквакултура чрез извършване на дейности по първична преработка и маркетинг;</p> <p>7. Участия в международни изложения;</p> <p>8. Подобряване кооперирането чрез браншовите структури, асоциации и организации на производители при разработване на национални политики, ценообразуване и пазарна инфраструктура.</p>	<p>различните ползватели на водните ресурси (електроенергия, напояване, питейни нужди, риболов).</p>
---	--	--	--

Като силна страна на сектора в България могат да бъдат посочени позиционирането на най-големия световен пазар на риба о водни организми – този на ЕК с над 12 млн. тона консумация и оборот от над 55 млрд. евро годишно. Сектора притежава дългогодишни традиции за култивиране на риба стартирали още в края на 19-век. Определеното от ИАРА като традиционно за България развъждане на шаранови и пъстървови видове, е достатъчно развито, като е обезпечено с материален, ресурсен, научен и човешки потенциал. Наличието на многобройни водоеми, развита хидрографска мрежа и акватория на Черно Море, са основната предпоставка за устойчиво и ускорено развитие на сектора. Все още сладководната, и най-вече топлолюбива аквакултура не е на производствени равнища,

съпоставими с централно европейските държави като Унгария (около 15 000 т. производство за 2011г. EUROSTAT) и Чехия (около 21 000 т. производство за 2011г. EUROSTAT), а по скоро е на равнището на Румъния с около 8300 т. годишно (2011г., EUROSTAT). При пъстървовите видове, въпреки усиленото през последните години производство все още се наблюдава отрицателно търговско салдо на вътрешния пазар. Положителната тенденция за повишаване на консумацията на риба от потребителите в България, следва да бъде използвана от родните ферми за генериране на производствен и устойчив растеж. Отрицателното търговско салдо на Европейския Съюз спрямо трети страни, както и намаляването на риболова, трябва да бъде компенсирани с производство на висококачествен продукти от аквакултура, и също е предпоставка за развитие на производството. Устойчивост при по-малките стопанства може да бъде генерирана и от използването на ландшафта на обектите за разнообразяване на дейностите извършвани от дружествата.

Като слаба страна на сектора се откроява недостатъчната конкурентоспособност на българските компании, спрямо производители от Централна Европа и трети страни. Иновациите и перспективните технологии все още са слабо застъпени, а производството на соленоводни видове риба липсва. Наличието на малки ферми, с ниски по обем производства и без съществена ликвидност за осъществяване на инвестиции и оперативни разходи, може да бъде преодоляно само с мерки насочени към структуриране на пазара. Понастоящем една малка част от българските фирми са способни да се противопоставят като ценови равнища и качество на европейските компании и то само в отделни сегменти на аквакултурата.

Взаимодействието между изследователския сектор и бизнеса е сведено до 1 проект от мярка 3.4 „Пилотни проекти” по Оперативната програма, и няколко инициативи на местно ниво. Тук както институтите, така и сектора трябва да бъдат по инициативни, и да спомогнат за изготвянето на конкретни проекти по внедряване и одомашняване на ценни видове риба, и иновативни и перспективни технологии.

Въпреки че България е морска държава, годишната консумация на риба и черупчести остава ниска. Тенденцията за покачване на равнището на консумация, както и припознаването на рибата като здравословен и диетичен продукт все още е далеч под средния за ЕС – 23,3 кг. на човек годишно (източник FAO 2007г.)

Мястото на българските компании на международните пазари не е свързано със завоювани експортни позиции, както и не са идентифицирани конкретни пазарни ниши, в които да бъдат експортирани продукти от аквакултура. Причината е в липсата на организирано участие в международни изложения, както и производство, което не е адаптирано към консуматорските предпочитания и очаквания на потребителите. Произвежданите количества не са достатъчни за експанзия на външни пазари, поради силната раздробеност на обемите между операторите, а форми на сдружения липсват.

Заплахите, свързани с фирмите във сектора са свързани с все още продължаващата икономическа рецесия в национален и световен мащаб. И докато в централна и западна Европа има признаци на възстановяване, произтичащите от кризата последици са изразени в намаляване на продажните цени на продукцията поради производствена конкуренция от ЕС и трети страни, все по-трудния достъп до капиталови пазари и спад на популателната способност на консуматорите. Пред българските производители стои риска от промяната на предпочитанията на потребителите към ниско-бюджетни импортни продукти, или алтернативната подмяна на рибата с пилешко месо. Конфликтът между различните ползватели на водните ресурси (електроенергия, напояване, питейни нужди, риболов) често е причина за отказ от развиване на дейността от множество оператори. Казусът следва да бъде уреден на институционално ниво, като се вземат предвид мотивите на всички заинтересовани страни.

Възможностите пред операторите на стопанства в България за устойчиво развитие на сектора са както следва:

1. Подобряване на прозрачността и ефективността на процедурите за издаване на разрешителни и регистрация;
2. Въвеждане на иновативни, перспективни и устойчиви практики и технологии в аквакултурата;
3. Повишаване на професионалните умения на заетите в сектор аквакултура, посредством учение през целия живот и интродуциране на ноу-хау;
4. Финансиране на сектора със средства от европейски фонд за морско дело и рибарство, фючърсни и форуърдни сделки с изградена пазарна структура, съфинансиране на застрахователната премия и финансов инженеринг;
5. Диверсифициране на производството, чрез култивиране на видове от високия ценови сегмент, с експортна насоченост и потенциал за промишлена преработка, както и развиване на туризъм;
6. Повишаване на добавената стойност на продукцията от аквакултура чрез извършване на дейности по първична преработка и маркетинг;
7. Участия в международни изложения;

Пакета от мерки за насърчаване на развитието на аквакултурата, трябва да бъде прилаган в цялост, като всяка една от дейностите, следва да бъде изпълнявана синхронизирано от бранша, администрацията и неправителствените организации. Увеличаването на производствения капацитет, задължително трябва да бъде съпроводено с промотиране на продукцията на реални пазари, както и да бъде осъществено, чрез внедряване на иновативни и перспективни технологии за култивиране на експортно ориентирани и подходящи за преработка видове. Структурирането на пазара е съществен фактор за оцеляването и преструктурирането на микро, малките и средни по размер предприятия, и трябва да бъде придружено от всички възможни мерки за финансов инженеринг, както и от такива насочени към подобряване на паричната ликвидност на фермерите.

Приложение 2

ПОКАЗАТЕЛИ ЗА ИКОНОМИЧЕСКА, СОЦИАЛНА И ЕКОЛОГИЧНА УСТОЙЧИВОСТ

За постигането на конкурентоспособни, икономически жизнеспособни и устойчиви в социално и екологично отношение обекти за аквакултура е необходимо достигането на следните показатели за екологична, икономическа и социална устойчивост:

Икономически показатели:

Номер	Показател	Текущо състояние	2017	2020
Показател №1	Брой регистрирани рибовъдни стопанства	607	+30%	+50%
Показател №2	Повишаване на производствения капацитет т./год.	7570	15 000	20 000
Показател №3	Брой ферми с диверсифицирани дейности	0	50	100
Показател №4	Производителност на труда в сектора	10594 лв.	+10%	+50%

Социални показатели:

Номер	Показател	Текущо състояние	2017	2020
Показател №1	Брой заети в рибовъдни стопанства	469 човека	+10%	+300%
Показател №2	Брой проекти свързани с насърчаване на човешкия капитал и създаването на	0	20	50

	мрежи			
Показател №3	Приобщени млади фермери с проекти свързани с дейности в аквакултурите	0	20	60

Екологични показатели:

Номер	Показател	Текущо състояние	2017	2020
Показател №1	% производство сертифициран като биологична аквакултура	0	3%	8%
Показател №2	Производството на квотирани видове и видове със силно намалели естествени популации. (калкан, есетрови)	0,5 тона	100 тона	500 тона
Показател №3	Брой стопанства включени в схеми свързани със запазването на традиционните характеристики на зоните за аквакултурата	0	10	25

ПЛАН ЗА ДЕЙСТВИЕ

<p>Приоритет/под- приоритет на плана</p>	<p>Предложени мерки/дейности за изпълнение</p>	<p>Очакван резултат</p>	<p>Отговорник</p>	<p>Срок</p>	<p>Потенциале н източник на финансиран е</p>
---	---	--------------------------------	--------------------------	--------------------	---

Опростяване на административните процедури и намаляване на административната тежест за операторите	Създаване на консултативен съвет за развитие на аквакултурата.	Постоянно подпомага изготвянето на политиката за развитието на сектора и наблюдение на изпълнението й, както и - решава конкретни казуси свързани с прилагането на националното законодателство и финансирането на сектора	Министерство на земеделието и храните, ИАРА	2014	Държавен бюджет
		Инициира проучване на възможности за държавно подпомагане на фирмите в сектора	Министерство на земеделието и храните, ИАРА, Министерство на финансите	2015	Държавен бюджет
		Координация на разработването/осъвременяването на т.нар. „най-добри практики”(стандарти) за производство на аквакултура	Министерство на земеделието и храните, ИАРА, научни институти и организации, браншови организации, НПО в сектора	2015	ДБ, донорски програми
		Координация на процеса на официализиране на стандартите	Министерство на земеделието и храните, ИАРА	2016	Държавен бюджет
		Координация на процедурата по номиниране на	Министерство на земеделието и храните	2016	Държавен бюджет

		лаборатории за контрол (вкл. тяхната акредитация)			
	Създаване на междуведомствена работна група	Анализ на законодателството, регулиращо дейността на сектор „аквакултура” и разработване на програма от законодателни промени	Министерство на земеделието и храните/Министерски съвет	2014	Държавен бюджет
		Отпадане на някои от процедурите за регистрация и разрешителни режими и съвместяване на процедури, когато това е възможно; Въвеждане на процедурата „едно гише” за регистрация на производство на аквакултура;		2014	Държавен бюджет
		Промени в законодателното регулиране на собствеността на язовирите и възможностите за отдаване за ползване – наем, концесия;		2014	Държавен бюджет
		Преразглеждане/намаляване на нивата на държавните такси в сектора		2014	Държавен бюджет
	Разработване на Указания за регистрация на дейност	Разработени и публикувани на електронната страница на ИАРА Указания за регистрация на дейност в	Изпълнителна агенция по рибарство и аквакултури	2014	Държавен бюджет; ЕФМДР

	в сектора	сектора.			
	Създаване на Център за информация и координация в областта на аквакултурата	С цел улесняване на координацията и достъпа до актуална информация, ще бъде създаден Център за информация и координация в областта на аквакултурата. Този център ще събира, съхранява, търси и обнародва информация за аквакултурни мероприятия. Центърът ще осъществява комуникация с всички сектори на бранша, от научни институти до производители. Ще осъществи връзки с международни институции и информационни източници. Ще възлага проучвания, анализи и доклади за производители и пазари.	Изпълнителна агенция по рибарство и аквакултури	2014	Държавен бюджет; ЕФМДР
Осигуряване на устойчиво развитие и растеж на сектора на аквакултурата чрез координирано пространствено планиране	Интегриране на мерки и дейности, касаещи развитието на аквакултурата в плановете за развитие на различните нива: планови региони; области; Местни	Разработени и изпълнени плановете за развитие с интегрирани мерки и дейности, касаещи развитието на аквакултурата	Министерство на земеделието и храните / общини / ИАРА / областни управители / НПО	Постоянен	Различни източници - в зависимост от източниците за финансиране на

	стратегии за развитие на ниво рибарски район				разработването и изпълнението на плановете
	Извършване на анализ на потенциала за развитие на аквакултурата на водните обекти в страната, както и на акваторията на Черно море	Публикуван подробен доклад от анализа и периодичното му осъвременяване	Министерство на земеделието и храните/ ИАРА / Басейнови Дирекции	2015	ЕФМДР
	Изработване и публикуване на карта с определените зони, подходящи за аквакултура	Публикувана карта със заснети и определените зони, подходящи за аквакултура	Министерство на земеделието и храните/ИАРА/ Басейнови Дирекции	2017	ЕФМДР
	Прилагане на мерки за укрепване на механизмите за изграждане на водено от общностите местно развитие	Действащи ефективни мерки за обособяване на рибарски райони и Местни инициативни рибарски групи	МЗХ/ИАРА общини / ИАРА / областни управители / НПО	постоянен	ЕФМДР
	Въвеждане на изискването за разработване на Планове за	Идентифициране на възможностите за бизнес и да адаптират пазарните стратегии на фирмите	МЗХ/ИАРА/Фирми	2014	Н.п.

	производство и предлагане на пазара, при кандидатстване за финансово подпомагане от ОП				
Подпомагане на иновациите и връзките между научноизследователската и развойната дейност и промишлеността	Повишаване квалификацията на по-широк кръг от хора, включени в аквакултурното производство, включително „учене през целия живот”	Проведени 20 обучения за служители/работници от фирми, занимаващи се с производство на аквакултури за периода 2014 – 2018	МЗХ/ИАРА/Браншовите организации/оператори в сектора	постоянен	ЕФМДР
	Синхронизиране на нуждите на производителите и подготовката на кадрите в университетите	Проведено проучване за необходимостта от определени специалисти и промяна в учебните програми (ако това се налага). Подпомагане на проекти насочени към специализации, трансфер на ноу-хау и мерки с пилотен характер.	МЗХ/Браншовите организации/научните институти и учебни заведения	постоянен	ДБ,ЕФМДР
	Допълнителна квалификация на специалистите, работещи в сферата на аквакултурата	Проведени 10 обучения за служители/работници от фирми, занимаващи се с производство на аквакултури за периода 2014 - 2018	МЗХ/ИАРА/Браншовите организации/фирмите	постоянен	ЕФМДР

	Разработване и/или внедряване на технически иновации или знания в областта на аквакултурата, които водят по-специално до понижаване на въздействието върху околната среда	Разработени технически иновации или знания в областта на аквакултурата, които водят по-специално до понижаване на въздействието върху околната среда	Браншовите организации/научните институти	постоянен	ДБ, ЕФМДР
	Разработване или въвеждане на пазара на нови или значително подобрени продукти, нови видове аквакултури с добър пазарен потенциал	Разработени и/или въведени на пазара на нови или значително подобрени продукти, внедряване на иновативни и перспективни технологии, производство и пилотно култивиране (одомашняване) на нови видове аквакултури с добър пазарен потенциал. Внедряване и развитие на техническа аквакултура.	Браншовите организации/научните институти/фирми	постоянен	Бюджети на научните институти, ДБ, ЕФМДР, донорски програми на ЕС
	Подготовка на анализ на техническата или икономическата осъществимост на иновациите, продуктите или процесите	Извършени анализи на техническата или икономическата осъществимост на иновациите, продуктите или процесите и доклади от тях публикувани на електронната	МЗХ/ИАРА/ведомствени институции и технически организации	Постоянен	ДБ, ЕФМДР, донорски програми на ЕС

		страница на ИАРА, предпроектни проучвания за „състояние на техниката”, иновативност и приложимост на идеята.			
Насърчаване на равни условия за операторите чрез използване на техните конкурентни предимства	Развиване на биологичното сертифициране на продуктите от аквакултура и участие в акваекологичните мерки	Създаване на условия (ефективна и приложима законодателна основа и контрол) за прилагане на биологично сертифициране на продуктите от производство на аквакултури, EMAS сертифициране, подпомагане на стопанствата разположени в НАТУРА 2000 зони и местообитания на птици, компенсации за запазване на традиционните черти на зоните на водоемите.	МЗХ/ИАРА	2014	ДБ, ЕФМДР
	Подпомагане развитието на организации на производителите и междубраншови организации	Създаване на ефективна и приложима законова уредба за създаване и ефикасно действие на организации на производители и междубраншови организации. Подпомагане с приоритет на колективни проекти, мерки от общ интерес и осъществени съвместни проекти с	МЗХ, ИАРА/Министерство на икономиката и енергетиката/Браншовите организации	2015	ДБ, ЕФМДР

		държавната администрация.			
	Подпомагане на изграждането на къси снабдителни вериги за продуктите от аквакултура	Залагане на възможности за финансиране на проекти за изграждане на къси снабдителни вериги за продуктите от аквакултура, локални дистрибуционни мрежи и изпълнение на такива проекти.	МЗХ/ИАРА	2014 - 2020	ОПР; ЕФМДР
Други мерки	Разработване и внедряване на адекватна и надеждна система за набиране на информация за развитие на сектора	Създаване на нормативна уредба за уеднаквяване на формата и разширяване на информацията, която се събира от фирмите в сектора; инициране на проекти за финансиране на доброволни участия и предоставяне на информация, посредством мерки от общ интерес създаване на единна система за набиране и обработка на информацията за развитието на сектора;	МЗХ/ИАРА/НСИ	2014 - 2015	ДБ; ЕФМДР
	Създаване на информационна база за производството и търговията на продукти от сектора	Провеждане на подробно пазарно проучване за развитието на производството и търговията на продукти на сектора и неговото	МЗХ/ИАРА	Постояне н	ЕФМДР

		периодично осъвременяване; Изграждане на локална обсерватория на пазара и обмен на информация с европейската такава. Публикуване на резултатите на електронните страници на ИАРА и МЗХ и осигуряване на публичен достъп.			
	Насърчаване на доброволно застраховане на продукцията от стопанствата срещу неблагоприятни метеорологични условия	Разработена ефективна и работеща система за подпомагане на доброволното застраховане на продукцията от стопанствата срещу неблагоприятни метеорологични условия	МЗХ, Браншовите организации, Министерство на финансите, банки, застрахователни дружества	2015	ДБ, ЕФМДР
	Разработване и прилагане на мерки от финансов инженеринг	Разработена и въведена ефективно действаща система от мерки за финансов инженеринг. Внедряване на форуърдно и фючърсно финансиране.	МЗХ, Браншовите организации, Министерство на финансите, банки	2015	ДБ, ЕФМДР, донорски програми на ЕС, банки
	Обучение на потребителите във връзка с използването на финансов инженеринг	Увеличаване на степента на използване на различни схеми за финансов инженеринг	Банки/Браншови организации	2015- 2020	ЕФМДР/банк и

	Проучване на добри практики за финансово стимулиране/подпомагане на икономическите единици в сектора, включително чрез държавно подпомагане	Създадена законова база и осигурени средства за финансово стимулиране/подпомагане на икономическите единици в сектора	МЗХ, Министерство на финансите, ИАРА	2016	ДБ, ЕФМДР
	Насърчаване на навлизане на млади инвеститори в сектора	Разработени и приложени 10 проекта на млади инвеститори в сектора. Внедряване на мярка „Млад фермер” в аквакултурата	ИАРА, фирмите	2014 - 2018	ЕФМДР
	Подпомагане създаването на рибна борса/борси	Изграждане на пазарна структура (рибна борса, стоково тържище и пазари на производители). Подпомагане изграждането на дистрибуционна мрежа.	МЗХ/ИАРА/Браншовите организации	2016	ЕФМДР
	Подпомагане структурирането на производството и предлагането на пазара на продукти от аквакултури, включително сертифицирането и етикетиранието	Промяна на законодателството във връзка със сертифицирането и етикетиранието на продуктите от аквакултури; засилване на контрола по прилагането на законовите изисквания; въвеждане на браншови стандарти за качество и етикетиране, както и	МЗХ/МОСВ/Браншовите организации	2015	ДБ

		стандарты за устойчива аквакултура.			
	Засилване на контрола и законодателни промени за подпомагане на проследимостта на аквакултурата и нейните продукти	Подобряване на ефективността на системите за контрол и въведени промени в законодателството	МЗХ/ИАРА	2016	ДБ
	Провеждане на ефективни рекламни и информационни кампании за продукти на риболова и аквакултурата, включително възлагане на трети страни (браншовите организации) организацията и изпълнението	Проведени 3 национални и 3 международни кампании	МЗХ/ИАРА/Браншовите организации	2016	ЕФМДР
	Въвеждане на интензивни и супер интензивни иновативни технологии за производство на аквакултури	Залагане на възможности за финансиране на проекти за въвеждане на (супер)интензивни и иновативни технологии за производство на аквакултура и изпълнение на такива	МЗХ/ИАРА	2014 - 2020	ОПР; ЕФМДР

		проекти			
	Стимулиране диверсификацията на дейностите в предприятията за аквакултура	Залагане на възможности за финансиране на проекти за диверсификация на дейностите в предприятията за аквакултура и изпълнение на такива проекти	МЗХ/ИАРА	2014 - 2020	ОПР; ЕФМДР
	Стимулиране на добавянето на стойност в продуктите от аквакултури	Залагане на възможности за финансиране на проекти за добавянето на стойност в продуктите от аквакултури и изпълнение на такива проекти	МЗХ/ИАРА	2014 - 2020	ОПР; ЕФМДР
	Стимулиране на производството на защитени и квотирани видове аквакултури	Залагане на възможности за финансиране на проекти за производството на защитени и квотирани видове аквакултури и изпълнение на такива проекти	МЗХ/ИАРА	2014 - 2020	ОПР; ЕФМДР
	Стимулиране на въвеждане на технологии за преработка на аквакултури, които допринасят за икономии на енергия, намаляване въздействието върху околната среда и	Залагане на възможности за финансиране на проекти за въвеждане на технологии за преработка на аквакултури, които допринасят за икономии на енергия, намаляване въздействието върху околната среда и третиране на отпадъците от производството и изпълнение	МЗХ/ИАРА	2014 - 2020	ОПР; ЕФМДР

	третиране на отпадъците от производството	на такива проекти			
--	---	-------------------	--	--	--